

THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD

BERN, SWETZERLAND

Every 5th October

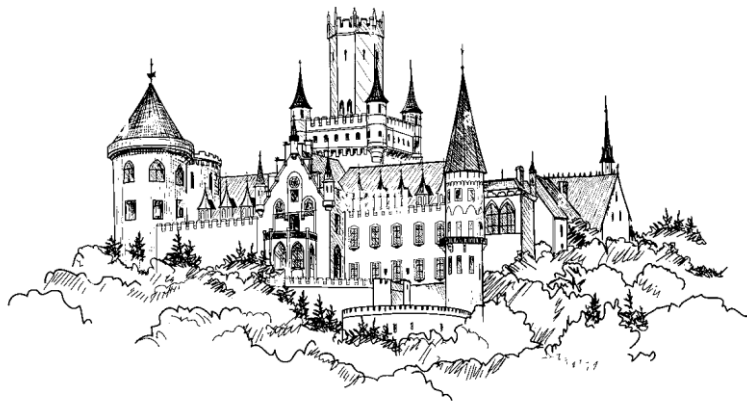


ESICONF.COM

European science international conference:
THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD



**ESIC
EUROPEAN
SCIENCE
INTERNATIONAL
CONFERENCE**



THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD

**Volume 2
November 2023**

**Bern, Switzerland
5th November 2023**

THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD: a collection of scientific works of the International scientific conference (5th November 2023) – Switzerland, Bern : "CESS", 2023. Volume 1.

Chief editor:

John Smith - PhD Drew University, The USA.

Editorial board: Monica Boyd - PhD Toronto university, The USA

Alex Smalls - PhD Wilmington university, The USA

Prof Chris - PhD University of Surrey, France

Languages of publication: русский, english, казакша, o'zbek, limba română, кыргыз тили, Հայերէն....

The collection consists of scientific researches of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference.

"**THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD**". Which took place in Bern on November 5th, 2023.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

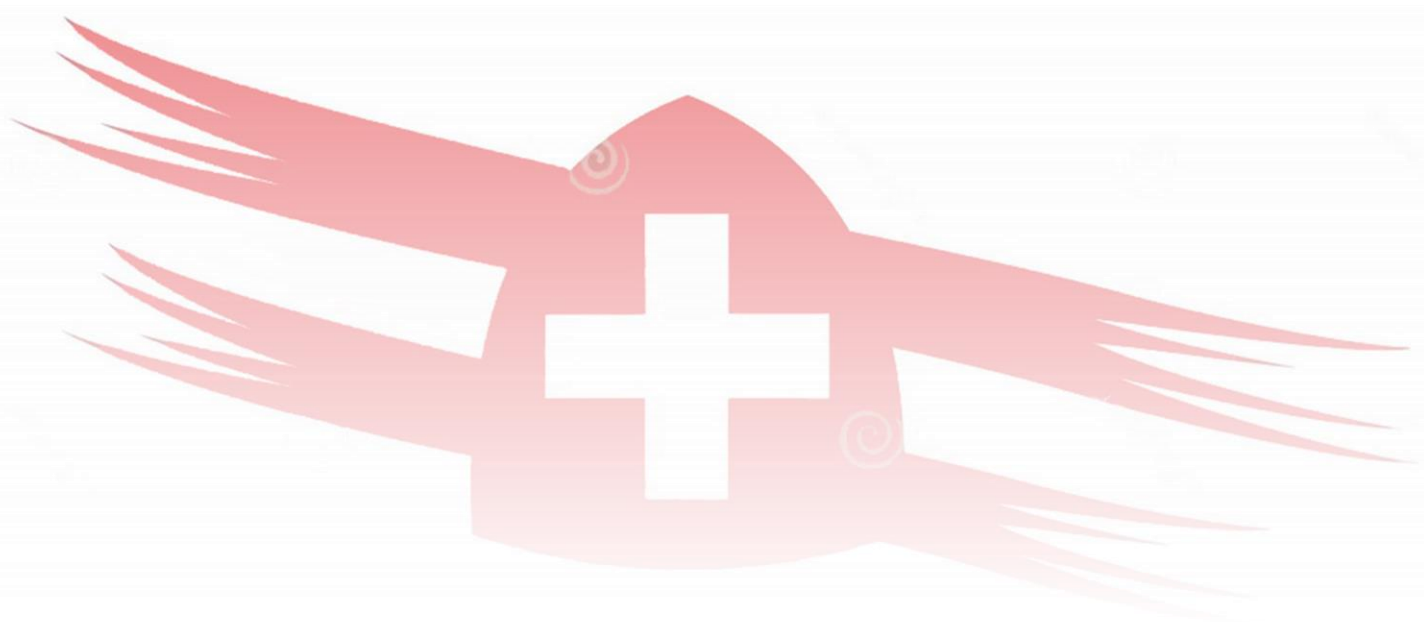
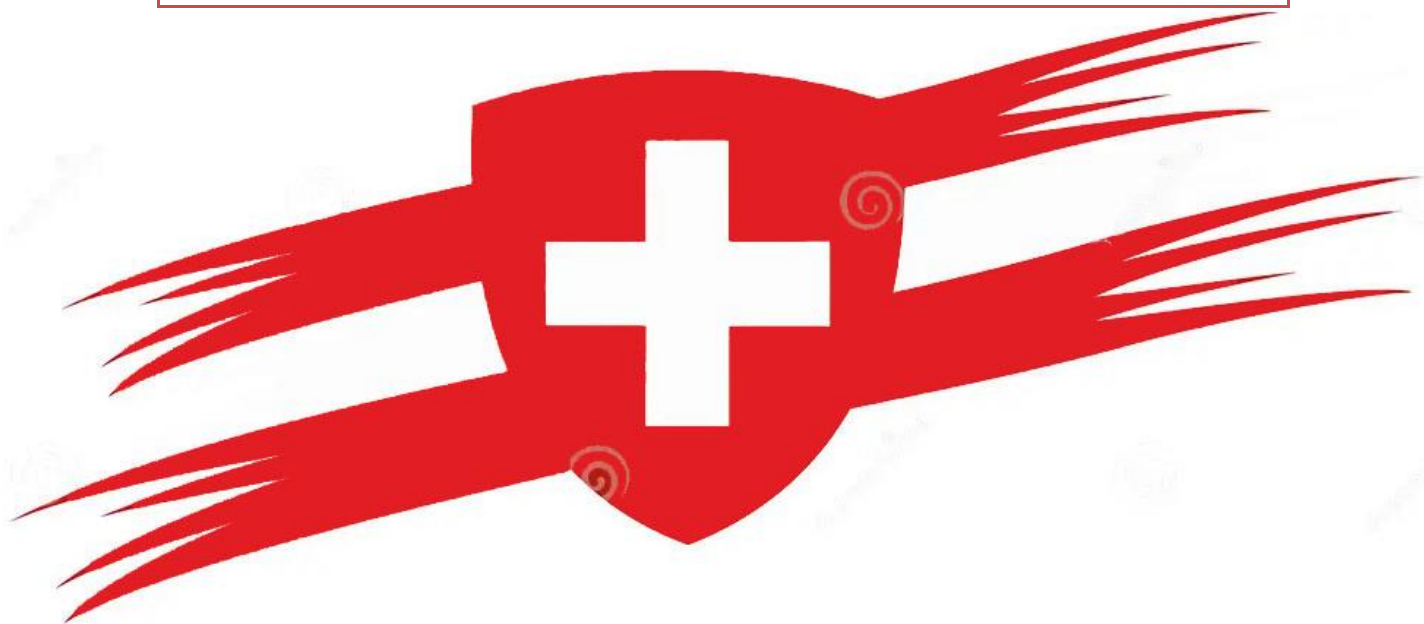
© "CESS", 2023

© Authors, 2023

TABLE OF CONTENT

Kayumova Dilsora Nurali qizi <i>PRESCHOOL INCLUSIVE EDUCATION AND INTEGRATED EDUCATION CONCEPTS</i>	6
Абдулазизова Шахзода Акрам кизи, Юлдашева Мохигул Турдалиевна, Шаланкова Ольга Евгеньевна <i>ВОЗДЕЙСТВИЕ ПЕСТИЦИДОВ НА КОЛИЧЕСТВО РЕЧИЧЕК В РЕСПИРАТОРНОМ ЭПИТЕЛИИ</i>	10
Mukhiddinova Shakhodat Shukhratovna, Bekberganova Adolat Rakhimbay Qizi <i>READING SEQUENCES AND PRINCIPLES IN TEACHING ENGLISH</i>	14
Mirahmedova Marg'uba <i>THE IMPORTANCE OF USING SYNONYMS IN SPEECH IN ENGLISH LANGUAGE</i>	18
Asamiddinova Mahliyo Fazliddinovna <i>OTA-ONANING FARZAND OLDIDAGI BURCH VA MA'SULIYAT TUSHUNCHALARI</i>	22
Mamatova Nilufar <i>EKSTREMIZM VA TERRORIZMNING – JAMIYAT BARQARORLIGIGA TAHDIDI</i>	26
Oxunjonov Bobirjon Ilhomjon o'g'li <i>TARIX DARSLARINI TASHKIL ETISH VA O'QUVCHILAR BILIMINI ZAMON TALABI ASOSIDA BAHOLASHNING SAMARALI USULLARI</i>	35
Davronov Ulug'bel Mirzadavlatovich <i>YUKSAK AHLOQLI VA BARKAMOL YOSHLAR TARBIYALASHDA MADANIYATNING TUTGAN ROLI</i>	38
Miraxmedov Jasurbek Dilmurotovich <i>INTERNATIONAL CHALLENGES IN COMPUTER SCIENCE TRANSITION</i>	42
O.F.Hamrayeva, Nozimova Dilfuza Jahongir qizi <i>OLIY TA'LIM MUASSASLARI TALABALARIDA FUQOROLIK TARBIYASINI RIVOJLANTIRISH</i>	45
O.F.Hamrayeva, Ibrohimova Shahnoza Shuhratjon qizi <i>ALISHER NAVOIYNING ASARLARIDA TA'LIM TARBIYA MASALALARI</i>	49
Eshonov Ravshanbek Mukhammadmusayevich <i>AUTOMATING THE HEALTHCARE SYSTEM MANAGEMENT PROCESS</i>	54
Nodirova Xursanoy Ibragimovna <i>RUS TILI TARIXI</i>	58
Khamraeva Zuhra Bahadirovna <i>ELEMENTS OF BIOMECHANICS OF THE GYMNAST'S MUSCULOSKELETAL SYSTEM</i>	64
Axmedova Munojatxon Jo'rayevna <i>QO'QON XONLIGI TARIXIDA XUDOYORXONNING O'RNI VA AHAMIYATI</i>	67
Asamiddinova Mahliyo Fazliddinovna <i>9-SINF O'QUVCHILARINI INTERFAOL USULLAR ORQALI TEST JARAYONLARIGA TAYYORLASH</i>	77
Mirahmedova Marg'uba <i>INGLIZ TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING TANQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH</i>	82
Esonboyev Behzodbek Murodjon o'g'li, Abdullayev Zikrillo Hayrullo o'gli, Zikrillo Abdullayev Hayrullo o'g'li <i>LOGISTIKA SOHASIDA AVTOMOBIL TRANSPORTIDANFOYDALANISH SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH</i>	86
Zulhumor Xatamovna Bannopova <i>THE COMMON PROBLEMS OF STANDARDIZATION THE TERMINOLOGY OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES IN LIGHT INDUSTRY</i>	91

Baybabayeva Sh.I. <i>NOSTANDART FLIPPED LEARNING TEXNOLOGIYASIDA TA'LIM BERISH NAZARIY ASOSLARI</i>	94
И.И.Хакназарова, Ахмедова Анорхон Насивали кизи <i>СОПРОВОЖДЕНИЕ ИНОСТРАННЫХ ТУРИСТОВ В УЗБЕКИСТАНЕ: ВОЗНИКНОВЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ</i>	97
Yulchubayeva Gulnoza Bakhodirovna <i>METHODS OF TEACHING MATHEMATICS IN PRIMARY CLASSES</i>	101
NURIDDIN RAHMONOV <i>THE FUSULIVOR SPIRIT OF KHAN'S CREATION</i>	106
Nuriddin Nazirjonovich Rahmonov <i>XON IJODINING FUZULIYVOR RUHIYATI</i>	112



**PRESCHOOL INCLUSIVE EDUCATION AND INTEGRATED
EDUCATION CONCEPTS**

Kayumova Dilsora Nurali qizi

*Associate Professor, Department of "Preschool Education Methodology" TSPU
named after Nizomi*

Abstract: *this article compares and analyzes the concepts of inclusive preschool education and integrated education, and it is considered that this education is designed for children with special needs in our country today.*

Key words: *preschool education, inclusive and integrated education, method, children, educational institution.*

The mission of inclusive education is to provide quality education to all children, regardless of their abilities and status. At the same time, the principle of inclusion implies that children with limited opportunities should live in a family and receive education in a normal school together with their peers in order to have a positive mental and social development. The inclusive education system means that a child in a wheelchair can study in any nearby school, if he/she has learning difficulties, he/she has special help to learn to read and write, and a child who does not attend classes ensures that appropriate support is provided to return to school.

"Inclusive education is the provision of equal rights to education in educational institutions, taking into account the differences in special educational needs and individual capabilities for all students."

In 2020-2025, a "road map" was developed for the implementation of the concept of development of inclusive education in the public education system in 2020-2021. The target indicators (indicators) for the development of the education of children with special educational needs until 2025 have been approved. It was determined that the concept will be implemented step by step on the basis of a separate "Road Map" approved annually starting from 2022 based on the achieved results, target indicators and the main directions for the relevant period. The concept will be implemented in two stages, including: during 2020-2022: improvement of the normative base in the field of inclusive education system; training, retraining and retraining of qualified pedagogues for the inclusive education system; strengthening the material and technical base of institutions where inclusive education is introduced, providing them with special devices (lifting devices, ramps, handrails, etc.), necessary literature, methodical manuals, equipment and supplies for training in

ous professions ; introduction of modern information and communication technologies and innovative projects in the field of inclusive education; creating a positive social environment among the population by explaining the right to education of children with special educational needs, the essence of inclusive education; implementation of measures aimed at preventing discrimination of children with special educational needs, negative treatment of them; introduction of the inclusive education system into the activities of individual educational institutions as an experiment

Inclusive education is the education of children with special needs on the basis of equal rights with children of normal development. The focus of such education is a child with disabilities. The focus of such education is a child with disabilities. The concept of integration is taken from the English language. , "integrative" means joining, uniting, "integrative" means joining, merging. Inclusive education includes integration. Therefore, the educational system that takes into account the needs of all children, respects their rights and abilities, and aims to achieve social justice and equality is called inclusive education. Disability in the socialization of inclusive education interaction and relationship between sick and healthy children is envisaged. When every child with disabilities is invited to general education institutions, fear arises in the child. The reason is that they are used to being separate. That is, he is afraid to start a relationship with his peers.

During the teaching of the theory of inclusive education, the following tasks must be carried out: To learn foreign and local experience in the development of the theory of inclusive education as a science; to study the role of inclusive education in the life of humanity and society, technologies of support and methodological foundations; writing and formalizing a research project in social work; study the methodology of organizing the educational program and educational process in the training of social workers; enrichment of knowledge about the effectiveness of social work (theoretical and methodological aspect).

The main principles of inclusion in inclusive education. The introduction of the educational system always requires the basis of certain legal rules and principles. The implementation of the inclusive education system is based on the following principles:

- 1) Recognition of inclusive education.
- 2).The principle of inclusive education being open to all.
- 3)The principle of existence of connection.
- 4) The principle of decentralization.
- 5) The principle of comprehensive approach in inclusive education.
- 6)The principle of flexibility in inclusive education.

7) Qualification principle.

In continuation of the principle of recognition of inclusive education, significant work has been done on the education of children with special needs in the system of general education institutions. However, the implementation of the inclusive education system is mainly at the urban level, and in rural areas, children with special needs are still excluded from education, or parents in rural areas face difficulties to ensure that their children with disabilities attend special institutions in cities. Therefore, it is necessary to ensure that the involvement of children with special needs in inclusive education covers all children with special needs in all regions.

REFERENCES:

1. Umarova F. Development of inclusive education system in preschool education. Scientific progress volume 2 | issue 2 | 2021 isn: 2181-1601
2. Nuraliyevna, Q. D. (2021). Approaches to the development of inclusive competence in preparation of future teachers for professional activity. *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(10), 2314-2320.
3. Nuraliyevna, K. D. (2021). INCLUSIVE EDUCATION IN KINDERGARTEN. *Наука и образование сегодня*, (4 (63)), 82-83.
4. Sadikova, S. A., Yakubova, Z. Z., Kayumova, D. N., Khalilova, D. F., & Kamalova, G. A. (2023). Preparing Children for Social Activity in Preschool Educational Organizations-Pedagogical Need. *Journal of Advanced Zoology*, 44(S-2), 1777-1784.
5. Guzalkhan M. CREATIVE PERSON AND THE HARD WORK OF CREATIVITY //Euro-Asia Conferences. – 2021. – Т. 4. – №. 1. – С. 239- 240.
6. S. Dalimova, Sh.Kuziev, G.Umarova, G.Mukhammadjonova, M.Yunusova, N.Khamdamova, F.Eshboev. Influence of the supramolecular complex of glycyrrhizic acid with quercetin on age-related functional changes in rat brain mitochondria. *Plant Cell Biotechnology and Molecular Biology* 21(45&46):63-73; Y. 2020
7. Mukhammadjonova, Guzalkhan. "Problems Of Creative Human Concept And Artical Interpretation." *The American Journal of Social Science and Education Innovations* 3.11 (2021): 1-6.
8. Ибрагимов Х., Абдуллаева Ш. Педагогика. Ўқув кўлланма. –Т., Фан, 2004. -182 б
9. Абдуллаева, Ш. А., & Абдусаматова, Ш. А. (2019). Профилактика

право.

10. Абдуллаева, Ш. А., & Зайнитдинова, М. А. (2018). Совершенствование качества образования в системе переподготовки и повышения квалификации педагогических кадров. Научный результат. Педагогика и психология образования, 4(3)
11. Barziyev, O, H. (2021) Traditional poetic series associated with the name of Fergana. Scientific journal of Fergana State University 3 (3), 108-114
12. Barziyev, O, H. (2021) Фарғона номи билан боғлиқ анъанавий поэтик туркумлар. НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. ФерГУ 3 (3), 108-114
13. Melibaevnaa, B. K., & Toshtemirovna, M. K. (2023). PNEUMONIA IN NEWBORN BABIES ON VENTILATORS. World Bulletin of Social Sciences, 19, 16-17.
14. Mahmudova, H. T. (2022). FEATURES OF PROVIDING HIGHLY SPECIALIZED MEDICAL CARE TO PREGNANT WOMEN WITH COVID-19 IN OBSTETRIC PRACTICE. Scientific Impulse. 1(5), 1329-1332.
15. Ашуралиева, Ф. (2023). ОСОБЕННОСТИ ОКАЗАНИЯ ВЫСОКОСПЕЦИАЛИЗИРОВАННОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ПОМОЩИ БЕРЕМЕННЫМ ПРИ COVID-19 В АКУШЕРСКОЙ ПРАКТИКЕ. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 6(1), 129-132.
16. Mahmudova, H. T. (2022). BEMORLARNI PARVARISH QILISHNING AHLOQIY ME'YORLARI. IJODKOR O'QITUVCHI, 2(23), 218-221.
17. Mahmudova, H. T. (2022). BEMORLARNI PARVARISH QILISHNING AHLOQIY ME'YORLARI. IJODKOR O'QITUVCHI, 2(23), 218-221.
18. Maxmudova, X. T. (2022). TIBBIYOT OLIYGOHLARIDA TIBBIY FANLARNI O'QITISHNING INTERFAOL USULLARINI QO'LLASHNING SAMARADORLIGI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 826-830.
19. Maxmudova, X. T. (2022). TIBBIYOT OLIYGOHLARIDA TIBBIY FANLARNI O'QITISHNING INTERFAOL USULLARINI QO'LLASHNING SAMARADORLIGI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 826-830.
20. Махмудова, Х. Т. (2020). СОЦИАЛЬНАЯ ОБУСЛОВЛЕННОСТЬ ЗАБОЛЕВАЕМОСТИ НАСЕЛЕНИЯ ГОРОДА ФЕРГАНЫ. In Университетская наука: взгляд в будущее (pp. 250-253).

ВОЗДЕЙСТВИЕ ПЕСТИЦИДОВ НА КОЛИЧЕСТВО РЕСНИЧЕК В РЕСПИРАТОРНОМ ЭПИТЕЛИИ

Абдулазизова Шахзода Акрам кизи
Юлдашева Мохигул Турдалиевна
Шаланкова Ольга Евгеньевна

Ферганский медицинский институт общественного здоровья, Фергана.

Реснички, или цилии, играют важную роль в дыхательной системе, обеспечивая удаление слизи и частиц из дыхательных путей. Их изменение в количестве или функции может существенно повлиять на способность организма защищаться от вредных частиц и инфекций. Исследования показывают, что пестициды, используемые в сельском хозяйстве и других отраслях, могут оказывать влияние на количество ресничек в респираторном эпителии.

Пестициды, используемые для защиты растений от вредителей, могут быть вдыхаемыми или могут попадать на поверхности дыхательных путей через загрязненный воздух или контакт. Некоторые исследования показывают, что такие вещества могут вызывать изменения в структуре и функции ресничек в дыхательной системе [1].

Эксперименты на животных и клеточных культурах показали, что пестициды могут вызывать уменьшение количества ресничек или их дефекты. Некоторые из этих веществ могут подавлять образование или рост ресничек, что в конечном итоге снижает эффективность очистки дыхательных путей и повышает риск различных респираторных заболеваний [2].

К сожалению, мало проведено исследований о точных механизмах, через которые пестициды влияют на реснички в респираторном эпителии. Однако, предполагается, что токсическое воздействие пестицидов на клетки, которые образуют реснички, может привести к их повреждению или снижению численности. При этом необходимо учитывать, что результаты исследований могут различаться в зависимости от типа пестицида, дозировки, продолжительности контакта и индивидуальных особенностей организма [3].

Существует несколько механизмов, через которые пестициды могут оказывать влияние на реснички в дыхательной системе. Один из основных механизмов — это возможное подавление активности ферментов или белков, необходимых для формирования или поддержания структуры ресничек. Некоторые пестициды могут воздействовать на клеточный метаболизм, что приводит к нарушению нормального функционирования клеток, в том числе и тех, что отвечают за рост и поддержание

ресн

ичек [4].

Кроме того, некоторые пестициды имеют свойство оказывать токсическое воздействие на клетки дыхательной системы, включая клетки эпителия, которые выстраивают реснички. Это может привести к повреждениям клеток и снижению их способности формировать и поддерживать здоровые реснички, что в конечном итоге снижает эффективность защиты дыхательных путей[5].

Использование пестицидов может представлять риски для здоровья человека и окружающей среды, включая потенциальные изменения в структуре и функции ресничек в дыхательной системе. Вот несколько способов, как использование пестицидов может влиять на реснички:

Уменьшение количества ресничек: Некоторые пестициды могут вызывать уменьшение числа ресничек в респираторном эпителии. Это может произойти из-за токсического воздействия на клетки, формирующие реснички, что в конечном итоге приводит к их утрате.

Повреждение структуры ресничек: Некоторые пестициды могут вызвать повреждение структуры ресничек, делая их более хрупкими или менее функциональными в процессе очистки дыхательных путей.

Снижение скорости мукоцилиарного клиренса: Мукоцилиарный клиренс - это процесс, включающий движение ресничек для удаления слизи и вредных частиц из дыхательных путей. Изменение функции ресничек под воздействием пестицидов может привести к замедлению этого процесса, что делает дыхательные пути более уязвимыми к инфекциям и различным раздражителям[6].

Изменения в дыхательной функции: Потеря или ухудшение функции ресничек под воздействием пестицидов может привести к увеличению отложения слизи и частиц в дыхательных путях, что может усугубить состояние людей с респираторными заболеваниями, такими как астма или бронхит.

Увеличение риска заболеваний дыхательной системы: Изменения в структуре и функции ресничек под воздействием пестицидов могут увеличить риск развития респираторных заболеваний, таких как бронхит, пневмония и другие инфекции дыхательной системы[7].

Эти изменения могут быть результатом токсического воздействия пестицидов на клетки респираторного эпителия или их способность к размножению и росту, что влияет на формирование и поддержание здоровых ресничек. Уточнение эффектов различных типов пестицидов на реснички и их последствий для здоровья требует дальнейших исследований, чтобы более точно понять их воздействие на дыхательную систему.

Более глубокие исследования и регулярный мониторинг здоровья дыхательной системы у работников, подверженных риску, могут помочь в выявлении потенциальных проблем и в разработке мер предотвращения негативного воздействия пестицидов на реснички и здоровье дыхательной системы.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Абдулазизова, Ш., Юлдашева, М., Мамасаидов, Ж., & Абдулхакимов, А. (2023). ВЛИЯНИЕ ФИЗИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ НА МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВИЛОЧКОВОЙ ЖЕЛЕЗЫ (ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ). Центральноеазиатский журнал образования и инноваций, 2(10), 5-9.
2. Абдулазизова, Ш. (2017). ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ПРОТИВОВИРУСНЫХ ПРЕПАРАТОВ ПРИ H1N1-АССОЦИИРОВАННОЙ ПНЕВМОНИИ. In Современные медицинские исследования (pp. 23-24).
3. Юсупова, Р. Т., & Шаланкова, О. Е. (2020). РЕПРОДУКТИВНОЕ ЗДОРОВЬЕ ДЕВОЧЕК-ПОДРОСТКОВ, ПРОЖИВАЮЩИХ В УСЛОВИЯХ ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЫ. In Университетская наука: взгляд в будущее (pp. 612-614).
4. Melibaevnaa, B. K., & Toshtemirovna, M. K. (2023). PNEUMONIA IN NEWBORN BABIES ON VENTILATORS. World Bulletin of Social Sciences, 19, 16-17.
5. Mahmudova, H. T. (2022). FEATURES OF PROVIDING HIGHLY SPECIALIZED MEDICAL CARE TO PREGNANT WOMEN WITH COVID-19 IN OBSTETRIC PRACTICE. Scientific Impulse, 1(5), 1329-1332.
6. Ашуралиева, Ф. (2023). ОСОБЕННОСТИ ОКАЗАНИЯ ВЫСОКОСПЕЦИАЛИЗИРОВАННОЙ МЕДИЦИНСКОЙ ПОМОЩИ БЕРЕМЕННЫМ ПРИ COVID-19 В АКУШЕРСКОЙ ПРАКТИКЕ. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 6(1), 129-132.
7. Mahmudova, H. T. (2022). BEMORLARNI PARVARISH QILISHNING AHLOQIY ME'YORLARI. IJODKOR O'QITUVCHI, 2(23), 218-221.
8. Mahmudova, H. T. (2022). BEMORLARNI PARVARISH QILISHNING AHLOQIY ME'YORLARI. IJODKOR O'QITUVCHI, 2(23), 218-221.

9. Maxmudova, X. T. (2022). TIBBIYOT OLIYGOHLARIDA TIBBIY FANLARNI O'QITISHNING INTERFAOL USULLARINI QO'LLASHNING SAMARADORLIGI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 826-830.

10. Maxmudova, X. T. (2022). TIBBIYOT OLIYGOHLARIDA TIBBIY FANLARNI O'QITISHNING INTERFAOL USULLARINI QO'LLASHNING SAMARADORLIGI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 826-830.

11. Махмудова, Х. Т. (2020). СОЦИАЛЬНАЯ ОБУСЛОВЛЕННОСТЬ ЗАБОЛЕВАЕМОСТИ НАСЕЛЕНИЯ ГОРОДА ФЕРГАНЫ. In Университетская наука: взгляд в будущее (pp. 250-253).

READING SEQUENCES AND PRINCIPLES IN TEACHING ENGLISH

Mukhiddinova Shakhodat Shukhratovna

Direktor, Avicenna International School.

e-mail: shaxinamshax@gmail.com

Bekberganova Adolat Rakhimbay Qizi

Avicenna International School grade 9

e-mail: imonabekberganova@gmail.com

Abstract: *This article is devoted to teaching reading by using its principles and sequences. There are expressed reading principles and sequences in teaching English in the given article.*

Key words: *SLL, foreign language teaching, reading skill, effective reading, principles and sequences.*

Introduction. Reading is the skill of understanding written words and using in teaching foreign languages. Reading is a part of the way we use language in daily life to gather information, communicate with others and also for enjoyment. Reading always occurs in context, that is, what we read is part of a broader situation or an extended text.

Main part. Reading is connected with sequencing. Sequencing is one of many skills that contributes to students' ability to understand what they read. Sequencing refers to the identification of the components of a story or a topic such as the beginning, middle, end to the ability to retell the events within a given text in the order in which they occurred. The ability to sequence events in a text is a key comprehension strategy, especially for narrative texts. Finding meaning in a text depends on the ability to understand and place the details, the sequence of events, within some larger context—the beginning, middle, and end of a story. The ordering of events in a story, along with connecting words such as once upon a time, then, later, afterwards, and in the end, are good examples of textual features, an understanding of which gives the reader a way of integrating the story's individual parts into its larger framework—and thereby understanding the author's purpose.

Why Is It Important? As students listen to or read text, they are best served if they can understand the information as it is presented and then recall it at a later point. One of the easiest ways to recognize the order of events is to look out for the sequencing words or transitions that are used to connect the various parts of the text. Some of these words and phrases also act as signals to provide an indication of

whet

her the event will be located in the beginning, in the middle, or toward the end of the text's chronology. There are a wide variety of 'signal words' and the following represent just a few of the most common, as well as where they are most likely to occur. For example, in stories we can use such kind of words.

Beginning.

- Once upon a time / Once there was
- In the beginning
- First of all

Middle

- Meanwhile
- After that
- Suddenly

End

- In the end
- Finally
- After all.

When we cannot remember the names of people, places, things we can use reading sequences in order to teach such kind of words for instance, so as to remember the sequences of names of Smith, Martin, Igor, Lucy, Emily, we can use the first letter of these names such as "SMILE" for above mentioned names.

It is important reading principles for teaching foreign languages as reading sequences. There are a lot of reading principles in teaching foreign languages, for instance, the reading material should be easy for learners also suitable for learners' level and age. In helping beginning readers select texts that are well within their reading comport zone, more than one or two unknown words per page might make the text too difficult for overall understanding. Intermediate learners might use the rule of hand-no more than five difficult words per page. Hu and Nation suggest that learners must know at least 98% of the words in a fiction text for unassisted understanding 1.

It follows that, for extensive reading, all but advanced learners probably require texts written or adapted with the linguistic and knowledge constraints of language learners in mind. A variety of reading material on a wide range of topics must be available. The success of extensive reading depends largely on enticing students to read. To awaken or encourage a desire to read, the texts made available should ideally be as varied as the learners who read them and the purposes for which they want to read. Books, magazines, newspapers, fiction, non-fiction texts that infor

m, texts that entertain, general specialized, light, serious. For an inside track on finding what your students are interested in reading, follow William's advice: "Ask them what they like reading in their own language, peer over their shoulders in the library, ask the school librarian". Varied reading material not only encourages reading, it also encourages a flexible approach to reading. Learners are led to read for different reasons. Learners choose what they want to read. The principle of freedom of choice means that learners can select text as they do in their own language, that is, they can choose texts they expect to understand, to enjoy or to learn from. Correlative to this principle, learners are also free, indeed encouraged, to stop reading anything they find too difficult, or that turns out not to be of interest[3;51] Certain instructional methods are more effective than others. Many of the more effective methods are ready for implementation in the classroom.

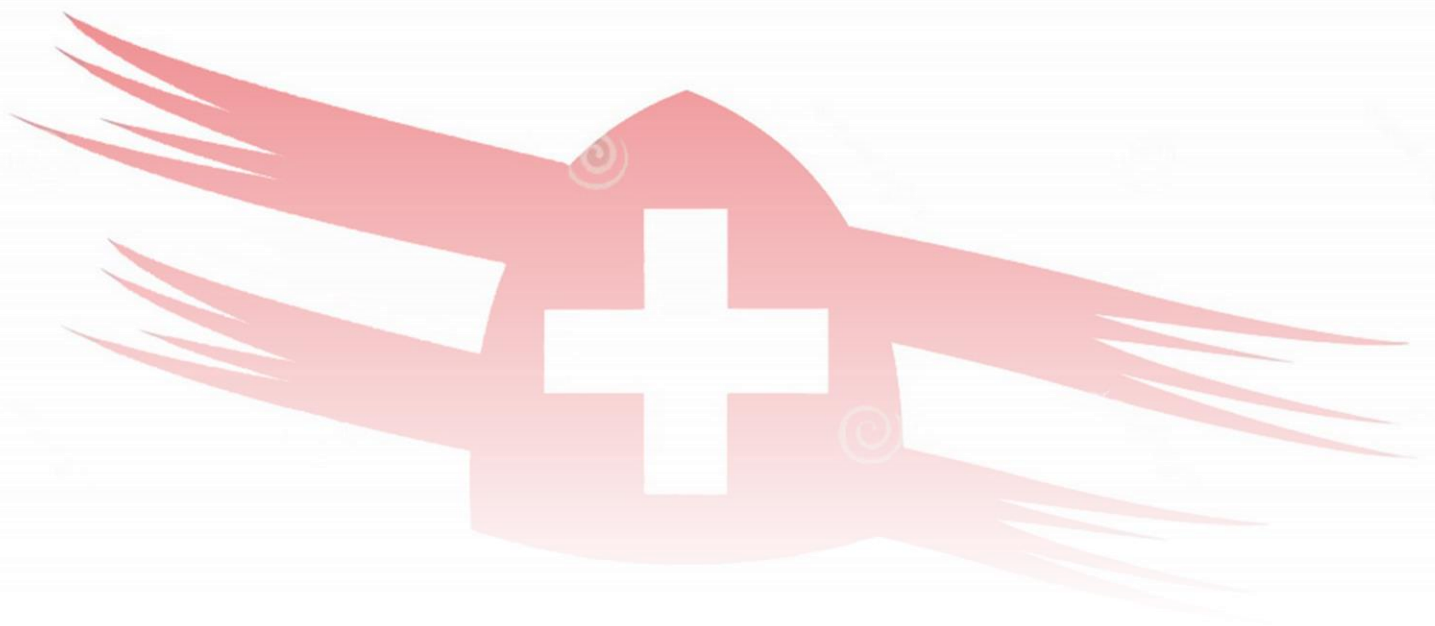
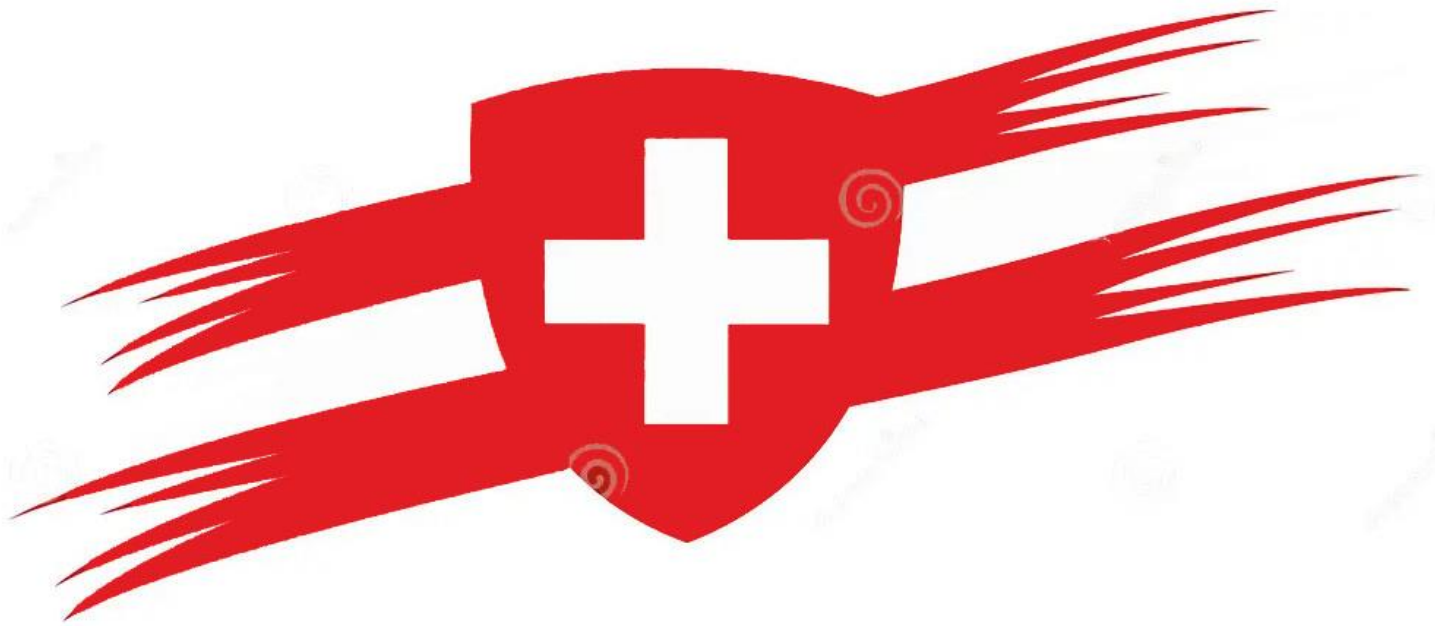
To teach reading well, teachers must use a combination of strategies, incorporated in a coherent plan with specific goals. A teacher who addresses only one area of reading or uses one instructional approach will probably not be successful.

Reading comprehension – understanding what is read – is best supported when teachers use a variety of techniques and systematic strategies to assist in recall of information, question generation, and summarizing of information. Teachers must be provided with appropriate and intensive training to ensure that they know when and how to teach specific strategies. Teachers must know how children learn to read, why some children have difficulty reading, and how to identify and implement instructional strategies for different children.

Conclusion. Reading sequences and principles are very important for teaching reading because they include effective methods and ways of teaching reading skills. According to reading principles reading skill needs to be practiced every day. Learners read further reading materials such as newspapers, journals, fiction books two hours a day in order to improve reading speed and widen their outlook. The purpose of reading is usually related to pleasure, information and general understanding. According to reading sequences, we need reading sequences in order to read instructions, stories, activities such as a picture story. Reading sequences also help us to understand the meaning of topics, activities, games.

REFERENCES:

1. Burns, A and de Silva Joyce, H "a new look at reading practices" Sydney, 2017.
2. Jeremy Harmer "How to teach English" new edition, 2001
3. Hu, M and Nation, P "unknown vocabulary density and reading comprehension" 2000
4. Nuttall, C "Teaching reading skills in a foreign language" Oxford, 1996



THE IMPORTANCE OF USING SYNONYMS IN SPEECH IN ENGLISH LANGUAGE

Mirahmedova Marg'uba

Abstract: *This article provides detailed information on synonyms, its types, uses and other similar topics.*

Key-words: *Synonyms, Topics, Language, Diversify Speech, Presentation, Repetition, Lexical.*

The phenomenon of linguistic units having the same meaning is called synonymy. The unit of synonymy is a word that has a common meaning. The synonym is derived from a Greek word meaning "one name". Synonyms are divided into lexical, phraseological, and syntactic synonyms, depending on the language unit.

Synonyms are also widely used in Uzbek. A group of words that are synonymous with each other is called a series of synonyms. One of the synonyms is the keyword. The keyword is popular with its synonyms and is important. It is also distinguished by its belonging to modern literary language, emotional color, stylistic neutrality, and similar features

This is especially true in English. The meanings of the word Beautiful are pretty, adorable, prepossessing, nice, attractive, lovely, pleasant, handsome, gorgeous, and so on. Although there are many words that have the same meaning, the words beautiful and beautiful are widely used in both languages. And because they're the key word, they're important. Also, these words are used differently in different areas. We can take women and men as examples.

In order to distinguish between two different genders in both Uzbek and English, two different words are used to represent the same class to indicate the same quality, as each of their aspects is not the same used. For example, if the word beautiful is specific to women, we can use the word handsome directly to describe men. Similarly in English, these are expressed in the form of beautiful and handsome. Such incidents are an indication of how close and similar some aspects of the two languages are to each other.

As a rule, people turn to bilingual dictionaries for help to find the equivalent of a particular word in English. It's good when your dictionary immediately indicates not only the translation of the main word, but also the entire synonymous series with the drive of all equivalents. And if you do not have one, then you will have to try not to be mistaken with the choice. It should be noted that synonyms differ in their

met

hodological usage. For example, the words beautiful-beautiful or beautiful prepossessing. There are also diversities in these examples. Although they have the same meaning, their style is different. This is because it may seem a little awkward to use the words beautiful or English prepossessing in an ordinary way of speaking, or it may seem a little awkward to use the words beautiful and beautiful in literary discourse. Therefore, you need to be careful not to make mistakes when using them.

As I mentioned above, synonyms are also found among phraseologies. We can also observe this phenomenon among English phrases. Before giving an example, I would like to point out that synonyms can usually differ in one or more respects, one of which is the difference in meaning. The present example is unique in terms of meaning. The English colloquial expressions “lower one’s credit” and “blot one’s copybook” mean “to tarnish one’s name”. Both of these phrases have the same (colloquial) grandeur however, the meaning of the second phrase is slightly stronger. This can be explained by stylistic painting.

I would like to make another point here that the above synonymous cases can be found in the structure of sentences. In English, as in all languages, the idea is conveyed to the listener in several different ways. When we compare them at home, I loved the girl; the girl I loved. These examples are a good example of syntactic synonymy. Variety in our speech through the use of similar synonyms avoiding repetitions, monotonous and boring sentences, and allowing speech to be more attractive, unique, methodologically diverse, and to pass on the specific function of literary language.

Synonyms are words that differ in sound and spelling, but are very close in lexical meaning, that is, in meaning. Analogs of words enrich the language, enliven and diversify speech. With their help, the monotony of presentation and repetition of the same lexemes are diluted. Despite the fact that the lexical meaning of synonyms is very similar, each word still has its own connotation.

For example, the lexeme “Amazing” in English can be replaced with a huge number of words: incredible and fabulous (incredible), wonderful, fantastic, astounding (amazing), extraordinary and many other wonderful English words that will be useful for you to remember.

In conclusion, increasing the weight of synonyms used when communicating in English and similar languages directly contributes to the stability of our speech and the high level of coloration.

We are convinced that any research in linguistics will not only enrich the Uzbek literary language, but also affect the spirituality of the people who speak it. Here are

some

of the topics and ideas in English and more learning in sync with foreign languages is a fundamental task for every researcher and student, and plays an important role in the further refinement and refinement of the object of study. Try to be interested in synonyms in English as often as possible, and this good habit will help you more than once in the future and will help you out in this situation!

REFERENCES:

1. Tuychieva, I., Aripov, S., Madaminova, D., & Mustaev, R. (2021). THE PEDAGOGICAL SYSTEM OF PREPARING BOYS FOR FAMILY RELATIONSHIPS IN GENERAL SECONDARY SCHOOLS. 湖南大学学报 (自然科学版), 48(8).
2. Арипов, Ш. О. (2022). Ёшларни оилага тайёрлашда оилада эр ва хотиннинг айрим мажбурият ва бурчларини қонуний жиҳатдан тушунтириш. Academic research in educational sciences, 3(1), 68-75.
3. Арипов, С. О. (2020). SOCIO-PSYCHOLOGICAL ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE FAMILY IN PREPARING CHILDREN. In Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества (pp. 311-313).
4. Olimovich, A. S. (2023). DINIY VA DUNYOVIY BILIMLAR ASOSIDA AJRIM SABABLARINI YOSHLARNI OILAGA TAYORLASHDA YETKAZIB BERISH. IJODKOR O'QITUVCHI, 3(26), 335-338.
5. Tuychieva, I., Aripov, S., Madaminova, D., & Mustaev, R. (2023, June). Language and computer in the development of communicative competence of school children. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2789, No. 1). AIP Publishing.
6. Olimovich, A. S. (2023). The Role of Parents in the Formation of Young People and the Imagination of the Family. Journal of Intellectual Property and Human Rights, 2(4), 4-8.
7. Olimovich, A. S. (2023). DINIY VA DUNYOVIY BILIMLAR ASOSIDA AJRIM SABABLARINI YOSHLARNI OILAGA TAYORLASHDA YETKAZIB BERISH. IJODKOR O'QITUVCHI, 3(26), 335-338.
8. Olimovich, A. S. (2023). The Role of Parents in the Formation of Young People and the Imagination of the Family. Journal of Intellectual Property and Human Rights, 2(4), 4-8.
9. Юсупова, Р. Т., & Шаланкова, О. Е. (2020). РЕПРОДУКТИВНОЕ ЗДОРОВЬЕ ДЕВОЧЕК-ПОДРОСТКОВ, ПРОЖИВАЮЩИХ В УСЛОВИЯХ ФЕР

ГАНСКОЙ ДОЛИНЫ. In Университетская наука: взгляд в будущее (pp. 612-614).

10. Бабажанова, Ш. Д., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВЛИЯНИЕ АДИПОКИНОВ НА РАЗВИТИЕ ПРЕЭКЛАМПСИИ У БЕРЕМЕННЫХ ЖЕНЩИН С ОЖИРЕНИЕМ. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 7(7), 57-59.

11. Юлдашева, М. Т., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВОЗДЕЙСТВИЕ ПЕСТИЦИДОВ НА КОЛИЧЕСТВО РЕСНИЧЕК В РЕСПИРАТОРНОМ ЭПИТЕЛИИ. MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS, 7(7), 45-48.

12. Абдулазизова, Ш., Юлдашева, М., Мамасаидов, Ж., & Абдулхакимов, А. (2023). ВЛИЯНИЕ ФИЗИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ НА МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВИЛОЧКОВОЙ ЖЕЛЕЗЫ (ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ). Центральноеазиатский журнал образования и инноваций, 2(10), 5-9.

13. Абдулазизова, Ш. (2017). ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ПРОТИВОВИРУСНЫХ ПРЕПАРАТОВ ПРИ H1N1-АССОЦИИРОВАННОЙ ПНЕВМОНИИ. In Современные медицинские исследования (pp. 23-24).

14. Бабажанова, Ш. Д., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВЛИЯНИЕ АДИПОКИНОВ НА РАЗВИТИЕ ПРЕЭКЛАМПСИИ У БЕРЕМЕННЫХ ЖЕНЩИН С ОЖИРЕНИЕМ. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 7(7), 57-59.

15. Юлдашева, М. Т., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВОЗДЕЙСТВИЕ ПЕСТИЦИДОВ НА КОЛИЧЕСТВО РЕСНИЧЕК В РЕСПИРАТОРНОМ ЭПИТЕЛИИ. MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS, 7(7), 45-48.

OTA-ONANING FARZAND OLDIDAGI BURCH VA MA'SULIYAT TUSHUNCHALARI

Asamiddinova Mahliyo Fazliddinovna

Annontatsiya: *Ota-ona o'z bolalarini tarbiyalash huquqiga ega va tarbiyalashi shart. Ota-ona o'z bolalarining tarbiyasi va kamoloti uchun javobgardir. Ular o'z bolalarining sog'lig'i, jismoniy, ruhiy, ma'naviy va axloqiy kamoloti haqida g'amxo'rlik qilishlari shart. Bolalarning huquq va manfaatlarini himoya qilish ularning ota-onasi zimmasiga yuklatiladi.*

Kalit so'z: *muhojir.*

Ota-ona o'z bolalarining qonuniy vakillari hisoblanadilar hamda har qanday jismoniy va yuridik shaxslar bilan bo'lgan munosabatlarda, shu jumladan sudda alohida vakolatsiz ularning huquq va manfaatlarini himoya qiladilar. Ota-ona o'z bolalarini tarbiyalashda boshqa barcha shaxslarga nisbatan ustun huquqqa ega.

Ota-ona bolalarining qonun hujjatlarida belgilangan zarur darajada ta'lim olishini ta'minlashi shart. Ota-ona voyaga yetmagan bolalariga ta'minot berishi shart.

Ota va ona o'z bolalariga nisbatan teng huquq va majburiyatlarga egadirlar.

Farzand to'la muomalaga layoqatli bo'lsa, uning majburiyatlari bo'yicha, xususan, u yetkazgan zarar oqibatida kelib chiqqan majburiyatlar bo'yicha onalalar javobgar bo'lmaydilar.

Shaxs quyidagi hollarda to'la muomalaga layoqatli deb topiladi:

- ▶ voyaga yetganda (18 yoshga to'lganda);
- ▶ emansipatsiya (voyaga yetmagan shaxsni to'la muomalaga layoqatli deb topish) qilinganda;

voyaga yetmagan shaxs qonuniy nikoh munosabatlariga kirishganda.

Ota-onalik huquqlari bolalar 18 yoshga to'lganlarida (voyaga yetganda) tugaydi.

Ko'pgina o'zbekistonlik muhojirlarning kamida ikkita farzandi bor, va ushbu farzandlar ularning ota-onalari mamlakatni tark etgandan keyin boshqa oila a'zolarining qaramog'ida qoladilar. Shu bois bolalarning e'tiborsiz qolish xavfini tug'iladi va ularning ruxiy holatiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Bu 22 noyabr kuni Toshkentda bo'lib o'tgan xalqaro forumda taqdim etilgan migratsiya ta'siriga uchragan bolalarning ahvoli to'g'risidagi tadqiqotning asosiy xulosalaridan biridir. Ushbu tadbir mamlakatda bolalar va oilalar farovonligini ta'minlash uchun ijtimoiy

hi kasbini mustahkamlashga qaratilgan edi.

Tadqiqot «Janubi-Sharqiy, Janubiy va Markaziy Osiyoda migratsiya ta'siridan bolalarni himoyalash» loyihasining bir qismidir. Ushbu loyiha Evropa Ittifoqi tomonidan moliyalashtirilgan bo'lib, O'zbekiston Xotin-qizlar Qo'mitasi va UNICEF tomonidan amalga oshirilmoqda. Loyihaning maqsadi muhojir ota-onalard qoldirib ketgan bolalarga sifatli ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish va bolalarni himoya qilish tizimlaridan foydalanish imkoniyatini yaratishdir.

Mehnat muhojirlarining bolalarini qamrab olish "Odamlar mahalliy bandlik agentliklari orqali chet elga chiqishsa, odatda jiddiy muammolar yuzaga kelmaydi. Ammo ko'pincha ota-onalar norasmiy ravishda ketishadi va o'z farzandlariga rasmiy ravishda vasiylarni tayinlamaydilar. Bu ko'plab muammolarga olib keladi."

Loyihani amalga oshirish O'zbekistonda 2018 yilda boshlangan va u 2020 yilda yakunlanadi. Loyiha migratsiya darajasi eng yuqori bo'lgan to'rtta viloyatda - Farg'ona, Buxoro, Surxondaryo va Xorazmda amalga oshirilmoqda. Loyihaning maqsadi migratsiya ta'siriga uchragan oilalar duch keladigan muammolarni aniqlash va ularni hal qilishda yordam berishdir.

Loyihani amalga oshirishning dastlabki bosqichlarida Respublika bolalar ijtimoiy moslashuvi markazining (RBIMM) ijtimoiy ishchilari jabrlangan oilalarga tashrif buyurishdi. Ular oila va bolalarning ahvolini baholadilar. Bir qator boshqa tashkilotlardan, jumladan vasiylik idoralari, voyaga etmaganlar ishlari bo'yicha komissiya, Xotin-qizlar qo'mitasi, 'Oila' markazi va boshqa tashkilotlardan mutaxassislar ham jalb qilindi.

Hozirgacha bir yoki ikkala muhojir ota-ona qoldirgan 204 oiladagi 403 ta bolalarning ahvoli baholandi va ularga dastlabki yordam ko'rsatildi.

Buxoro viloyati G'ijduvon tumani hokimining o'rinbosari Istat Kamolovning so'zlariga ko'ra, ushbu loyiha asosiy vazifasi noqonuniy migratsiya bilan bog'liq muammolarni hal qilishdan iborat. «Odamlar mahalliy bandlik agentliklari orqali chet elga chiqishsa, odatda jiddiy muammolar yuzaga kelmaydi. Ammo ko'pincha ota-onalar norasmiy ravishda ketishadi va o'z farzandlariga rasmiy ravishda vasiylarni tayinlamaydilar. Bu ko'plab muammolarga olib keladi. Men ota-onalar besh yoki etti yosh bolalarini rasmiy vasiylikka tayinlanmagan qarindoshlari bilan qoldirgan holatlarga guvoh bo'lganman. Rasmiy ravishda ushbu bolalar uchun vasiylarni tayinlashimizdan keyin bir yarim oy o'tdi. Qarindoshlar bu yoshdagi bolalarni uzoq vaqt ushlab turishlari ham juda qiyin. Bunday vaziyat boshqa muammolarga olib kelishi mumkin. Ushbu muammoni hal qilish uchun Ichki ishlar vazirligi, maktablar, jamoalar va xotin-qizlar qo'mitalari bilan hamkorlik qilishimiz kerak», dedi u.

Shuningdek, u davra suhbatlari va muhojirlarning bolalari bilan individual suhbatlar ularning muammolarini aniqlashda va ularni hal qilishning uzoq muddatli strategiyasini ishlab chiqishda samarali ekanligini ta'kidladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Tuychieva, I., Aripov, S., Madaminova, D., & Mustaev, R. (2021). THE PEDAGOGICAL SYSTEM OF PREPARING BOYS FOR FAMILY RELATIONSHIPS IN GENERAL SECONDARY SCHOOLS. 湖南大学学报 (自然科学版), 48(8).
2. Арипов, Ш. О. (2022). Ёшларни оилага тайёрлашда оилада эр ва хотиннинг айрим мажбурият ва бурчларини қонуний жиҳатдан тушунтириш. Academic research in educational sciences, 3(1), 68-75.
3. Aripov, S. O. (2020). SOCIO-PSYCHOLOGICAL ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE FAMILY IN PREPARING CHILDREN. In Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества (pp. 311-313).
4. Olimovich, A. S. (2023). DINIY VA DUNYOVIY BILIMLAR ASOSIDA AJRIM SABABLARINI YOSHLARNI OILAGA TAYORLASHDA YETKAZIB BERISH. IJODKOR O'QITUVCHI, 3(26), 335-338.
5. Tuychieva, I., Aripov, S., Madaminova, D., & Mustaev, R. (2023, June). Language and computer in the development of communicative competence of school children. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2789, No. 1). AIP Publishing.
6. Olimovich, A. S. (2023). The Role of Parents in the Formation of Young People and the Imagination of the Family. Journal of Intellectual Property and Human Rights, 2(4), 4-8.
7. Olimovich, A. S. (2023). DINIY VA DUNYOVIY BILIMLAR ASOSIDA AJRIM SABABLARINI YOSHLARNI OILAGA TAYORLASHDA YETKAZIB BERISH. IJODKOR O'QITUVCHI, 3(26), 335-338.
8. Olimovich, A. S. (2023). The Role of Parents in the Formation of Young People and the Imagination of the Family. Journal of Intellectual Property and Human Rights, 2(4), 4-8.
9. Юсупова, Р. Т., & Шаланкова, О. Е. (2020). РЕПРОДУКТИВНОЕ ЗДОРОВЬЕ ДЕВОЧЕК-ПОДРОСТКОВ, ПРОЖИВАЮЩИХ В УСЛОВИЯХ ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЫ. In Университетская наука: взгляд в будущее (pp. 612-614).

10. Бабажанова, Ш. Д., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВЛИЯНИЕ АДИПОКИНОВ НА РАЗВИТИЕ ПРЕЭКЛАМПСИИ У БЕРЕМЕННЫХ ЖЕНЩИН С ОЖИРЕНИЕМ. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 7(7), 57-59.

11. Юлдашева, М. Т., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВОЗДЕЙСТВИЕ ПЕСТИЦИДОВ НА КОЛИЧЕСТВО РЕСНИЧЕК В РЕСПИРАТОРНОМ ЭПИТЕЛИИ. MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS, 7(7), 45-48.

12. Абдулазизова, Ш., Юлдашева, М., Мамасаидов, Ж., & Абдулхакимов, А. (2023). ВЛИЯНИЕ ФИЗИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ НА МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВИЛОЧКОВОЙ ЖЕЛЕЗЫ (ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ). Центральноазиатский журнал образования и инноваций, 2(10), 5-9.

13. Абдулазизова, Ш. (2017). ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ПРОТИВОВИРУСНЫХ ПРЕПАРАТОВ ПРИ H1N1-АССОЦИИРОВАННОЙ ПНЕВМОНИИ. In Современные медицинские исследования (pp. 23-24).

14. Бабажанова, Ш. Д., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВЛИЯНИЕ АДИПОКИНОВ НА РАЗВИТИЕ ПРЕЭКЛАМПСИИ У БЕРЕМЕННЫХ ЖЕНЩИН С ОЖИРЕНИЕМ. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 7(7), 57-59.

15. Юлдашева, М. Т., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВОЗДЕЙСТВИЕ ПЕСТИЦИДОВ НА КОЛИЧЕСТВО РЕСНИЧЕК В РЕСПИРАТОРНОМ ЭПИТЕЛИИ. MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS, 7(7), 45-48.

**EKSTREMIZM VA TERRORIZMNING – JAMIYAT
BARQARORLIGIGA TAHDIDI**

Mamatova Nilufar

Аннотация: *Ushbu maqolada bugungi kunda ekstremizm va terrorizmning jamiyat barqarorligiga ta'siri hamda ekstremistik va terrorchilik faoliyatlariga qarshi kurashishda O'zbekistonning tutgan o'rni o'rganilgan. Shuningdek, bu boradagi salbiy oqibatlarni oldini olish bilan bog'liq takliflar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *ekstremizm, terrorizm, tinchlik, vahima, jamiyat qadriyatlari, xavfsizlik, buzg'unchilik.*

Аннотация: *В данной статье изучено влияние экстремизма и терроризма на стабильность общества и роль Узбекистана в борьбе с экстремистской и террористической деятельностью. Также были высказаны предложения по предотвращению негативных последствий в этом отношении.*

Ключевые слова: *экстремизм, терроризм, мир, паника, ценности общества, безопасность, разрушение.*

Annotation: *This article examines the impact of extremism and terrorism on the stability of society and the role of Uzbekistan in the fight against extremist and terrorist activities. Proposals were also made to prevent negative consequences in this regard.*

Keywords: *extremism, terrorism, peace, panic, values of society, security, destruction.*

Olam yaralibdiki, tinchlik-osoyishtalik insoniyat uchun tengsiz ne'mat bo'lib kelgan. Borliqdagi barcha ezgu maqsadlarning ro'yobi eng avvalo shu ne'matga bog'liqdir. Bunday tengsiz ne'mat qadriga yetish, saqlash va uni yanada mustahkamlash hozirgi kunimizning dolzarb masalalaridan biriga aylanib borayotgani hech kimga sir emas, albatta. Shundan kelib chiqib aytishimiz mumkinki, bugun biz o'z oldiga ezgu va ulug' maqsadlar ko'yib, tinch va osoyishta hayot kechirayotgan, o'z quchi va imkoniyatlariga tayanib, rivojlanishning o'ziga xos taraqqiyot yo'lini tanlagan, jamiyatda inson qadrini ulug'lashdek oliy maqsadlarga erishish yo'lida ulkan natijalarni qo'lga kiritayotgan jannatmakon o'lkada yashamoqdamiz.

Biroq uzoq davarlardan bizga ma'lumki, yaxshilik bilan yomonlik, ezgulik bilan yovuzlik kabi nisbiy kuchlar bo'lganidek, inson hayotiga raxna soluvchi ofatlar ham mavjud. Ulardan biri esa diniy aqidaparastlik, ekstremizm va terrorizmdir. Bu kabi ofatlar o'tgan asrning so'nggi o'n yilligi va XXI asrga kelib, o'zining jirkanch

fasini namoyon eta boshladi. Bu esa o'z navbatida xalqimizdan ana shunday holatlarning din niqobi ostida yo'g'rilgan, siyosiy manfaatlarni ko'zlab amalga oshirilayotgan nayranglarga aldanib qolmasliklarini talab qiladi.

Ekstremizm va terrorism insoniyat bilan birga XXI asrga kirib kelgan, eng xavfli ijtimoiy illatlardan biridir. Diniy rangbaranglikni rad etishi bilan mamlakat taraqqiyotining muhim tarixiy omili bo'lgan fuqarolararo hamjihatlikka rahna solishiga, aqidaparastlar nafaqat ijtimoiy hayotning siyosiy, iqtisodiy yoki madaniy sohalariga zarar yetkazishi, balki jamiyatga ommaviy tarzda psixologik bosim o'tkazib, eng mudhish oqibatlarga olib kelishiga hamda dinni siyosiyashtirish va soxtalashtirish orqali mamlakatdagi ijtimoiy barqarorlikni izdan chiqarishga qaratilgan har qanday harakatning oldini olishda barchamizning oldimizda turgan hayotiy muhim masalalardan biridir.

Jamiyatda qabul qilingan qadriyatlar va me'yorlarga zid qarashlarni ilgari surish, keskin qarashlar va choralarga moyillik ekstremizmning asosiy xususiyati hisoblanadi. Ekstremizm va terrorism dunyodagi deyarli barcha mamlakatlarda shaxs, jamiyat va davlatning hayotiy muhim manfaatlariga tahdid solmoqda. Albatta, bu jarayonlar barchamizni ogohlikka chaqiradi. Boisi, tinchlik bo'lmagan joyda taraqqiyotga yo'l yo'q. Yurtimizda turli sohalarda erishilayotgan barcha ulkan yutuqlarimizning zamirida jamiyatimizda hukm surayotgan tinchlik va osoyishtalikning ahamiyati kattadir.

Ekstremistik va terroristik tuzilmalarning asosiy maqsadi aslida jamiyatni qo'rquv va vahimada tutib turish va shu yo'l bilan omma ongida noilojlik, ertangi kunga ishonchsizlik tuyg'ularini shakllantirishga qaratilgan. Bu esa o'z navbatida ijtimoiy hayotning turli jabhalarida barqarorlikka erishishni so'ndirish va jamiyat taraqqiyotini jiddiy shikastlanishiga olib keladi. E'tiborlisi shundaki, ekstremistik va terroristik ruhdagi tuzilmalarning hech biri biror bir shaklda o'zlari jar solayotgan, o'zlari "intilayotgan" jamiyat qurilishi modelini taklif etolmaydi. Yana tan olish kerakki, ommaviy axborot vositalarining rivoji va axborot omili ta'sirining kuchayishi ham bugungi kunda ekstremizm va terrorismning hech narsa bilan o'lchab bo'lmaydigan darajada ko'zga tashlanadigan ijtimoiy hodisaga aylanishiga olib kelmoqda.

Ekstremizm va terrorism illatining so'nggi paytlarda tobora kuchayib borayotgani mazkur muammoning naqadar dolzarb ekanini ko'rsatadi. Bugungi kunda ekstremizm va terrorism alohida mamlakatlarning milliy xavfsizligi va umuman jahon hamjamiyatiga jiddiy tahdid uyg'otayotgan omilga aylanib ulgurgan. Umumbashariy muammoga aylangan ekstremizm va terrorismni jahon hamjamiyati faqat birgalikda, turli tor geosiyosiy

faatlardan voz kechgan holda harakat qilibgina yenga olishi mumkinligi aksariyat davlatlar tomonidan tan olingani ayni haqiqatdir. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev bu borada: “Ayni vaqtda dunyoning ba’zi mintaqalarida yuzaga kelgan notinch vaziyat aholi migratsiyasi kuchayishiga, bu esa, o’z navbatida, terrorizm va ekstremizmning tarqalishiga hamda ularning global muammolardan biriga aylanishiga olib kelmoqda. Bunday vaziyatda milliy davlatchiligimiz, mustaqilligimiz, aholimizning tinch va osoyishta hayoti va xavfsizligimizni saqlash biz uchun eng ustuvor vazifaga aylanib bormoqda” deya ta’kidlaganlar.

Aytish joizki, turli ekstremistik va terroristik tashkilotlar Markaziy Osiyo davlatlaridagi ijtimoiy-siyosiy vaziyatni izdan chiqarishga qaratilgan faoliyatini davom ettirmoqda. Shu nuqtai-nazardan, muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev jahon hamjamiyati e’tiborini Markaziy Osiyoda xavfsizlik va barqarorlikni ta’minlash maqsadida amaliy hamkorlikni yanada mustahkamlash, terrorizm va ekstremizm, transmilliy jinoyatchilik va narkotrafik tahdidlariga qarshi samarali kurashishni BMT preventiv diplomatiya usullaridan foydalangan holda, shuningdek, MDH, SHHT, YEXHT va boshqa nufuzli xalqaro hamda mintaqaviy tuzilmalar mexanizmlari doirasida ta’minlash mumkin ekaniga, xavfsizlikka tahdidlarni “o’ziniki va o’zgalarniki” deb ajratishdan voz kechish, “yaxlit xavfsizlik” tamoyiliga amalda rioya qilish zarurligiga qaratmoqda.

Bizning xalqimiz terrorizm dahshatini o’z boshidan bir necha bor kechirgan, bu buzg’unchilik harakatining aziyatlarini juda yaxshi tushunadi. Jumladan, Toshkentda ro’y bergan fevral voqealari, Surxondaryo viloyatining Sariosiyo, Uzun tumanlaridagi xunrezliklar, poytaxtimizdagi xorijiy davlatlar elchixonalarida terrorchilik akti sodir etishga bo’lgan urinishlar, Andijon voqealari va boshqa terroristik harakatlarning bari ana shu yovuz kuchga birikkan jangarilarning konstitutsiyaviy tuzumga qarshi xurujlari edi. Yurtimizda ushbu illatlarga qarshi kurashish, uning sabablarini oldini olish bo’yicha jahon hamjamiyatiga namuna bo’la oladigan darajada o’ziga xos tajriba shakllangan.

Respublikamizda Prezidentimiz boshchiligida hukumatimiz tomonidan ekstremizm va terrorizmga qarshi kurash borasida jahon hamjamiyati uchun namuna bo’lishi mumkin bo’lgan samarali ishlar qatorida quyidagilarni qayd etish mumkin:

- to’g’ri yo’ldan adashganlarni ijtimoiy reabilitatsiya qilish va ularni sog’lom hayotga qaytarish maqsadida mazkur shaxslar bilan keng jamoatchilikni jalb etgan holda tushuntirish-profilaktika ishlarini tizimli tashkil qilish, ularni maxsus ro’yxatdan chiqarish bo’yicha mexanizm yaratildi. Mazkur mexanizmning samarasi sifatida aqidaparastlik g’oyalari ta’siriga tushgan 16 mingdan ziyod fuqarolarning ichki ishlar organlarining maxsus hisobidan chiqarilishi jamiyatda katta ijobiy

nans berdi;

- yoshlarni ilm-ma'rifatga o'rgatish, ularga islom dinining insonparvarlik mohiyati, islom madaniyatining asl qadriyatlarini yetkazish, ma'rifiy islom ta'limoti, buyuk ajdodlarimizning ulkan ma'naviy merosini chuqur o'rganish, jamiyatda diniy va milliy bag'rikenglik va hamkorlikni mustahkam qaror toptirish orqali aholi, ayniqsa, yoshlarda aqidaparast g'oyalarga nisbatan mustahkam ma'naviy himoya qobig'i shakllantirish maqsadida Imom Buxoriy va Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazlari faoliyati yo'lga qo'yildi. Samarqandda hadis va kalom ilmi maktabi, Buxoroda tasavvuf maktabi, Qashqadaryoda aqida maktabi, Farg'onada islom huquqi (fihi) ilmiy maktablari ochildi. Shuningdek, Davlat Rahbari darajasida respublikada mavjud diniy konfessiya rahbarlari bilan muloqotlar uyushtirilib, barcha din vakillariga keng imkoniyatlar yaratib berilmoqda;

- har yili O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining diniy ekstremizmga qarshi kurash, millatlararo va konfessiyalararo hamkorlikni yanada kuchaytirishga yo'naltirilgan kompleks tadbirlar dasturi qabul qilinadi. Ushbu dastur doirasida davlat va jamoat tashkilotlari, mahalla yig'inlarida, aholining turli qatlamlari orasida ekstremizm va terrorizm bilan bog'liq tahdidlarning oldini olishga qaratilgan seminar, uchrashuv va davra suhbatlari o'tkazish yo'lga qo'yilgan;

- aqidaparastlik g'oyalari tarqalishini oldini olish uchun OAV va boshqa axborot yetkazish vositalaridan samarali foydalanishga urg'u berilmoqda. Xususan, "Diniy ekstremizm – kelajakka tahdid", "Ekstremizm va terrorizm – taraqqiyot kushandasi", "Ogoh bo'ling "Sekta", "Din niqobi ostidagi axborot xurujlari" nomli bukletlar tayyorlanib, mahallalarga, turli vazirlik, tashkilot va idoralar orqali aholiga yetkazilmoqda;

- xorijdagi mehnat migrantlari, talabalar va vaqtincha istiqomat qilayotgan vatandoshlarimizni ekstremistik oqimlar ta'siriga tushib qolishini oldini olish yuzasidan zarur tadbirlar amalga oshirilmoqda. Respublikamizning taniqli ulamolari Rossiya Federatsiyasining Moskva, Sankt-Peterburg, Yekaterinburg, Novosibirsk va Qozon shaharlari, Chuvash Respublikasi, Sibir o'lkasi, Sverdlovsk va Omsk viloyatlariga Ukrainaning Kiyev shahriga xizmat safariga yuborilib, mazkur tashriflar davomida o'tkazilgan diniy-ma'rifiy uchrashuvlarda ma'rifiy islom ta'limoti hamda hozirda buzg'unchi oqimlar tomonidan noto'g'ri talqin qilinayotgan "hijrat", "jihod", "shahidlik" kabi tushunchalarning asl mohiyati haqida keng tushunchalar berilmoqda.

Dunyoda ekstremizm va terrorizm tahdidlari, ayniqsa, so'nggi yillarda kuchayib borayotgani ularga qarshi, asosan, kuch ishlatish yo'li bilan kurashish usuli o'zini oqlamayotganidan dalolat beradi.

Prez

identimizning BMT Bosh Assambleyasi 72-sessiyasidagi nutqida xalqaro terrorizm va ekstremizmning ildizini boshqa omillar bilan birga, jaholat va murosasizlik tashkil etishi, shu munosabat bilan odamlar, birinchi navbatda, yoshlarning ongu tafakkurini ma'rifat asosida shakllantirish va tarbiyalash eng muhim vazifa ekaniga e'tibor qaratildi. Bu borada ko'p hollarda tahdidlarni keltirib chiqarayotgan asosiy sabablar bilan emas, balki ularning oqibatlariga qarshi kurashish bilangina cheklanib qolinmoqda. Shu munosabat bilan odamlar, birinchi navbatda, yoshlarning ongu tafakkurini ma'rifat asosida shakllantirish va tarbiyalash eng muhim vazifadir. Ayni paytda aqidaparastlik, ekstremizm va terrorizm (xalqaro terrorizm) dunyo ahlining xavfsizligiga jiddiy tahdid solayotgani ko'pchilikka sir emas. Yovuz niyatli ekstremistik va terrorchi oqimlarning tarafdorlari xalqimizning tinch-totuv hayotiga raxna solishga, ayniqsa, kelajagimiz egalari bo'lgan yoshlarimizni yo'ldan ozdirishga harakat qilmoqdalar. Bu yovuz niyatlilarning farovon hayotimizni ko'ra olmaslik kayfiyati, tuzumimizga qarshi tajovuzdan iborat urinishlari barcha taraqqiyparvar kishilarni g'azablantirmoqda. Ularning bunday xatti-harakatlarini qonun ham qattiq qoralaydi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksining tegishli moddalarida ekstremistik, boshqa ta'qiqlangan tashkilotlar tuzish, ularga rahbarlik qilish, ularda ishtirok etganlik uchun jinoiy javobgarlik belgilangan. Shunday ekan, qabih va razil to'dalar har qancha urinishmasin, bizni o'z tanlagan yo'limizdan chalg'ita olmaydi. Davlatimiz muntazam ravishda ekstremizm va terrorizmga qarshi kurash va uni oldini olish borasida izchil siyosatni yuritib kelmoqda. Shu nuqtai-nazardan, Prezidentimizning ikki global ahamiyatga ega, ya'ni yoshlarga oid siyosatni shakllantirish va amalga oshirishga qaratilgan umumlashtirilgan xalqaro huquqiy hujjat – BMTning “Yoshlar huquqlari to'g'risidagi xalqaro konvensiya”sini ishlab chiqish hamda BMT Bosh Assambleyasining “Ma'rifat va diniy bag'rikenglik” deb nomlangan maxsus rezolyutsiyasini qabul qilish haqidagi takliflari barcha mamlakatlar tomonidan katta qiziqish bilan qabul qilindi va qo'llab-quvvatlandi.

Darhaqiqat, jadal suratda o'zgarayotgan bu zamonda eskicha yondashuv o'z samarisini bermaydi. Yoshlarni o'zimiz tarbiya qilmasak, ota-bobolarimiz yurgan yo'ldan yurmasak, ular erishgan yutuqlarga yeta olmaymiz. Respublikamizda so'ngi yillarda ekstremizm va terrorizmga qarshi ma'rifiy yo'l bilan kurash olib borishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu yo'lda aholining huquqiy savodxonligini oshirish, ekstremistik oqimlar safiga adashib kirib qolgan, qo'li qonga botmagan va qilgan ishidan chin dildan pushaymon bo'lganlarga nisabatan kechirimlilik siyosatini olib borish, yosh avlodning turli buzg'unchi oqimlar safiga kirib qolishining oldini olish bo'yicha muntazam targ'ibot ishlarini olib

boris

h dolzarb vazifalar etib belgilangan. O'z navbatida, mamlakatimizning ekstremizm va terrorizmga qarshi ma'rifiy yo'l bilan kurash olib borayotgani ko'plab davlatlar va xalqaro tashkilotlar hamda mustaqil ekspertlar tomonidan yuqori baholanmoqda. Bu borada targ'ibot-tashviqot ishlari muhim o'rin tutmoqda. Ommaviy axborot vositalaridagi chiqishlar, tumanlardagi umumta'lim maktablari, kasb-hunar kollejlari, mahallalarda huquqni muhofaza qilish idoralarining rahbar xodimlari, qishloq va mahalla fuqarolar yig'inlari raislari, masjidning imomlari, ota-onalar vakillari, o'qituvchi va o'quvchilar ishtirokida suhbat va uchrashuvlar, "Ekstremizm va terrorizm – insoniyat dushmani" mavzuida yig'ilishlar, ushbu mavzudagi videofilmlar, profilaktik tadbirlar o'tkazilmoqda.

Ekstremizm va terrorizmga qarshi kurash davlatlarning doimiy e'tiborini, uning oldini olish va bartaraf etishga qaratilgan ko'p qirrali siyosatni amalga oshirishda sabrlik va sobitlikni talab etadi. Shakllanib, keng tarmoq otgan ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashmagan davlatlar zaiflashib, o'z xalqi va mamlakati osoyishtaligi va barqaror rivojlanishini xavf ostida qoldiradi. Darhaqiqat, ekstremizm va terrorizm bir-biri bilan bog'liq bo'lgan yagona jarayonning birin-ketin rivojlanadigan bosqichlaridir. Shunday ekan, ekstremizm va terrorizm global miqyosga chiqqan hozirgi sharoitda, davlat unga qarshi kurashda ichki va tashqi omillarning ta'sirini hisobga olgan holda, muvozanatlashtirilgan strategiyani ilgari surishi kerak.

Ayni paytda ekstremizm va terrorizm bilan bog'liq ta'qiqlangan har qanday faoliyat Markaziy Osiyoda asosiy tahdidlarlan biri bo'lib qolmoqda. Bunda birinchi galdagi vazifalardan biri mintaqa davlatlari va xalqaro hamjamiyatning sa'y-harakatlarini birlashtirishni taqozo etmoqda. Shu munosabat bilan O'zbekistonda "2021-2026-yillarga mo'ljallangan ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy strategiyasi"ni (keyingi o'rinlarda Milliy strategiya) qabul qilinishi mazkur noqonuniy faoliyatni mamlakatimiz va qo'shni davlatlarda nafaqat avj olishini balki, ushbu faoliyatga qarshi kurashishga qaratilgan chora-tadbirlarni o'zida mujassamlashtiradi hamda bir qator ustuvor yo'nalishlar va asosiy vazifalarni amalga oshirish zarurligini talab etadi.

Quyidagilar qabul qilingan Milliy strategiyaning ustuvor yo'nalishlari etib belgilangan [2]:

- vatanparvarlik, an'anaviy qadriyatlar va bag'rikenglik mafkurasini targ'ib qilish;
- voyaga yetmaganlar va yoshlar orasida ekstremizm va terrorizm g'oyalari tarqalishining oldini olish;
- ayollar huquqlarini himoya qilish

ham

da ularning ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashishdagi rolini kuchaytirish;

- uzoq muddat xorijda bulgan fuqarolarni ekstremizm va terrorizm g'oyalari ta'siridan himoya qilish;

- Internet jahon axborot tarmog'idan ekstremistik va terrorchilik maqsadlarda foydalanishga qarshi kurashish;

- fuqarolik jamiyati institutlari va ommaviy axborotvositalarini ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashishga keng jalb qilish;

- ekstremistik va terrorchilik harakatlarini sodir etganlik hamda ularni moliyalashtirganlik uchun huquqiy ta'qib va javobgarlikka tortish choralarini takomillashtirish;

- ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish sohasidagi normativ- huquqiy bazani takomillashtirish;

- ushbu sohadagi xalqaro va mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirish.

Fikrimizcha, O'zbekistonda ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashishda xalqaro hamkorlikni mustahkamlash hamda ushbu noqonuniy faoliyat ta'sirida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan salbiy holatlarni oldini olish maqsadida quyidagi vazifalarni amalga oshirilishi lozimdir:

- ekstremizm va terrorizm tahdidlarini oldini olishning xalqaro-huquqiy asoslarni takomillashtirish va har qanday ta'qiqlangan faoliyatni amalga oshirganlik uchun javobgarlikning muqarrarlik tamoyilini keng targ'ib qilish;

- ekstremizm va terrorizm tahdidlariga ogoh turish borasida ijobiy natijaga erishgan davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan mazkur sohada hamkorlikning shartnomaviy-huquqiy asoslarini kengaytirish;

- chet el davlatlarida bo'lib turgan O'zbekiston fuqarolari bilan ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish bo'yicha olib borilayotgan profilaktik choralarning samaradorligini oshirish;

- nafaqat O'zbekiston balki, butun Markaziy Osiyoda ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish bo'yicha birgalikdagi harakatlar doirasida axborot almashinuvi va hamkorlikni rivojlantirishga yordam beruvchi xalqaro tashabbuslarni kengaytirish. Yuqorida qayd etilgan tadbirlarni amalga oshirilishi natijasida ekstremizm va terrorizmning jamiyat barqarorligiga ta'sir etuvchi tahdidlarni oldini olish bo'yicha huquqiy, tashkiliy va mafkuraviy mexanizmlarning samarali tizimini shakllantirishga hamda jamiyatning turli qatlamlarida ekstremistik va terrorchilik g'oyalarining tarqalishiga to'sqinlik qilishda davlat organlari faoliyatining samaradorligini oshirishiga erishish mumkin.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, insoniylik qiyofasini butunlay

otgan, tinch aholiga jabr-sitam, o'lim tahlikasini solib turish jirkanch muddaosiga aylangan qora kuchlar dunyoning qaysidir burchagida hali ham bor ekan, hamisha hushyor va ogoh bo'lishimiz, ekstremizm va terrorizmga qarshi hamma bab-baravar kurashishi kerak. Chunki, qayerda bo'lmasin terrorizm harakati ro'y bersa, vujudida zarra odamgarchiligi, mehr-oqibati bor insonni bezovta qiladi. Shu bilan birga ba'zan chuqur o'yga tolib, o'zinga o'zing, jamiyatdagi bu kabi noshudlar, xattoki dinni o'ziga niqob qilib olgan ekstremist va terroristlar insonlarni qo'rqitib, dahshat solib, zo'rvonlik qilish va boshqa qabihliklar bilan shug'ullanuvchi bu kimsalarni ham ona tuqqanmikin? Validasi qulog'iga alla aytib, qalbiga mehr-oqibat urug'ini qadaganmikin? – deb aytgning keladi. U yer – bu yerdagi xunrezliklarni kuzatib, bu toifadagilar insoniy tarbiya olmagan, kishi bilmas joylarda berkinib, vahshiylikka o'rgatilgan manqurtlar emasmi, deb o'ylab qolasan. Har vaqt, har joyda – xoh ko'chada, xoh transportda, xoh odamlar gavjum to'planadigan hududlarda o'ta xushyor bo'laylik, ogohlilikni bir dam bo'shashtirmaylik. Shundagina biz albatta terror degan balodan holi bo'lamiz va jamiyatimiz barqaror bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Tuychieva, I., Aripov, S., Madaminova, D., & Mustaev, R. (2021). THE PEDAGOGICAL SYSTEM OF PREPARING BOYS FOR FAMILY RELATIONSHIPS IN GENERAL SECONDARY SCHOOLS. 湖南大学学报 (自然科学版), 48(8).
2. Арипов, Ш. О. (2022). Ёшларни оилага тайёрлашда оилада эр ва хотиннинг айрим мажбурият ва бурчларини қонуний жиҳатдан тушунтириш. Academic research in educational sciences, 3(1), 68-75.
3. Арипов, С. О. (2020). SOCIO-PSYCHOLOGICAL ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE FAMILY IN PREPARING CHILDREN. In Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества (pp. 311-313).
4. Olimovich, A. S. (2023). DINIY VA DUNYOVIY BILIMLAR ASOSIDA AJRIM SABABLARINI YOSHLARNI OILAGA TAYORLASHDA YETKAZIB BERISH. IJODKOR O'QITUVCHI, 3(26), 335-338.
5. Tuychieva, I., Aripov, S., Madaminova, D., & Mustaev, R. (2023, June). Language and computer in the development of communicative competence of school children. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2789, No. 1). AIP Publishing.
6. Olimovich, A. S. (2023). The Role of Parents in the Formation of Young

Peop

le and the Imagination of the Family. *Journal of Intellectual Property and Human Rights*, 2(4), 4-8.

7. Olimovich, A. S. (2023). DINIY VA DUNYOVIY BILIMLAR ASOSIDA AJRIM SABABLARINI YOSHLARNI OILAGA TAYORLASHDA YETKAZIB BERISH. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 3(26), 335-338.

8. Olimovich, A. S. (2023). The Role of Parents in the Formation of Young People and the Imagination of the Family. *Journal of Intellectual Property and Human Rights*, 2(4), 4-8.

9. Юсупова, Р. Т., & Шаланкова, О. Е. (2020). РЕПРОДУКТИВНОЕ ЗДОРОВЬЕ ДЕВОЧЕК-ПОДРОСТКОВ, ПРОЖИВАЮЩИХ В УСЛОВИЯХ ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЫ. In *Университетская наука: взгляд в будущее* (pp. 612-614).

10. Бабажанова, Ш. Д., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВЛИЯНИЕ АДИПОКИНОВ НА РАЗВИТИЕ ПРЕЭКЛАМПСИИ У БЕРЕМЕННЫХ ЖЕНЩИН С ОЖИРЕНИЕМ. *MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS*, 7(7), 57-59.

11. Юлдашева, М. Т., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВОЗДЕЙСТВИЕ ПЕСТИЦИДОВ НА КОЛИЧЕСТВО РЕСНИЧЕК В РЕСПИРАТОРНОМ ЭПИТЕЛИИ. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 7(7), 45-48.

12. Абдулазизова, Ш., Юлдашева, М., Мамасаидов, Ж., & Абдулхакимов, А. (2023). ВЛИЯНИЕ ФИЗИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ НА МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВИЛОЧКОВОЙ ЖЕЛЕЗЫ (ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ). *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(10), 5-9.

13. Абдулазизова, Ш. (2017). ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ПРОТИВОВИРУСНЫХ ПРЕПАРАТОВ ПРИ H1N1-АССОЦИИРОВАННОЙ ПНЕВМОНИИ. In *Современные медицинские исследования* (pp. 23-24).

14. Бабажанова, Ш. Д., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВЛИЯНИЕ АДИПОКИНОВ НА РАЗВИТИЕ ПРЕЭКЛАМПСИИ У БЕРЕМЕННЫХ ЖЕНЩИН С ОЖИРЕНИЕМ. *MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS*, 7(7), 57-59.

15. Юлдашева, М. Т., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВОЗДЕЙСТВИЕ ПЕСТИЦИДОВ НА КОЛИЧЕСТВО РЕСНИЧЕК В РЕСПИРАТОРНОМ ЭПИТЕЛИИ. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 7(7), 45-48.

**TARIX DARSLARINI TASHKIL ETISH VA O'QUVCHILAR
BILIMINI ZAMON TALABI ASOSIDA BAHOLASHNING SAMARALI
USULLARI**

Oxunjonov Bobirjon Ilhomjon o'g'li

IIV Farg'ona akademik litseyi Tarix fani o'qituvchisi

Mashhur o'zbek taraqqiyparvari, jadidchilik harakatining yirik namoyondasi Abdurauf Fitrat 1917-yilda tarixdan saboq chiqarish to'g'risida shunday yozgan edi: "Tarix millatlarning o'tmishini, taraqqiyotini hamda tanazzulining sabablarini o'rganaturg'on ilmdir". Darhaqiqat, tarix xalqqa saboq va ma'rifat beradi. Tarixni o'rganmasdan turib kelajakni anglab bo'lmaydi. Tarix inson aql-idroki va tafakkurining shunday bir nodir va mo'jizakor mahsuli, inson tarixdan ta'lim-tarbiya oladi, tarix katta saboq beradi. Tarix saboqlaridan o'ziga tegishli xulosa chiqara olmagan, kechagi kunini yaxshi bilmagan millatning kelgusi qismati o'z-o'zidan ravshan. Axborotkommunikatsiya texnologiyalari rivojlangan davrda yashayotganimizga qaramasdan, avvalambor tarixni bilish –bu hayotiy zaruratdir.

Jumladan, Vatanimiz O'zbekistonda ijtimoiy hayotning barcha sohalarida amalga oshirilayotgan islohotlarning maqsadi ham inson va uning manfaatlari, uning xavfsizligi va farovonligini ta'minlash hamda barkamol avlodni voyaga yetkazishga qaratilgan. Ana shu oddiy talabdan kelib chiqqan holda, yoshlarimizni mustaqil va keng fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan, ongli yashaydigan komil insonlar etib voyaga yetkazish-ta'limtarbiya sohasining asosiy maqsadi va vazifasi bo'lishi lozim. Ta'limning bugungi kundagi vazifasi o'quvchilarni kun sayin takomillashib borayotgan axborot-ta'lim muhiti sharoitida mustaqil ravishda faoliyat ko'rsata olishga, axborot oqimidan oqilona foydalanishga o'rgatishdan iboratdir. Buning uchun ularga albatta dars jarayonlarida turli pedagogik texnologiyalar yordamida mustaqil ishlash imkoniyati va sharoitini yaratib berish zarur. Innovatsion ta'lim texnologiyalarini pedagogik amaliyotga tatbiq etish uchun o'qituvchiga quyidagi komponentlar-bilim, ko'nikma va malakalar zarur bo'ladi:

- O'z fanining asoslarini chuqur egallagan, ilmiy salohiyat va ma'naviy barkamollikka ega bo'lishi;
- O'z fanining ilg'or targ'ibotchisi, fidoiysi bo'lishi;
- Ilg'or pedagogik tajribani o'rganish va umumlashirish, o'zlari ham yangicha o'qitish uslublarini ishlab chiqishi;
- O'quv jarayonini tashkil etishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalardan keng foydalanish;

- Internet tarmog'i to'g'risida tushunchaga ega bo'lishi va undan o'z bilimni oshirishda foydalana olishi;
- Innovatsion ta'lim texnologiyalarining turlari, qoidalari va tamoyillari haqida tushunchaga ega bo'lishi;
- O'quvchilarning faolligini o'stirish, ularning mustaqil ta'lim olish jarayonlarini o'rganish, o'qitish jarayonini mazmunli, qiziqarli, ijodiy, samarali bo'lishi uchun ta'limning interfaol metodlarini qo'llay bilish;
- O'quvchilarning o'zlashtirish darajasini aniqlash va ularning monitoringini olib borish;

Zamon talablariga hamohang bo'lgan o'qituvchi o'quvchilarning bilim darajalariga qarab vazifalarni belgilashi lozim. Sababi darslardagi bir xillik, faqat kitobdagi ma'lumotlar bilan cheklanib qolish bugungi kun intellektual salohiyati yuqori bo'lgan yoshlarning darsga bo'lgan qiziqishlarini susaytirishi mumkin. Bugungi kun o'qituvchisi pedagogik va axborot texnologiyalar, interfaol uslublar bilan qurollansagina o'quv-tarbiya jarayonini qiziqarli tashkil eta oladi. O'qituvchi o'zi o'qitayotgan o'quvchilarning bilim salohiyatiga mos ravishda vazifalarni belgilashi lozim.

Xulosa o'rnida shuni aytish lozimki: ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlarning ikki muhim ko'rsatkichi –sifat va samaradorlik, aynan o'qituvchining salohiyati va kasbiy mahoratiga uzviy bog'liq. O'qituvchi tajriba va malakasining uyg'unligi muvaffaqiyatlar garovi ekanligi sir emas. O'qituvchining ijodkor va tashabbuskor bo'lishi lozimligini buyuk nemis pedagogi A.F.Distervergning fikri ham tasdiqlaydi: "Noqobil o'qituvchi haqiqatni shunchaki aytadi-qo'yadi, yaxshisi esa uni topishga o'rgatadi". Har bir pedagog pedagogik faoliyat yuritar ekan, berayotgan ta'limtarbiyasining yanada samarali bo'lishi uchun o'z ustida muttasil ishlashi, bilimni, mahoratini oshirishi, o'quvchilar bilan bo'ladigan munosabatlarni puxta o'ylab, ularning ko'ngliga ozor yetkazmasdan ish olib borishi lozim. O'quvchi yoshlarni avvalo, vatanparvarlik ruhida tarbiyalash uchun dars jarayonida butun rahbarlikni o'z qo'lga olib, mavzu mohiyatini to'liq tushuntirgan o'qituvchi emas, balki o'quvchilariga ishlash uchun sharoit va erkinlik yaratishga erishgan, ularni mustaqil fikrlashga o'rgatgan o'qituvchigina chin ma'nodagi pedagog va tarbiyachidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Юсупова, Р. Т., & Шаланкова, О. Е. (2020). РЕПРОДУКТИВНОЕ ЗДОРОВЬЕ ДЕВОЧЕК-ПОДРОСТКОВ, ПРОЖИВАЮЩИХ В УСЛОВИЯХ ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЫ. In Университетская наука: взгляд в будущее (pp. 612-614).
2. Бабажанова, Ш. Д., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВЛИЯНИЕ АДИПОКИНОВ НА РАЗВИТИЕ ПРЕЭКЛАМПСИИ У БЕРЕМЕННЫХ ЖЕНЩИН С ОЖИРЕНИЕМ. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 7(7), 57-59.
3. Юлдашева, М. Т., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВОЗДЕЙСТВИЕ ПЕСТИЦИДОВ НА КОЛИЧЕСТВО РЕСНИЧЕК В РЕСПИРАТОРНОМ ЭПИТЕЛИИ. MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS, 7(7), 45-48.
4. Абдулазизова, Ш., Юлдашева, М., Мамасаидов, Ж., & Абдулхакимов, А. (2023). ВЛИЯНИЕ ФИЗИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ НА МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВИЛОЧКОВОЙ ЖЕЛЕЗЫ (ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ). Центральноеазиатский журнал образования и инноваций, 2(10), 5-9.
5. Абдулазизова, Ш. (2017). ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ ПРОТИВОВИРУСНЫХ ПРЕПАРАТОВ ПРИ H1N1-АССОЦИИРОВАННОЙ ПНЕВМОНИИ. In Современные медицинские исследования (pp. 23-24).
6. Бабажанова, Ш. Д., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВЛИЯНИЕ АДИПОКИНОВ НА РАЗВИТИЕ ПРЕЭКЛАМПСИИ У БЕРЕМЕННЫХ ЖЕНЩИН С ОЖИРЕНИЕМ. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 7(7), 57-59.

YUKSAK AHLOQLI VA BARKAMOL YOSHLAR TARBIYALASHDA MADANIYATNING TUTGAN ROLI

Davronov Ulug'bel Mirzadavlatovich

Farg'ona davlat universiteti

Harbiy ta'lim fakulteti o'qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqoada yuksak ahloqli va barkamol yoshlar tarbiyalashda madaniyatning tutgan roli haqida ilmiy izlanishlar olib borilgan.*

Kalit so'zlar: *ahloq, alaba, tarix, zamon, tizim.*

Talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifasi bo'lib, ta'lim uchun ijtimoiy buyurtmaning muhim tarkibiy qismidir. Jamiyatimizning ma'naviy-axloqiy mustahkamlanishida ta'lim muhim o'rin tutadi. Jamiyat umumiy axloqiy ko'rsatmalar tizimiga ega bo'lgandagina keng ko'lamli umummilliy vazifalarni qo'yish va hal etishga qodir. Ularda o'z ona tiliga, o'ziga xos madaniyati va o'ziga xos madaniy qadriyatlariga, ajdodlari xotirasiga, milliy tarixning har bir sahifasiga hurmat-ehtiram ko'rsatiladigan ana shunday diqqatga sazovor joylar bor.

Jamiyatning ma'naviy-axloqiy uyg'unlashuvida ta'lim asosiy o'rin tutadi. Maktab Respublikaning barcha fuqarolari o'tadigan yagona ijtimoiy muassasadir. Shaxsiy qadriyatlar, albatta, birinchi navbatda oilada shakllanadi. Lekin shaxsning eng tizimli, izchil va chuqur ma'naviy-axloqiy tarbiyasi ta'lim sohasida amalga oshadi. Shuning uchun maktabda va nafaqat maktabda, balki kollejdada ham o'quvchining nafaqat intellektual, balki ma'naviy, madaniy hayoti ham jamlanishi kerak.

Maktab yoshidagi bola, ayniqsa, boshlang'ich maktabda, ma'naviy-axloqiy rivojlanish va tarbiyani eng yaxshi qabul qiladi. Ammo bu tarbiyadagi kamchiliklarni keyingi yillarda to'ldirish qiyin. Bolalikda tajribali va assimilyatsiya qilingan katta psixologik barqarorlik bilan ajralib turadi. O'smirlar, o'z navbatida, aynan bolalikdan ularda shakllangan ma'naviy-axloqiy tarbiya sifatlariga asoslanadi: mehr-oqibat, mehr-oqibat, do'stlik, mas'uliyat, itoatkorlik, sabr-toqat, sadoqat, bag'rikenglik, o'zaro yordam kabi.

Yosh avlod tarbiyasini rivojlantirishning eng muhim bosqichi ma'naviy-axloqiy kamolot va ta'lim konsepsiyasi hisoblanadi.

Konsepsiyada shaxsni ma'naviy-axloqiy rivojlantirish va tarbiyalashning maqsad va vazifalari, asosiy milliy qadriyatlar tizimi, shaxsni ma'naviy-axloqiy kam

ol toptirish va tarbiyalash tamoyillari belgilab berilgan.

Ta'lim ma'lum bir idealga erishishga qaratilgan bo'lishi kerak. Shaxsning ma'naviy-axloqiy rivojlanishi va tarbiyasi tushunchasi bizni qaysi idealga yo'naltiradi?

Bizning davrimizda Vatan taqdirini o'zinkidek qabul qiladigan, o'z mamlakatining buguni va kelajagi uchun mas'uliyatni his etadigan, o'z davlati xalqining ma'naviy-axloqiy va axloqiy an'alarini ulug'laydigan respublikamizning shunday fuqarosi yosh avlodni tarbiyalash konsepsiyasining idealidir.

Ma'naviy-axloqiy taraqqiyot, tarbiya va ijtimoiylashtirishning asosiy mazmuni asosiy milliy qadriyatlardir. Biz ushbu qadriyatlarni madaniy va oilaviy an'alarda saqlaymiz va ularni avloddan avlodga o'tkazamiz. Ushbu qadriyatlarga tayanish insonga halokatli ta'sirlarga qarshi turishga yordam beradi.

Bizning an'anaviy axloqiy manbalarimiz nima? Bu eng avvalo oila, mehnat, san'at, fan, din, tabiat, insoniyat. Shunga ko'ra, asosiy milliy qadriyatlar belgilanadi:

- vatanparvarlik - o'z kichik Vataniga, o'z xalqiga muhabbat, o'z erkinligi va o'z yurtining erkinligi uchun kurash;

- fuqarolik – huquq va tartibot, vijdon va e'tiqod erkinligi, qonun ustuvorligi;

- ijtimoiy hamjihatlik – shaxsiy va milliy erkinlik, odamlarga, davlat va fuqarolik jamiyati institutlariga ishonch, adolat, shafqat, sha'ni, qadr-qimmat;

- insonparvarlik - dunyo tinchligi, madaniyatlar va xalqlarning xilma-xilligi, insoniyat taraqqiyoti, xalqaro hamkorlik, bag'rikenglik;

- ilm - bilimning qadri, haqiqatga intilish, dunyoning ilmiy manzarasi, yangi narsalarni o'rganish va o'z davlati va jamiyati taraqqiyoti uchun mehnat qilish istagi;

- oila - muhabbat va sadoqat, sog'lik, farovonlik, ota-onaga hurmat, katta va kichiklarga g'amxo'rlik, nasl qoldirish uchun g'amxo'rlik;

- mehnat va ijodkorlik - mehnatga hurmat, ijod va ijod, maqsadlilik va matonat;

- xalqimizga xos bo'lgan dinga hurmat, konfessiyalararo muloqot asosida shakllangan e'tiqod, ma'naviyat, insonning diniy hayoti, bag'rikenglik g'oyasi;

- san'at va adabiyot - go'zallik, uyg'unlik, insonning ma'naviy dunyosi, axloqiy tanlov, hayotning mazmuni, estetik rivojlanish va axloqiy rivojlanish;

- tabiat - evolyutsiya, ona yurt, qo'riqlanadigan tabiat, Yer sayyorasi, ekologik ong.

Asosiy qadriyatlar maktab hayotining asosi bo'lishi kerak, bolalarning darsini, darsdan tashqari va maktabdan tashqari mashg'ulotlarini belgilashi kerak.

Boshqacha aytganda, shaxsning ma'naviy-axloqiy rivojlanishi uchun barcha dasturlarning integratsiyasi zarur. O'qituvchi, ijtimoiy xodim, amaliy psixolog, oila, do'stlar... Bularning barchasi o'quvchi shaxsining rivojlanishiga ta'sir qiladi.

Ma'n

aviy-axloqiy tarbiyani rivojlantirishda o'qituvchining o'zi talaba tomonidan boshqariladigan shaxs sifatida muhim rol o'ynaydi; Muhimi, o'qituvchining o'zini qanday ko'rsatishi, talabaning rivojlanishi va yaxshi bo'lishini istashi uchun nima qilishi muhim. Zamonaviy o'qituvchi "o'z pozitsiyasi va imidjiga ega bo'lishi kerak: hissiylik, mas'uliyat, pedagogik sevgi, pedagogik optimizm". (A. S. Makarenko).

Ma'naviy-axloqiy tarbiya kollejdagi ta'lim-tarbiya jarayonining asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, halol, mehribon, mehnatsevar insonlar bo'lib voyaga yetishiga xizmat qiladi, bu ularning hayotda o'z o'rnini topishiga, olgan bilim va ko'nikmalarini Vatan ravnaqi yo'lida foydalanishiga xizmat qiladi.

Barcha o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash bo'yicha metod va tadbirlarning o'ziga xos xususiyatlari kollej va ota-onalarning o'zaro hamkorligini kuchaytirishdan iborat. Bunga turli yo'llar bilan erishiladi: oila bilan uchrashuvlar, norasmiy sharoitda ota-onalar yig'ilishlarini o'tkazish; qo'shma darsdan tashqari tadbirlar o'tkaziladi: "muzeylarga, ko'rgazmalarga va sayohatlarga tashrif buyurish, sport musobaqalarini tashkil etish".

Talabalarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi sog'lom turmush tarziga ijobiy munosabat shakllanadigan va rag'batlantiriladigan shunday ta'lim sharoitlarini yaratishni ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Melibaevnaa, B. K., & Toshtemirovna, M. K. (2023). PNEUMONIA IN NEWBORN BABIES ON VENTILATORS. World Bulletin of Social Sciences, 19, 16-17.
2. Mahmudova, H. T. (2022). FEATURES OF PROVIDING HIGHLY SPECIALIZED MEDICAL CARE TO PREGNANT WOMEN WITH COVID-19 IN OBSTETRIC PRACTICE. Scientific Impulse, 1(5), 1329-1332.
3. Mahmudova, H. T. (2022). BEMORLARNI PARVARISH QILISHNING AHLOQIY ME'YORLARI. IJODKOR O'QITUVCHI, 2(23), 218-221.
4. Maxmudova, X. T. (2022). TIBBIYOT OLIYGOHLARIDA TIBBIY FANLARNI O'QITISHNING INTERFAOL USULLARINI QO'LLASHNING SAMARADORLIGI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 826-830.
5. Maxmudova, X. T. (2022). TIBBIYOT OLIYGOHLARIDA TIBBIY FANLARNI O'QITISHNING INTERFAOL USULLARINI QO'LLASHNING SAMARADORLIGI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA

IY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 826-830.

6. Olimovich, D. I. (2015). Tourism potential of Uzbekistan. *Lucrările Seminarului Geografic" Dimitrie Cantemir"*, 40, 125-130.

7. Davronov, I. O., & Khalimova, N. J. (2019). Professional development of hotel staff as a key to improve the quality of services in bukhara hotels. *Мировая наука*, (4 (25)), 27-29.

8. Mirzadavlatovich, D. U. B., & Baxriddin o'g'li, T. S. (2022). OLIY HARBIY TA'LIM MUASSASALARI VA HARBIY TA'LIM FAKULTETI KURSANTLARI BILAN VATANPARVARLIK MAVZUSIDA NAZARIY KONFERENSIYALAR TAYYORLASH VA O'TKAZISH. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 2(23), 272-275.

9. Давронов, У. М. (2020). Развитие творческого мышления студентов через интерактивные технологии. *Вестник магистратуры*, (3-1), 23.

10. Юсупова, Р. Т., & Шаланкова, О. Е. (2020). РЕПРОДУКТИВНОЕ ЗДОРОВЬЕ ДЕВОЧЕК-ПОДРОСТКОВ, ПРОЖИВАЮЩИХ В УСЛОВИЯХ ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЫ. In *Университетская наука: взгляд в будущее* (pp. 612-614).

11. Бабажанова, Ш. Д., & Шаланкова, О. Е. (2023). ВЛИЯНИЕ АДИПОКИНОВ НА РАЗВИТИЕ ПРЕЭКЛАМПСИИ У БЕРЕМЕННЫХ ЖЕНЩИН С ОЖИРЕНИЕМ. *MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS*, 7(7), 57-59.

**INTERNATIONAL CHALLENGES IN COMPUTER SCIENCE
TRANSITION**

Miraxmedov Jasurbek Dilmurotovich

Ichki ishlar vazirli

Farg'ona akademik litseyi o'qituvchisi

Introduction: The world is undergoing a rapid digital transformation, with computer science at the forefront of this evolution. As countries strive to adapt to the demands of the digital age, they face various challenges in transitioning their computer science education systems. This article delves into the international challenges encountered during the transition and explores potential strategies to overcome them.

Curriculum Development and Adaptation: One of the primary challenges in computer science transition is developing and adapting curricula to meet the changing needs of the digital landscape. Rapid advancements in technology require educators to keep pace with emerging trends and incorporate relevant topics such as artificial intelligence, cybersecurity, data science, and cloud computing. Ensuring that the curriculum remains up-to-date and aligned with industry requirements is crucial for preparing students for the evolving job market.

Teacher Training and Professional Development: To effectively teach computer science, educators need proper training and professional development opportunities. However, many countries face challenges in providing comprehensive training programs for teachers due to limited resources, a shortage of qualified instructors, or a lack of awareness about the importance of computer science education. Addressing these challenges requires investment in teacher training initiatives, establishing partnerships with industry experts, and encouraging continuous professional development for educators.

Infrastructure and Access to Resources: Transitioning to computer science education requires adequate infrastructure and access to resources. Many countries, particularly those with limited resources or in remote areas, face challenges in providing reliable internet connectivity, computer labs, and updated hardware and software. Bridging the digital divide is crucial to ensure equal opportunities for all students, regardless of their geographical location or socioeconomic background.

Gender and Diversity Disparities: Promoting diversity and inclusion in computer science education is a global challenge. Women and underrepresented groups often face barriers and biases that discourage their participation in computer

ce. Addressing these disparities requires fostering inclusive learning environments, implementing outreach programs, and promoting initiatives that encourage girls and minorities to pursue computer science education and careers.

Collaboration and Knowledge Sharing: Collaboration and knowledge sharing play a vital role in addressing global challenges in computer science transition. Countries can learn from each other's experiences, best practices, and innovative approaches. International partnerships, forums, and conferences can facilitate cross-border collaboration, enabling educators and policymakers to exchange ideas, share resources, and collectively work towards overcoming common challenges.

Conclusion: The transition to computer science education in the digital era presents numerous challenges on an international scale. These challenges include curriculum development and adaptation, teacher training and professional development, infrastructure and access to resources, gender and diversity disparities, and the need for collaboration and knowledge sharing. By recognizing these challenges and implementing strategic solutions, countries can navigate the complexities of computer science transition more effectively. It is crucial for policymakers, educators, industry leaders, and international organizations to work together to create inclusive, innovative, and future-ready computer science education systems that empower students to thrive in the digital landscape.

REFERENCES:

1. Домуладжанов, И. Х., Махмудов, С. Ю., Домуладжанова, Ш. И., & Полвонов, Х. М. (2020). Нормативы предельно допустимых выбросов вредных веществ в атмосферу от Кувасайского подсобного предприятия железобетонных изделий. *Universum: технические науки*, (4-1 (73)), 18-25.
2. Полвонов, Х. М., Хамдамова, Ш. Ш., Давлятова, З. М., & Ибрагимова, Г. О. К. (2019). Физико-химическое обоснование процесса получения хлорат-кальциевого дефолианта с использованием отходов содового производства. *Universum: технические науки*, (11-3 (68)), 14-26.
3. Полвонов, Х. М., Хамдамова, Ш. Ш., Давлятова, З. М., & Ибрагимова, Г. О. К. (2019). Физико-химическое обоснование процесса получения хлорат-кальциевого дефолианта с использованием отходов содового производства. *Universum: технические науки*, (11-3 (68)), 14-26.
4. Polvonov, X. (2011). Isothermal solubility diagram of the 2Na^+ , Mg^{2+} | 2Cl^- , 2ClO_3^- - H_2O quaternary system at 20 and 100° C. Scienceweb academic papers collection.

5. Polvonov, K. M. (2020). Technological calculations for calcium chlorate defoliant. Экономика и социум, (12-1), 224-230.
6. Жумабоев, А. Г., Базаров, А. А., & Полвонов, Х. М. (2020). Катализатор риформинг қурилмаларидан агфу-этан блоки қурилмасига “куруқ газ” узатишда газ таркибидаги суюқ углеводородларни ажратиб олиш схемасини тадбиқ этиш. Science and Education, 1(3), 212-216.
7. Xayrullo o'g'li, M. A., & Madaminovich, P. X. (2023). TUZLI TIZIMLARDA ERUVCHANLIK. SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH, 1(10), 183-187.
8. Madaminovich, P. K. (2023). TECHNOLOGICAL CALCULATIONS FOR THE PRODUCTION OF LIQUID CHLORINE CALCIUM DEFOLIANT. Journal of Modern Educational Achievements, 5(5), 363-373.
9. Madaminovich, P. X., & Hamroqulovich, M. M. (2022). PROCESSING OF FISH AND FISH PRODUCTS. American Journal of Interdisciplinary Research and Development, 4, 212-215.
10. Xayrullo o'g'li, M. A., & Madaminovich, P. X. (2022, April). TARKIBIDA KARBAMID, KALSIYNING XLORAT VA XLORIDLARI TUTGAN SUVLI TIZIMLARDA ERUVCHANLIKNI O'RGANISH. In E Conference Zone (pp. 153-156).
11. Polvonov, X. (2022). PRODUCTION OF LIQUID CALCIUM CHLORATECHLORIDE DEFOLIANT AND ABOUT THIS. Scienceweb academic papers collection.

**OLIY TA'LIM MUASSASLARI TALABALARIDA FUQOROLIK
TARBIYASINI RIVOJLANTIRISH**

O.F.Hamrayeva

FDU o'qituvchisi

Nozimova Dilfuza Jahongir qizi

Geografiya yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Fuqarolik tarbiyasi nima ekanligi va u fuqarolar uchun qanchalik kerakligi haqida ma'lumotlar keltirilgan. Fuqarolik tarbiyasi jamiyatda yashayotgan shaxslarning o'z huquq va burchlarini bilishi, tushunishi va amalda qo'llashi uchun juda muhimdir. Shunday ekan ushbu maqola o'quvchilar uchun albatta foydali bo'ladi.*

Kalit so'zlar: *Fuqarolik, huquq va erkinliklar, huquqiy tarbiya, Konstitutsiya, yoshlar .*

Mustaqil O'zbekiston Respublikasida shakllanayotgan milliy istiqlol g'oyalari fuqarolarni Respublika Konstitutsiyasida e'tirof etilgan insonparvar, demokratik, huquqiy davlat va huquqiy jamiyatni barpo etishdekezgu maqsad atrofida birlashtirishga xizmat qiladi. Har bir fuqaroning ijtimoiy, siyosiy, huquqiy faolligini yuzaga keltirish, huquqiy madaniyatini qaror toptirish fuqarolik jamiyatining asosiy talabi sanaladi. Fuqarolik tarbiyasi quyidagilarga e'tibor qaratishi lozim. 1. Huquq va erkinliklar-Fuqarolik tarbiyasi insonga o'zining asosiy huquq va erkinliklarini o'rganish va himoya qilishda yordam berishi kerak. Bu huquqlarga so'z erkinligi, fikr erkinligi, e'tiqod erkinligi, tenglik, adolatli sudlov huquqi va shaxsiy daxlsizlik kiradi. 2. Demokratiya-Fuqarolik tarbiyasi demokratik qadriyatlarni o'rgatishi, demokratik jarayonlarda shaxslarning ishtirokini rag'banlantirishi kerak. Bu saylovlarda qatnashish, ovoz berish, nodavlat tashkilotlatiga a'zo bo'lish, norozilik bildirish huquqi kabi masalalar kiradi. 3. Majburiyatlar-Fuqarolik tarbiyasi shaxsning jamiyatdagi mas'uliyatini tushunishiga yordam berishi kerak. Bu majburiyatlarga soliq to'lash, atrof-muhitni muhofaza qilish, yo'l-harakat qoidalariga rioya qilish, inson huquqlarini hurmat qilish va jamiyatdagi boshqa shaxslarning huquqlarini himoya qilish kiradi. 4. Adolat-Fuqarolik tarbiyasi insonlarga adolat tushunchasini tushunishga yordam berishi kerak. Bunga qonunning teng qo'llanilishi, adolatli sudlov, inson huquqlari va qonun ustuvorligi kabi masalalar kiradi. Shu sabablarga ko'ra fuqarolik tarbiyasi insonning jamiyatda yanada ongli, mas'uliyatli va erkin bo'lishiga ko'maklashadi va bu orqali yanada adolatli, demokratik va barqaror jami

yat barpo etishga hissa qo'shadi. Jamiyat tomonidan qonunchilik yo'li bilan belgilangan talablar fuqaro xulqini baholash, xatti-harakatlari mohiyatini yahlil qilish uchun mezon bo'lib xizmat qiladi ana shu talablarga muvofiq fuqaroning xulq-atvoridagi ayrim ko'rinishlar, harakatlaryoki odatlar ma'qullanadi yoki aksincha qoralanadi. Fuqarolik tarbiyasi bu fuqarolik tushunchasining mohiyatini anglatish orqali o'quvchilarda yuksak darajadagi fuqarolik madaniyatini shakllantirish, ularni xalq, vatan, jamiyat manfaatlarini yo'lida kurashuvchi fuqarolar etib tarbiyalashga yo'naltirilgan pedagogik jarayon. Fuqarolik tarbiyasining markaziy obyekti fuqarolik sanaladi. Fuqaro-fuqaroligi huquqiy jihatdan e'tirof etilgan hamda muayyan jamiyat, davlat a'zosi bo'lgan shaxsdir. Fuqarolik esa huquqiy va axloqiy me'yorlarga ongli rioya etish, ma'lum huquqlardan foydalanish hamda burchlarni bajarishga mas'ullik bilan yondashuv, mehnat jarayoni va jamoadagi faollik, ma'naviy yetuklik asosida muayyan davlatga mansublikdir. Huquqiy tarbiya-o'quvchilar o'rtasida fuqarolik tarbiyasini tashkil etishda o'ziga xos o'rin tutadi. 1993-yil mart oyida e'lon qilingan "Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlar konsepsiyasi"da qayd etilganidek, "Huquqiy tarbiyaning asosiy maqsad va vazifalari Konstitutsiyani, davlat haqidagi ta'limotni, chuqurroq, fuqarolik, oila, mehnat, xo'jalik, ma'muriy, nafaqa, sud ishlarini yuritish va boshqarish huquqlarining ma'nosini tushuntirishdan, bolalarni davlat qonunlarini yuksak darajada hurmat qilish, tartib va intizomni buzuvchilarga nisbatan muvofiqlik ruhida tarbiyalash, Xalqaro tashkilotlar faoliyati haqida o'quvchilarning umumiy tasavvurlarini shakllantirishdan iboratdir". Hozirgi yillarda O'zbekiston hududida fuqarolik tarbiyasi juda ham tuzatishlarga muhtojdir. Nima sababdan deganda o'z fuqarolik huquqlarini tushunmaydigan, bilmaydigan oilalar ko'payib bormoqda. Shu sababli fuqarolik tarbiyasi nima ekanligini jamiyatning ko'pchilik qismi bilishmaydi va hech qanday tushunchalarga ham ega emaslar. E'tibor berilgan bo'lsa ko'pgina rivojlangan mamlakatlarda davlat siyosatida birinchi o'rinda fuqarolik tarbiyasi, vatanni sevish, jamiyatni hurmat qilish kabi g'oyalar ustuvor hisoblanadi. Misol uchun Yaponiyaning judaham tezlikda taraqqiy etganiga nazr tashlaydigan bo'lsak ularda xalqning juda jipslashib birikkaniga, xalq o'z vatanini qadrlashiga va fuqarolik tarbiyasi yuqori cho'qqidaligiga guvoh bo'lamiz. Albatta birinchi navbatda oilalarni o'zgartirish kerak, Chunki, oila o'zgarsagina jamiyat ham o'zgaradi. Farzand tarbiyasini birinchi o'rinda oiladan oladi. Shunday ekan har bir fuqaro islohot qilishni o'zidan boshlamog'i kerak. Fuqarolik tarbiyasini kamol toptirishda yoshlar, fuqarolar o'rtasida vatanparvarlik hissini uyg'otish va ayniqsa bu ishni bolalardan boshlab singdirib borish maqsadga muvofiqdir. Fuqarolik tarbiyasini tashkil etish uchun ma'lum shart-sharoitlarning mavjudligi taqozo

etila

di : O'quv yurtida tashkil etilayotgan ta'lim -tarbiya jarayoni yuksak darajada uyushtirilishi kerak; Fuqarolik tarbiyasini tashkil etish jarayonining muvaffaqiyati o'qituvchi va o'quvchilar jamosining saviyasiga bog'liq; tarbiyaviy ishning rejali, uzluksiz, tizimli bo'lishiga erishish; oila, maktab va mahalla o'rtasida o'zaro hamkorlikning yuzaga kelishi fuqarolik tarbiyasining muvaffaqiyatini ta'minlaydi; o'quvchilarning axloqiy va huquqiy me'yorlar, umumiy tartibga qat'iy rioya etishga o'rganish, zimmasidagi birinchi to'laqonli ado etishlariga qaratish. Fuqarolik tarbiyasini tashkil etishda suhbat, munozara, ma'ruza, bahslardan foydalanish, mashq, test, anketa savollariga javoblar olish kutilgan natijani qo'lga kiritishga imkon beradi. Vatanparvarlik shaxsning o'zi mansub bo'lgan millat, tug'ilib o'sgan vatani tarixidan g'ururlanishi, buguni to'g'risida qayg'urishi hamda uning porloq istiqboliga bo'lgan ishonchini ifoda etuvchi yuksak insoniy fazilat hisoblanadi. Vatanparvar shaxs qiyofasida quyidagi sifatlar namoyon bo'ladi : Vatanga bo'lgan mehr-muhabbat, unga bo'lgan sadoqat. O'zi mansub bo'lgan millat o'tmishini, urf-odatlarini, an'analari va qadriyatlariga sodiqlik. Vatan va millat tarixidan g'ururlanish. Yurtning moddiy, shuningdek, millat tomonidan yaratilgan ma'naviy boyliklarini asrash, ularni ko'paytirish borasida g'amxo'rlik qilish. Vatan ravnaqi va millat taraqqiyoti yo'lida mehnat qilish. Vatan ozodligi va millat erkiga qilmayotgan har qanday tahdidga qarshi kurashish. Vatan millat obro'i, sha'ni, or-nomusini himoya qilish. Vatan ravnaqi va millat taraqqiyotiga nisbatan ishonchga ega bo'lishi. Baynalmilallik o'zga millat va elatlarning haq-huquqlari, erki, urf-odatlarini, an'analari, turmush tarzi, tili hamda vijdon erkinligini hurmat qilish, ularning manfaatlariga ziyon yetkazilmaslikni ifoda etuvchi shaxsga xos ma'naviy -axloqiy fazilatlaridan biridir. Huquqiy ta'lim-tarbiya uzluksiz jarayon bo'lib, yoshlikdan boshlab berib borilishi lozim. Bolalar oilada, maktabgacha ta'lim muassasidayoq xulq-atvor qoidalaridan xabardor bo'lishi, ma'naviy va ba'zi huquqiy normalar to'g'risida boshlang'ich tushunchalar olishi, kelgusida bu bilimlar kengaytirilishi va chuqurlashtirilishi aniq ifodalangan huquqiy xususiyat kasb etishi zarur. Shuning uchun 2000-yildan boshlab O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim muassasalari va umumiy o'rta ta'lim turlarida bosqichma- bosqich huquq saboqlari, huquqiy bilim va tarbiya berib borilishi yo'lga qo'yildi.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki Tarbiyaning texnologiyaviyligi ta'lim muassasalarida tarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirish va unga erishishga sharoit yaratadi, nazariy asoslangan uzluksiz davom etadigan tarbiyalash jarayonining shakllari; metodlari, usullari va vositalarini o'qituvchi to'g'ri tanlab natijalarga erishishini ta'minlaydi. U ilmiy modellashtirish (loyihalashtirish) asosida amalga

oshir

iladi, modellashtirishda tarbiyaviy maqsadlar bir xil ma'noda beriladi hamda o'qituvchi tomonidan insonning shaxsiy xususiyatlari va sifatlarini rivojlantirishning muayyan bosqichlarini obyektiv ravishda o'lchash va baholash imkoniyatlarini yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Hamrayeva, O. F. Q. (2023). **OLIV TA'LIM MUASSASASI TALABALARINI KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING AYRIM JIHATLARI.** *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(1), 537-544.

2. Hamroyeva, O. F. (2023). **OLIV TA'LIM MUASSASASI TALABALARINI KASBIY-KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH.** *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(4), 985-991.

3. Abdixakimovich, X. K. (2023). **PEDAGOGIK HAMKORLIK ASOSIDA BO'LAJAK OFITSERLARDA FUQAROLIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH.** *Science and innovation*, 2(Special Issue 12), 538-541.

4. Ergasheva, N. M. (2023). **MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI RAHBARLARINING KOGNITIV KOMPETENTLIGI.** *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(11), 697-702.

**ALISHER NAVOIYNING ASARLARIDA TA'LIM TARBIYA
MASALALARI**

O.F.Hamrayeva

FDU o'qituvchisi

Ibrohimova Shahnoza Shuhratjon qizi

Geografiya yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Mir Alisher Navoiyning ma'naviy merosini o'quvchilarga o'rgatish orqali o'quvchilarda kuzatiladigan ijobiy ta'sirlarni yoritib berilgan. Shuningdek, Navoiy merosining ta'limiy-axloqiy va tarbiyaviy qarashlari haqida kerakli tushunchalar yoritib berilgan.*

Kalit so'zlar: *Ma'naviy meros, kitob, ilmiy asar, ta'lim-tarbiya, badiiy adabiyot, turkiy tili, pedagogik g'oya.*

Alisher Navoiy xalqimizning ongi va taffakkuri, badiiy madaniyati tarixida butun bir davrni tashkil etadigan buyuk shaxs, milliy adabiyotimizning tengsiz namoyondasi, millatimizning g'ururi, sha'n -u sharafini dunyoga tarannum qilgan o'lmas so'z san'atkoridir. Ta'bir joiz bo'lsa, olamda tirkiy va forsiy tilde so'zlovchi biron bir inson yo'qki, u Navoiyni bilmasa, Navoiyni sevmasa, Navoiyga sadoqat va e'tiqod bilan qaramasa. "Agar bu ulug' zotni avliyo desak, u avliyolarning avliyosi mutafakkir desak, mutafakkirlarning mutafakkiri, shoir desak, shoirlarning sultonidir", I.Karimov.Sharq xalqlarining adabiyoti qanchalik chuqur o'rganilsa, bu xalqlar orasidagi adabiy aloqalar ham shunchalik ravshanroq ko'rina boradi. Adabiy aloqalarning o'rganilishi esa dohiy san'atkorlarning, adabiy maktab vakillarining ijodiy qudratini, ta'sir doirasini aniqlash uchun to'laroq tasavvur beradi. Bu jihatdan Navoiy merosini o'rganish alohida ahamiyatga egadir.

Navoiy merosini o'rganish yolg'iz o'zbek olimlarininggina vazifasi emas. Navoiy buyuk bir adabiy maktab boshlig'i sifatida dohiy Nizomiy kabi bir qancha xalqlarning adabiyotiga kuchli ta'sir ko'rsatganligidan uning ijodini o'rganish ham keng bir sohani tashkil etadi. Dunyo sharqshunoslari Navoiy merosini o'zbek xalqining adabiyotini o'rganish maqsadida tekshirsalar, sharq xalqlari tadqiqotchilari butun hayotini xalq baxt-saodatiga bag'ishlagan bu ulug' san'atkorning hayoti va ijodini o'z madaniyatlarini o'z adabiyotlari tarixini chuqur o'rganish, o'zaro mushtaraklik tomonlarini aniqlash maqsadida o'rganishgan. Chunki Navoiy tojik, eron, hind madaniyatida buyuk bir madaniyat homiysi sifatida mashhur bo'lsa, ozarbayjon, turkman, qozoq, tatar, turk, qoraqalpoq xalqlari adabiyotida esa

o'zin

ing kuchli ta'siririni ko'rsatgan .Alisher Navoiy turk dunyosi adabiyotining eng mashhur vakilidir .Chunki hech kim bu til va adabiyotning ravnaqi uchun uningdek xizmat qila olgan emas. Navoiy ijodi turkiy adabiyotning eng yuksak cho'qqisidir. Chunki hech kim unga qadar bu tilde bunchalik ko'p va xo'p (Bobur) yozmagan edi. Navoiy barcha xalqlarning eng buyuk shoiridir. Chunki u o'zini "Xito(y)dan to Xuroson" gacha yoyilgan turkiy qavmlarning o'z shoiri, deb bildi. Ularni bir adabiy til bayrog'i ostida birlashtirdi, "yakqalam" qildi. Bu bilan millatning iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy ravnaqiga buyuk ta'sir ko'rsatdi.

Navoiy asarlarining umuminsoniy g'oyasi - insonparvarlik, xalqparvarlik, adolatparvarlik, do'stlik, tinchlik, mehr va sadoqat, pok sevgi va vafo, ma'rifatlilik kabi go'zal tuyg'ularning yuksak badiiy shaklda ifodalashi orqali o'zbek adabiyoti shuhratini dunyo miqyosiga olib chiqdi. Buyuk alloma, shoir Alisher Navoiy umuminsoniy tarbiya sohasida bir butun asar yaratmagan bo'lsa ham, o'zining bu haqidagi fikrlarini turli ilmiy va adabiy asarlarida ifodalagan. Alisher Navoiy o'zining umuminsoniy tarbiya to'g'risidagi fikrlarini badiiy asarlarida barkamol inson obrazini yaratish yo'li bilan bayon etdi.

Alisher Navoiyning ilm-ma'rifat, ta'lim-tarbiya masalalaridagi fikrlarida insonparvarlik g'oyalari bosh o'rinda turadi. Alisher Navoiyning fikricha, inson dunyoda hammadan yuksak, aziz va qadrlidir. Alisher Navoiy o'z davridagi barcha sof vijdonli insonlarning manfaatini himoya qildi. U inson uchun zarur bo'lgan umuminsoniy axloq qoidalarini o'rgandi, asar qahramonlari obrazida o'z qarashlarini aks ettirdi. Alisher Navoiy odamlarni axloqli va odobli bo'lishga da'vat etadi hamda axloqni bunday ta'riflaydi: " Ahloq shaxsning og'ir baqolig' libosidir va libos jismning sangin debosi. Shuning bilan birga odamni bezaydigan ham axloqdir".

Alisher Navoiyning fikricha, inson uchun toj, davlat va boshqalar emas, balki eng yaxshi fazilatlar har qanday boylikdan afzaldir. Alisher Navoiy xalqqa ish bilan ham, so'z bilan ham foyda keltirish kerakligini aytadi. U xalq manfaati uchun ishlaydigan, xalqning baxt-saodati uchun kurashadigan kishilarni haqiqiy odam deb biladi:

Odami ersang demagil odami,

Onikim yo'q xalq g'amidin g'ami.

Xalqqa yordam berishni istamaydigan, xudbin, qora ko'ngil odamlarni Alisher Navoiy eng yomon odam, xalqqa zarar yetkazadi deb ta'riflaydi.

El qochsa birovdin el yomoni bil oni,

Ahvalida idbor nishoni bil oni.

Fe'l ichra ulus bolam joni bil oni,

Olam elining yomoni yomon bil oni.

Insonlar bir-birlari bilan do'st-inoq va hamjihat bo'lib yashamas ekanlar, o'z orzu-niyatlariga yeta olmaydilar, yakkalik, yolg'izlik bilan hech qanday ish qilib bo'lmaydi, shuning uchun ham u hamma insonlarni do'st bo'lib yashashga chorlaydi. Alisher Navoiy do'stlikni ulug'laydi, shu bilan birga soxta, g'araz bilan do'st bo'luvchi kishilarni qoralaydi.

Navoiy ilm-ma'rifatni qadrlagan va unga homiylik qilgan. Shoir insonning ma'naviy kamolotini, avvalo, uning ilm va donish sohibi bo'la olganligida deb biladi. Ilm o'zidan o'zi bo'lmaydi, kishi faqat havas va ishtiyoq bilangina ilmga ega bo'la oladi, deb hisoblaydi. Alisher Navoiy hikmatlarida olam- olam ma'no mujassamdir. Uning hikmatlarida ilm-ma'rifat, mehr- oqibat, insoniylik kabi masalalar markaziy o'rinni egallaydi.

Birovkim qilsa olimlarga ta'zim,
Qilur go'yoki payg'ambarga ta'zim.

Shoir olim ahlini qadrlaydi, ulug'laydi. Olimlarga ta'zim qilish- payg'ambarga ta'zim qilish bilan barobar ekanligini ta'kidlaydi. Jumladan:

Oz-oz o'rganib dono bo'lur,
Qatra-qatra yig'ilib daryo bo'lur.

Navoiy kishi bilimga ega bo'lishi uchun oz-ozdan o'rganib borishi lozimligini, bilimlari yig'ilib ma'lum ko'nikmaga ega bo'lishi mumkinligini yozadi va buni tomchi-tomchi sivilar yig'ilib daryoga aylanishiga o'xshatadi.

Haq yo'linda kim senga bir harf o'qitmish ranj ila,
Aylamak bo'lmas ado aning haqin yuz ganj ila.

Ushbu jumalalarda birinchi ustoz haqida gap boradi. Ilk ustoz tolibiga savod chiqarishida ko'maklashadi, bu bilan uning hayot yo'lini- to'g'ri yo'lni belgilab beradi. Ustozning bu xizmatini yuzlab xazinalar bilan ham to'lay olmaslikni Navoiy shu ikki misrada bayon qiladi.

Odamiylikning mezoni bu faqat o'zi uchun emas, balki, o'zgalar manfaati, xalq g'am- tashvishi bilan yashashdir. Binobarin, axloq targ'ibotchisining navbatdagi tanbehi ham yaxshilik xususida:

“Baxlning andoqki, butun topqoni zaxira bo'lg'ay, tong va qabri ham bu kungi maoshi uyidek tiyra bo'lg'ay. Zuhdu taqvo barcha vaqtda dilpisanddur, ulug'lar nazarida arjumandroq. Yaxshiliq va yomonliqni kim qildikim, jazo ko'rmadi. Saloh va fasod tuxmin kim ekdikim, o'rmadi”.

Shoir insonga xos qusurlar va hislatlar haqidagi fikrini quyidagi bayt bilan yanada oydinlashtiradi va qissadan hissa chiqaradi:

Yaxshiliq tuxmin sochg'ilkim budur dehqong'a so'z,
Har nekim ekding bugun borin hamon tut oning ko'z.

Alisher Navoiy ilm o'rganishga intilishni inson kamolotini ta'minlash uchun xizmat qiluvchi eng zarur fazilatlardan biri deb biladi. Ilmni insonni, xalqni nodonlikdan, jaholatdan qutqazuvchi omil sifatida ta'riflaydi. Asarlari mazmunida ilgari surilgan g'oyalar yordamida kishilarni ilmi va ma'rifatli bo'lishga undaydi. Mutafakkir ilm o'rganishni har bir kishining insoniy burchi deya e'tirof etadi. Zero, ilm o'rganishdan maqsad ham xalqning farovon, baxtli-saodatli hayot kechirishini, mamlakatning obod bo'lishini ta'minlashga hissa qo'shishdir, deya ta'kidlaydi. Bilimli va dono kishilar hamisha o'z xalqining manfaati hamda mamlakatining ravnaqi yo'lida faoliyat olib borishlariga ishonadi.

Mazkur o'rinda Mirzo Ulug'bekni ana shunday xislatga ega bo'lgan kishilardan biri bo'lganligiga urg'u beradi hamda uning nomi tarix sahifalarida abadiy saqlanib qoladi, deb hisoblaydi. Alisher Navoiy orzu qilgan komil inson faqat ilmi bo'lish bilan qanoatlanib qolmaydi. Uni yetuk inson sifatida ta'riflash uchun unda, yana shuningdek, sabr-qanoat, saxiylik, himmat, to'g'rilik, rostgo'ylik, tavoze, adab, vafo va hokazo sifatlarning ham mavjud bo'lishi taqozo etiladi.

Mutafakkir axloqlilikning eng muhim mezonini odob deb hisoblaydi. Odobli, axloqli bo'lish insonga atrofdagi kishilar o'rtasida muayyan mavqe hamda hurmatga sazovor bo'lishga yordam beradi. Odobga ega bo'lishning inson hayotidagi rolini ko'rsatib berar ekan, Muomala madaniyati, o'zini tuta bilishini nazorat qilishi kerak. Har bir tarbiyachining dunyoqarashi uning muomalasida namoyon bo'ladi. Muomalaning asosiy vositasi – tildir. Alisher Navoiyni pedagog-mudarris deb atashimiz mumkin. Chunki ta'lim-tarbiya masalalariga alohida e'tibor berib, tarbiya jarayonlarini, vositalarini, talablarini ko'rsatib o'tadi. U ta'limda ilmiylik, asoslanganlik, tarixiylik kabi talablarni asos qilib olgan buyuk pedagogdir. Chunki boqiy hayotga intilgan Navoiy fikricha, dono inson o'zining kuchquvvatiga aql-u zakovatiga ishonadi. Shuning uchun Navoiy ilm-fanning ahamiyatini yoritib berar ekan, ilmni qorong'ulikni yoritadigan chiroq, hayot yo'lini nurafshon etadigan quyosh, odamlarning haqiqiy qiyofasini ko'rsa-tadigan olim sifatida ta'riflaydi. Bu fikrni “Nazm ul-javohir” asarida: Kim olim esa nuqtada barhak de oni, Gap bazm tuzar bihishti mutlah de oni, Har kimsaki yo'q ilmga anga ahmoq de oni, Majlisdaki ilm bo'lsa uchmas de oni. Yoki ilmi, aqlli odam o'z maqsadiga erishish uchun har qanday qiyinchilikka ham chidaydi, kim ilmni o'ziga tayanch qilib olsa, u hech qachon qoqilmaydi, xor bo'lmaydi va ilmning vazifasi inson baxt-saodatiga xizmat qilishdir, deb ta'kidlaydi. Demak, Alisher Navoiy o'zining badiiy asarlari bilan bir qatorda ta'limiy–axloqiy asarlarida o'zi orzu etgan komil insonga xos axloqiy fazilatlari deb qanoat, adolat, saxovat, himmat, muruvvat, vafo, to'g'rilik, rostgo'ylik va boshqalarni tushungan, ana shu xislatlar tarkib topgan insonga

yom

onlik razillik bo`lmasligi, bunday inson yashagan jamiyat ham ravnaq topishi, barcha xalq baxt-saodatga erishish mumkin, deb hisoblagan. Alisher Navoiy odamlarni axloqli va odobli bo`lishga da`vat etadi hamda hamda axloqni bunday ta`riflaydi. "Ahloq shaxsning og`ir baqolig` libosidir va libos jismning sangin debosi. Shuning bilan birga odamni bezaydigan ham axloqdir" Alisher Navoiy hikmatlaridan olam –olam ma`no mujassamdir. Uning hikmatlarida ilm – ma`rifat, mehr – oqibat, insoniylik kabi masalalar markaziy o`rinni egallaydi. Birov kim qilsa olimlarga ta`zim, Qilur go`yoki payg`ambarga ta`zim. Shoir olim ahlini qadrlaydi, ulug`laydi. Olimlarga ta`zim qilish – payg`ambarga ta`zim qilish bilan barobar ekanligini ta`kidlaydi.

Xulosa qilib aytganda, Alisher Navoiyning komil insonni shakllantirishga oid fikrlari, uning ta`limiy-axloqiy qarashlari pedagogik fikr taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etadi. Allomaning pedagogik qarashlari ozidan oldin otgan olimlarning bu boradagi ilgor ta`limotiga, shuningdek, komil insonni tarbiyalashga oid an`anaviy Sharq xalqlari ta`lim-tarbiya yoriqlariga asoslanadi. Alisher Navoiy ta`lim-tarbiya masalalariga alohida e`tibor berar ekan, tarbiya jarayonlarini, vositalarini, talablarini korsatadi. U ta`limda ilmiylikka asoslanganlik tarixiylik kabi talablarni asos qilib oladi. Oz davridagi musulmon maktablarining yutuq va kamchiliklarini tahlil etadi.

ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. Hamrayeva, O. F. Q. (2023). **OLIY TA'LIM MUASSASASI TALABALARINI KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING AYRIM JIHATLARI.** Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1), 537-544.
2. Hamroyeva, O. F. (2023). **OLIY TA'LIM MUASSASASI TALABALARINI KASBIY-KOMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH.** Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(4), 985-991.
3. Abdixakimovich, X. K. (2023). **PEDAGOGIK HAMKORLIK ASOSIDA BO`LAJAK OFITSERLARDA FUQAROLIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH.** Science and innovation, 2(Special Issue 12), 538-541.
4. Ergasheva, N. M. (2023). **MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI RAHBARLARINING KOGNITIV KOMPETENTLIGI.** Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(11), 697-702.

AUTOMATING THE HEALTHCARE SYSTEM MANAGEMENT PROCESS

Eshonov Ravshanbek Mukhammadmusayevich

Teacher at Medical university in Fergana

Annotation: *In this article, Health System Management Process Automation. scientific research about*

Keywords: *health, management, hinder, doctor, technology.*

The healthcare system management process can be complex and time-consuming. In this guide, we will explore the challenges faced in healthcare system management, the benefits of automation, key technologies for implementing automation, steps for successful implementation, considerations for data security and privacy, and conclude with future prospects.

Challenges in healthcare system management

The healthcare industry faces numerous challenges in managing complex systems. From patient data management to scheduling and billing, manual processes can lead to errors and inefficiencies. These challenges hinder the delivery of quality care and increase administrative burdens. Automating the healthcare system management process offers a solution to these challenges.

Benefits of automating the process

Improved Efficiency. Automation streamlines processes, reducing the need for manual intervention and improving overall efficiency. This allows healthcare providers to focus more on delivering patient care.

Cost Savings. Automating healthcare system management helps reduce operational costs by minimizing paperwork, eliminating duplicate tasks, and optimizing resource allocation.

Enhanced Accuracy

Automation reduces the risk of human errors, ensuring accurate and consistent management of healthcare systems. This leads to improved patient outcomes and increased patient satisfaction.

Key technologies for automation

Artificial Intelligence (AI). AI technology enables intelligent automation in healthcare system management. It can assist in tasks such as data analysis, predictive modeling, and decision support, improving efficiency and accuracy.

Robotic Process Automation (RPA). RPA can automate repetitive and rule-based

d tasks, such as data entry and appointment scheduling. It frees up valuable time for healthcare professionals while maintaining accuracy and consistency.

Internet of Things (IoT). IoT devices can collect real-time data, enabling remote patient monitoring, asset tracking, and inventory management. Integrating IoT with healthcare systems enhances efficiency and improves patient care.

Implementation steps for automation. Assess Current Processes.

Gain a comprehensive understanding of the existing healthcare system management processes. Identify pain points and areas that can benefit from automation.

Plan and Prioritize. Create a roadmap for automation, prioritizing processes based on their impact and feasibility. Set clear goals and define success metrics for each implemented automation solution.

Choose the Right Solution. Select technology solutions that align with your specific needs and integrate well with existing systems. Collaborate with vendors and IT experts to ensure a smooth implementation.

Considerations for data security and privacy. When automating healthcare system management, it is crucial to prioritize data security and privacy. Implement robust encryption, access controls, and comprehensive data sharing agreements with strict adherence to regulations such as HIPAA. Regular audits and training should be conducted to ensure compliance and protect sensitive patient information.

Conclusion and future prospects. Automating the healthcare system management process is a transformative step towards improving efficiency, reducing costs, and enhancing patient care. As technology advances, we can expect further integration of AI, RPA, and IoT in healthcare systems. It is vital for healthcare providers to embrace automation to meet the evolving needs of the industry and ensure the delivery of high-quality care.

REFERENCES:

1. Райимова, З. М., Холматова, Е. Н., Эшонов, Р. М., & Умирзаков, О. Э. (2021). БОРЬБА С НОВОЙ ЭПИДЕМИЕЙ КОРОНАВИРУСА ВО ВСЕМ МИРЕ И В УЗБЕКИСТАНЕ. Экономика и социум, (4-2 (83)), 328-331.
2. Muhammadmusayevich, E. R. (2022, April). KO'ZNING KAMCHILIKLARI VA TIBBIYOTDAGI DAVO CHORALARI. In E Conference Zone (pp. 124-126).
3. Ravshanbek, E. (2023). OPTICAL PART OF THE EYE AND RELATED DISEASES. World Bulletin of Public Health, 19, 180-181.
4. Eshonov, R. M., Axmadaliyeva, G. H., & Nosirov, N. V. (2023, November). BIOTIBBIYOT MUHANDISLIGI QO 'YILADIGAN TALABLAR. In Fergana state university conference (pp. 148-148).
5. GOZIEV, R., & Çelik, F. A. T. İ. H. (2022). TÜRKİYE'DE VE ORTA ASYA'DA İLK SİYASİ PARTİLERİN OLUŞUMU: JÖN TÜRKLER VE CEDİTLER. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (53), 269-282.
6. Жумабоев, А. Г., Базаров, А. А., & Полвонов, Х. М. (2020). Каталитик риформинг қурилмаларидан агфу-этан блоки қурилмасига “курук газ” узатишда газ таркибидаги суюқ углеводородларни ажратиб олиш схемасини тадбиқ этиш. Science and Education, 1(3), 212-216.
7. Xayrullo o'g'li, M. A., & Madaminovich, P. X. (2023). TUZLI TIZIMLARDA ERUVCHANLIK. SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH, 1(10), 183-187.
8. Madaminovich, P. K. (2023). TECHNOLOGICAL CALCULATIONS FOR THE PRODUCTION OF LIQUID CHLORINE CALCIUM DEFOLIANT. Journal of Modern Educational Achievements, 5(5), 363-373.
9. Madaminovich, P. X., & Hamroqulovich, M. M. (2022). PROCESSING OF FISH AND FISH PRODUCTS. American Journal of Interdisciplinary Research and Development, 4, 212-215.
10. Xayrullo o'g'li, M. A., & Madaminovich, P. X. (2022, April). TARKIBIDA KARBAMID, KALSIYNING XLORAT VA XLORIDLARI TUTGAN SUVLI TIZIMLARDA ERUVCHANLIKNI O 'RGANISH. In E Conference Zone (pp. 153-156).
11. Polvonov, X. (2022). PRODUCTION OF LIQUID CALCIUM CHLORATECHLORIDE DEFOLIANT AND ABOUT THIS. Scienceweb academic papers collection.

12. Melibaevnaa, B. K., & Toshtemirovna, M. K. (2023). PNEUMONIA IN NEWBORN BABIES ON VENTILATORS. *World Bulletin of Social Sciences*, 19, 16-17.
13. Mahmudova, H. T. (2022). FEATURES OF PROVIDING HIGHLY SPECIALIZED MEDICAL CARE TO PREGNANT WOMEN WITH COVID-19 IN OBSTETRIC PRACTICE. *Scientific Impulse*, 1(5), 1329-1332.
14. Mahmudova, H. T. (2022). BEMORLARNI PARVARISH QILISHNING AHLOQIY ME'YORLARI. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 2(23), 218-221.
15. Maxmudova, X. T. (2022). TIBBIYOT OLIYGOHLARIDA TIBBIY FANLARNI O'QITISHNING INTERFAOL USULLARINI QO'LLASHNING SAMARADORLIGI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 826-830.
16. Абдуллаев, Ш. В., Маматкулова, С. А., & Назаров, О. М. (2019). Компонентный состав экстрактов *Raphanus sativus* L. произрастающего в Узбекистане. *Universum: химия и биология*, (8 (62)), 29-31.
17. Abdurakhmamonov, G., Zakhidov, R. A., Vakhidova, G. S., & Mamatkulova, S. A. (2010). On the criteria of efficiency of power supply to individual households using thermo-and photovoltaic converters. *Applied Solar Energy*, 46, 165-168.
18. Mamatkulova, S. A., Dexqanov, R. S., & Abdullayev, S. V. (2020). DESIGNATING SOME FRUITS AND VEGETABLES ACCORDING TO FEAN NG. *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology*, 2(2), 94-101.
19. Mamatkulova, S. A., Dexqanov, R. S., & Abdullayev, S. V. (2020). CLASSIFICATION AND CERTIFICATION OF BIOLOGICALLY ACTIVE SUBSTANCES BY THE CHEMICAL COMPOSITION Isolated from HELIANTHUS TUBEROSUS PLANT BY TIFN TN. *Scientific and Technical Journal of Namangan Institute of Engineering and Technology*, 2(2), 70-77.
20. Abdusamatovna, M. S., Voksidovich, A. S., Mukhammadzokir, N. R., & Ulmasbek, M. U. (2021). Description of Organic Substances in the Roots of Turpa Brassica Rapa L. 1753 Family. *JournalNX*, 7(03), 411-413.
21. Абдуллоев, О. Ш., Абдуллаев, Ш. Х., Аскарлов, И. Р., & Абдуллаев, Т. Х. (2016). КВАНТОВО-ХИМИЧЕСКИЙ РАСЧЁТ СТРУКТУРЫ И КОЛЕБАТЕЛЬНОГО СПЕКТРА ГЕТЕРОЯДЕРНОГО ГЛИЦИНОВОГО m 3-ОКСОКЛАСТЕРА [Fe+ 3 2 Ni+ 2 O (NH 2 CH 2 COO) 6 (H 2 O 3)]. *Вестник Таджикского национального университета. Серия естественных наук*, (1-4), 80-88.

RUS TILI TARIXI

Nodirova Xursanoy Ibragimovna

Toshkent davlat stomatologiya instituti akademik litseyi Rustili va adabietini fani oqituvchisi.

Rus tili- Sharqiy slavyan tillaridan biri, dunyodagi eng katta tillardan biri, rus xalqining milliy tili. Bu slavyan tillarining eng keng tarqalgani va geografik jihatdan ham, ona tilida so'zlashuvchilar soni bo'yicha ham Evropada eng keng tarqalgan tildir (garchi rus tili hududining muhim va geografik jihatdan katta qismi Osiyoda joylashgan bo'lsa ham). Rus tili fani lingvistik russhunoslik yoki qisqasi, oddiygina russhunoslik deb ataladi.

« Rus tilining kelib chiqishi qadimgi davrlarga borib taqaladi. Taxminan miloddan avvalgi 2000-1000 ming yillar. e. turdosh shevalar guruhidan Hind-yevropa oilasi tillarda proto-slavyan tili ajralib turadi (keyingi bosqichda - taxminan I-VII asrlarda - proto-slavyan deb ataladi). Proto-slavyanlar va ularning avlodlari, proto-slavyanlar qayerda yashaganligi bahsli savol. Ehtimol, 1-asrning ikkinchi yarmida proto-slavyan qabilalari. Miloddan avvalgi e. va N boshida. e. Ular sharqda Dneprning o'rta oqimidan g'arbda Vistulaning yuqori oqimigacha bo'lgan yerlarni, shimolda Pripyat janubida, janubda o'rmon-dasht rayonlarini egallagan. Protoslavyanlar hududi keskin kengaydi. VI-VII asrlarda. Slavlar Adriatikadan janubi-g'arbgacha bo'lgan yerlarni egallagan. shimoli-sharqda Dnepr va Ilmen ko'li boshiga. Protoslavyan etno-lingvistik birligi buzildi. Bir-biriga yaqin bo'lgan uchta guruh shakllandi: sharqiy (qadimgi rus millati), g'arbiy (ular asosida polyaklar, cheklar, slovaklar, lusatiyaliklar, pomeraniyalik slavyanlar tashkil topgan) va janubiy (uning vakillari bolgarlar, serb-xorvatlar, slovenlar, makedoniyaliklar). .

Sharqiy slavyan (eski rus) tili 7—14-asrlarda mavjud bo'lgan. X asrda. uning asosida yozuv paydo bo'ladi (kirill alifbosi, kirill alifbosiga qarang), u yuqori gullashga erishdi (Ostromir Xushxabari, XI asr; Kiev mitropoliti Hilarionning "Qonun va inoyat haqidagi so'zi", XI asr; "O'tgan yillar haqidagi ertak" ", XII asr boshlari. ; "Igorning yurishi haqidagi ertak", XII asr; Russkaya pravda, XI-XII asrlar). Kiev Rusida (IX - XII asr boshlari) qadimgi rus tili ba'zi Boltiqbo'yi, Fin-Ugr, turkiy va qisman Eron qabilalari va millatlari uchun aloqa vositasiga aylandi. XIV-XVI asrlarda. adabiy tilning janubi-g'arbiy xilma-xilligi Sharqiy slavyanlar davlat tili edi va Pravoslav cherkovi Litva Buyuk Gertsogligida va Moldaviya Knyazligida. Dialektlarning parchalanishiga hissa qo'shgan feodal tarqoqlik, mo'g'ul-tatar bo'yinturug'i (XIII-XV asrlar), Polsha-Litva istilolari XIII-XIV asrlarga olib

keldi

. qadimgi rus xalqining qulashiga. Qadimgi rus tilining birligi ham asta-sekin parchalanib ketdi. O'zlarining slavyan o'ziga xosligi uchun kurashgan uchta yangi etno-lingvistik birlashmalarning markazi shakllandi: shimoliy-sharqiy (buyuk ruslar), janubiy (ukrainlar) va g'arbiy (belaruslar). XIV-XV asrlarda. Ushbu uyushmalar asosida bir-biriga yaqin, ammo mustaqil Sharqiy slavyan tillari shakllanadi: rus, ukrain va belarus.

Moskva Rusi davridagi rus tili (XIV-XVII asrlar) mavjud edi murakkab tarix. Dialekt xususiyatlari rivojlanishda davom etdi. Ikkita asosiy dialekt zonalari shakllandi - Shimoliy Buyuk Rus (Pskov-Tver-Moskva chizig'idan taxminan shimolda, Nijniy Novgoroddan janubda) va Janubiy Buyuk Rus (shu chiziqdan janubda Belorus va Ukraina viloyatlarigacha) dialektlari, ular boshqa dialekt bo'linmalari bilan bir-biriga yopishgan. O'rta rus dialektlari paydo bo'ldi, ular orasida Moskva lahjasi etakchi rol o'ynay boshladi. Dastlab u aralash edi, keyin u uyg'un tizimga aylandi.

Yozma til rang-barangligicha qolmoqda. Din va ilmiy bilim asoslariga asosan rus tilining sezilarli ta'sirini boshdan kechirgan, mashhur so'zlashuv elementidan uzilgan qadimgi bolgar tilidagi slavyan kitobi xizmat qilgan. Davlatchilik tili (ishbilarmonlik tili deb ataladigan) rus xalq nutqiga asoslangan edi, lekin hamma narsada u bilan mos kelmadi. Rivojlandi nutq shtamlari, ko'pincha sof kitobiy elementlarni o'z ichiga oladi; uning sintaksisi og'zaki tildan farqli o'laroq, ancha tartibli, noqulay edi murakkab jumlar; dialekt xususiyatlarining unga kirib borishi standart umumrossiya me'yorlari tomonidan asosan to'xtatildi. Til vositalari jihatidan xilma-xil yozilgan fantastika. Qadim zamonlardan beri muhim rol o'ynagan so'zlashuv tili XVI-XVII asrlargacha xizmat qilgan folklor. aholining barcha qatlamlari. Buni qadimgi rus yozuvida aks ettiradi (Belogorod jeli haqidagi ertaklar, Olga qasosi haqidagi ertaklar, "O'tgan yillar haqidagi ertak" dagi folklor motivlari, "Igorning yurishi haqidagi ertak" dagi folklor motivlari, Daniil Zatochnikning ibodatidagi yorqin frazeologiya va boshqalar), shuningdek, zamonaviy doston, ertak, qo'shiq va og'zaki xalq amaliy san'atining boshqa turlarining arxaik qatlamlari. 17-asrdan beri folklor asarlarining birinchi yozuvlari va folklorning kitob taqlidlari boshlanadi, masalan, 1619-1620 yillarda ingliz Richard Jeyms uchun yozilgan qo'shiqlar, Kvashnin-Samarinning lirik qo'shiqlari, "Baxtsizlik tog'idagi ertak" va boshqalar. Til vaziyatining murakkabligi yagona va barqaror normalarni ishlab chiqishga yo'l qo'ymaslik. Yagona rus adabiy tili yo'q edi.

17-asrda milliy rishtalar paydo bo'ladi, rus millatining poydevori qo'yiladi. 1708 yilda fuqarolik va cherkov slavyan alifbolari ajratildi. XVIII va XIX asr boshlarida. dunyoviy yozuv keng tarqaldi, cherkov adabiyoti asta-sekin ikkinchi o'ringa

tashl

andi va nihoyat diniy urf-odatlarining ko'p qismiga aylandi va uning tili o'ziga xos cherkov jargoniga aylandi. Ilmiy-texnikaviy, harbiy, dengizchilik, ma'muriy va boshqa terminologiya jadal rivojlandi, bu rus tiliga G'arbiy Evropa tillaridan so'z va iboralarning katta oqimini keltirib chiqardi. Ayniqsa, XVIII asrning ikkinchi yarmidan katta ta'sir ko'rsatdi. Fransuz tili ruscha lug'at va frazeologiyani bera boshladi. Geterogen lingvistik elementlarning to'qnashuvi va umumiy adabiy tilga bo'lgan ehtiyoj yagona milliy til me'yorlarini yaratish muammosini qo'ydi. Bu normalarning shakllanishi turli oqimlarning keskin kurashida kechdi. Jamiyatning demokratik fikrdagi qatlamlari adabiy tilni xalq nutqiga yaqinlashtirishga intildi, reaksion ruhoniylar oddiy xalq uchun tushunarsiz bo'lgan arxaik "sloven" tilining sofligini saqlashga harakat qildilar. Shu bilan birga, jamiyatning yuqori qatlamlarida xorijiy so'zlarga haddan tashqari ishtiyoq boshlandi, bu rus tilini yopish bilan tahdid qildi. M.V.ning til nazariyasi va amaliyoti. Lomonosov, rus tilining birinchi batafsil grammatikasining muallifi, u turli nutq vositalarini maqsadiga qarab taqsimlashni taklif qilgan. adabiy asarlar yuqori, o'rta va past "tinchlanish" ga. Lomonosov, V.K. Trediakovskiy, D.I. Fonvizin, G.R. Derjavin, A.N. Radishchev, N.M. Karamzin va boshqa rus yozuvchilari A.S.ning buyuk islohotiga yo'l ochdilar. Pushkin. Pushkinning ijodiy dahosi sintezlangan yagona tizim turli nutq elementlari: rus xalqi, cherkov slavyan va g'arbiy Evropa va rus xalq tili, ayniqsa uning Moskva xilma-xilligi tsement asosiga aylandi. Zamonaviy rus adabiy tili Pushkindan boshlanadi, boy va rang-barang til uslublari (badiiy, publitsistik, ilmiy va boshqalar) bir-biri bilan chambarchas bog'liq, umumiy rus tilining fonetik, grammatik va leksik me'yorlari aniqlangan, ular adabiy tilni biladigan barcha uchun majburiydir. til, leksik tizim. Rus adabiy tilining rivojlanishi va shakllanishida 19—20-asr rus yozuvchilari muhim rol o'ynadi. (A.S.Griboedov, M.Yu.Lermontov, N.V.Gogol, I.S.Turgenev, F.M.Dostoyevskiy, L.N.Tolstoy, M.Gorkiy, A.P.Chexov va boshqalar). XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab. adabiy tilning rivojlanishi va uning funksional uslublari – ilmiy, publitsistik va boshqalar shakllanishiga jamoat arboblari, fan va madaniyat namoyandalari ta'sir qila boshlaydi.

Zamonaviy rus adabiy tilining neytral (stilistik rangsiz) vositalari uning asosini tashkil qiladi. Qolgan shakllar, so'zlar va ma'nolar stilistik rangga ega bo'lib, tilga har xil ekspressivlik so'zlarini beradi. Adabiy tilning yozma xilma-xilligida engillik, ba'zi qisqargan nutq funktsiyalarini bajaradigan va kundalik nutqda neytral bo'lgan so'zlashuv elementlari eng keng tarqalgan. Biroq, so'zlashuv nutqi komponent adabiy til maxsus til tizimi emas.

Adabiy tilning stilistik rang-barangligining umumiy vositasi xalq tilidir. U ham tilni

ng so'zlashuv vositalari kabi ikkilikdir: adabiy tilning organik qismi bo'lgan holda, ayni paytda undan tashqarida ham mavjud. Tarixiy jihatdan xalq tili adabiy tilning og'zaki xilma-xilligi me'yorlari hali shakllanmagan bir davrda kitobiy tilga qarshi chiqqan shahar aholisining eski so'zlashuv va kundalik nutqiga borib taqaladi. Eski so'zlashuv va kundalik nutqni aholining o'qimishli qismi adabiy tilining og'zaki xilma-xilligiga va xalq tiliga bo'linishi taxminan 18-asr o'rtalarida boshlangan. Kelajakda xalq tili asosan savodsiz va yarim savodli fuqarolarning muloqot vositasiga aylanadi va adabiy til ichida uning ayrim xususiyatlari yorqin stilistik rang berish vositasi sifatida ishlatiladi.

Rus tilida shevalar alohida o'rin tutadi. Umumjahon ta'lim sharoitida ular tezda yo'q bo'lib ketadi, ularning o'rnini adabiy til egallaydi. Uning arxaik qismida zamonaviy lahjalar ikkita katta dialektni tashkil qiladi: Shimoliy Buyuk Rus (Okanye) va Janubiy Buyuk Rus (Akanye) oraliq o'tish o'rta O'rta Buyuk Rus dialekti bilan. Kichikroq birliklar mavjud, ular lahjalar (yaqin dialektlar guruhlari) deb ataladi, masalan, Novgorod, Vladimir-Rostov, Ryazan. Ushbu bo'linish o'zboshimchalik bilan amalga oshiriladi, chunki individual dialekt xususiyatlarini taqsimlash chegaralari odatda mos kelmaydi. Dialekt belgilarining chegaralari turli yo'nalishlarda rus hududlarini kesib o'tadi yoki bu xususiyatlar faqat uning bir qismida taqsimlanadi. Yozuv paydo bo'lgunga qadar shevalar til mavjudligining universal shakli edi. Adabiy tillarning paydo bo'lishi bilan ular o'zgarib, o'z kuchini saqlab qoldi; aholining katta qismining nutqi dialektal edi. Madaniyatning rivojlanishi, milliy rus tilining paydo bo'lishi bilan lahjalar asosan qishloq aholisining nutqiga aylandi. Zamonaviy rus dialektlari o'ziga xos yarim dialektlarga aylanib bormoqda, ularda mahalliy xususiyatlar adabiy til normalari bilan uyg'unlashadi. Dialektlar adabiy tilga doimo ta'sir ko'rsatgan. Dialektizmlardan yozuvchilar hozirgacha stilistik maqsadlarda foydalanadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Домуладжанов, И. Х., Махмудов, С. Ю., Домуладжанова, Ш. И., & Полвонов, Х. М. (2020). Нормативы предельно допустимых выбросов вредных веществ в атмосферу от Кувасайского подсобного предприятия железобетонных изделий. *Universum: технические науки*, (4-1 (73)), 18-25.
2. Полвонов, Х. М., Хамдамова, Ш. Ш., Давлятова, З. М., & Ибрагимова, Г. О. К. (2019). Физико-химическое обоснование процесса получения хлорат-кальциевого дефолианта с использованием отходов содового производства. *Universum: технические науки*, (11-3 (68)), 14-26.
3. Полвонов, Х. М., Хамдамова, Ш. Ш., Давлятова, З. М., & Ибрагимова, Г. О. К. (2019). Физико-химическое обоснование процесса получения хлорат-кальциевого дефолианта с использованием отходов содового производства. *Universum: технические науки*, (11-3 (68)), 14-26.
4. Polvonov, X. (2011). Isothermal solubility diagram of the 2Na^+ , Mg^{2+} | 2Cl^- , 2ClO_3^- - H_2O quaternary system at 20 and 100° C. *Scienceweb academic papers collection*.
5. Polvonov, K. M. (2020). Technological calculations for calcium chlorate defoliant. *Экономика и социум*, (12-1), 224-230.
6. Жумабоев, А. Г., Базаров, А. А., & Полвонов, Х. М. (2020). Катализатор риформинг курилмаларидан агфу-этан блоки курилмасига “курук газ” узатишда газ таркибидаги суюқ углеводородларни ажратиб олиш схемасини тадбиқ этиш. *Science and Education*, 1(3), 212-216.
7. Melibaevnaa, B. K., & Toshtemirovna, M. K. (2023). PNEUMONIA IN NEWBORN BABIES ON VENTILATORS. *World Bulletin of Social Sciences*, 19, 16-17.
8. Mahmudova, H. T. (2022). FEATURES OF PROVIDING HIGHLY SPECIALIZED MEDICAL CARE TO PREGNANT WOMEN WITH COVID-19 IN OBSTETRIC PRACTICE. *Scientific Impulse*, 1(5), 1329-1332.
9. Mahmudova, H. T. (2022). BEMORLARNI PARVARISH QILISHNING AHLOQIY ME'YORLARI. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 2(23), 218-221.
10. Maxmudova, X. T. (2022). TIBBIYOT OLIYGOHLARIDA TIBBIY FANLARNI O'QITISHNING INTERFAOL USULLARINI QO'LLASHNING SAMARADORLIGI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 826-830.
11. Isaqov, X., Mamatqulova, S., & Obidova, B. (2022). CHEMICAL COMPOSITION AND MEDICINAL

PERTIES IN THE PAPAYA (CARICA PAPAYA L.) PLANT. Science and Innovation, 1(8), 867-872.

12. Isaqov, X., Mamatqulova, S., & Obidova, B. (2022). MACRO AND MICROELEMENT COMPOSITION AND MEDICINAL PROPERTIES IN THE GUAVA (PSIDIUM GUAJAVA L.) PLANT. Science and Innovation, 1(8), 873-877.

13. Абдусаматовна, М. С. (2022). BRASSICA RAPA L. ОИЛАСИГА МАНСУБ ТУРП ИЛДИЗМЕВАСИНИНГ ТАРКИБИДАГИ ОРГАНИК МОДДЛАР ТАВСИФИ. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 321-324.

14. Abdusamatovna, M. S., & Maqsudovna, X. S. (2022). SHOLG'OM O'SIMLIGI TARKIBIDAGI MODDALARNI KIMYOVIY TARKIBINI TAHLIL QILISH. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 310-314.

15. Xayotillo, I., & Abdusamatovna, M. S. (2022). ANJIR DARAXTINING BIOLOGIK XUSUSIYATLARI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 141-143.

16. Isaqov, X., Mamatqulova, S., & Obidova, B. (2022). GYABA (PSIDIUM GUAJAVA L.) O'SIMLIGINING MAKRO VA MIKROELEMENT TARKIBI HAMDA DORIVORLIK XUSUSIYATLARI. Science and innovation, 1(D8), 873-877.

**ELEMENTS OF BIOMECHANICS OF THE GYMNAST'S
MUSCULOSKELETAL SYSTEM**

Khamraeva Zuhra Bahadirovna

*Lecturer of the Department of "Physical Culture and
Sports Activities" of the Tashkent Financial Institute. Email:
hamraevazuhro4@gmail.com*

Annotation: *Centrifugal overloads during supporting rotations experienced by the gymnast's body can be very significant and, in combination with the radial effect of gravity, can exceed the force of gravity several times during fast movements.*

Key words: *gymnast's body, hands, elbows, hips, kneecaps, inertia*

The biokinematic chain (BKC) usually refers to human limbs. However, the gymnast's body, taken as a whole, also represents a BKC, the links of which are all movably articulated body segments. Each pair of adjacent links of the BKC thus constitutes a biokinematic pair.

Depending on the nature of the working position, the gymnast's body can be an open, closed or free BKC. Open BKC is the most typical. It occurs in all cases when the gymnast is in hanging positions, handstands and footstands. The high mobility of the legs, combined with their energy potential, once again emphasizes their role as the main working link of the BKC. The gymnast's body rarely finds itself in the position of a closed ball joint, since the mobility of the links in these cases is sharply reduced and the possibilities of supplying them with energy, as well as controlling movement, are minimal.

Finally, cases where the gymnast's body is a free BKC are very typical. These are unsupported positions in which the end links of the gymnast's body have the greatest mobility. The gymnast's supporting apparatus is specific. The support functions of a gymnast can be performed by almost all parts of the gymnast. In hangs, support is used with the hands, elbows, hips, kneecaps, and feet. In the supports and seat - forearms, shoulders and entire arm, head and neck, hips, pelvis. In stands - with legs and one leg "half toes", hands, one hand, fingers, forearms, shovels, head, etc. However, the most typical for gymnastics are working positions with support from the arms (hands), which most clearly emphasizes the specifics of gymnastics as a sport. The ability to use hand support is closely related to the morphology of the upper limbs. The conditions for supporting the hands are very diverse in different working positions and accordingly change when moving from one

work

ing position to another. Analyzing the diagram, you can, for example, see that from a hang (stand) with an underhand grip around the supporting hand, only rotation with pronation of the hand is possible. In this case, a turn of 1800 brings the gymnast into an overhand grip, a turn of 3600 into a reverse grip, and a turn of 5400 into a hanging from behind with an overhand grip. This is the maximum rotation possible around one arm while maintaining the overall grip and working position. Turns with supination of the hand follow the same laws. The same happens when working positions change in hanging (stands) from behind and other working positions. Transitions from one working position to another, made without releasing the hands or turning, also follow certain regularities. They require actions such as flexion (extension) and twisting of the shoulder joints. All changes in working positions on other apparatus: uneven bars, pommel horse, are subject to similar completely unambiguous laws. Knowledge of these patterns helps to solve a number of practically important issues of movement technique, their modeling, targeted development of mobility in joints, as well as issues of terminology and judging in gymnastics.

The main questions of the geometry of a gymnast's body masses are questions about the localization of the gymnast and body inertia during rotational movements.

The center of gravity of the gymnast's body characterizes the distribution of masses in the latter. The constitutional features of body distribution in gymnasts and female gymnasts, associated, in particular, with the brachymorphic type of body structure, do not have a significant impact on the technique of exercises and the process of their development. The only exceptions are such types of exercises as leg swings on a horse, where the mass-geometric features of the body structure (especially the legs) can significantly influence the success of the task. It is also known that turns around the longitudinal axis are more successfully mastered by students who, other things being equal, have relatively higher height (S. D. Ustinov).

The most typical question is about the distribution of a gymnast's body mass when changing the working posture of the body. You can see that depending on the nature of the exercise and the working posture, the position of the c changes significantly. t - both in relation to the gymnast's body itself and in relation to the support. In equilibrium positions c is placed above the support. When swinging, it moves freely. It is also characteristic that the $c.t.t.$, as an imaginary point of application of the resultant of all external forces, can be located outside the gymnast's body.

The moment of inertia of a gymnast's body is one of its most important mass geometric characteristics. As you know, in gymnastics rotation around the frontal axis

of the body predominates. The pose gradually changes from a position with a longitudinal bending of the body to a straight position and then to a position of extreme grouping. It can be seen that both values, given the moment of inertia relative to the possible grip axis, change in the same way: the moments of inertia reach their maximum values in a straight position of the body, and their minimum values when grouping. Of greatest practical interest are the values of the moment of inertia relative to the central.

REFERENCES:

1. Alisherovich, Tashpulatov Farkhad. "THE ROLE OF SPORTS IN THE DEVELOPMENT OF PERSONALITY OF YOUNG ATHLETES."

2. Carmen Pârvu , Bogdan Constantin Ungurean , Cristina Gabriela Zamfir , Zukhro Bahadirovna Khamraeva , Daniel Gabriel Alistar The Impact of Technology on Improving the Learning Process in Physical Education Lessons for Medically-Exempt Pupils. <http://bioclima.ro/Journal.htm>

3. Алишерович Т.Ф. Работоспособность и утомляемость в процессе обучения //Журнал Universal Science Research. – 2023. – Т. 1. – №. 10. – С. 247-251.

4. Хамраева З. ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ И ПРАКТИЧЕСКИЙ РОСТ ПРОГНОЗНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ В ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ И СПОРТЕ //International Bulletin of Applied Science and Technology. – 2023. – Т. 3. – №. 2. – С. 88-93.

5. Khamraeva Zukhro Bahadirovna. THE IMPORTANCE OF PHYSICAL EDUCATION IN A HEALTHY LIFESTYLE. Ethiopian international of multidisciplinary research. -2023//Volume: 10, Issue 10// p. 164-167

6. Khamraeva Zukhro Bahadirovna. The Role of Women in the Development of Physical Education in the New Uzbekistan. Journal of Ethics and Diversity in International Communication// | www.openaccessjournals.eu | Volume: 3 Issue: 4//p.31-35

7. Xamraeva Zuxro Baxodir qizi. Regulation of Educational Activities in the Field of Physical Education and Sports. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL AND APPLIED SCIENCES//<https://cajotas.centralasianstudies.org/>. P.28-36

8. Khamraeva Zukhro Bahadirovna. PEDAGOGICAL CATEGORIES OF PHYSICAL EXERCISES IN PHYSICAL EDUCATION CLASSES TAUGHT IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS. <https://doi.org/10.37547/ijp/Volume03Issue04-13>// p.71-75

QO‘QON XONLIGI TARIXIDA XUDOYORXONNING O‘RNI VA AHAMIYATI

Axmedova Munojatxon Jo‘rayevna

Annotatsiya: *Qo‘qon xoni Xudoyorxonning mamlakat taxtiga kelishi, o‘sha paytdagi siyosiy vaziyat, shuningdek XIX asr o‘rtalari va ikkinchi yarmidagi qo‘shni davlatlarning Qo‘qon xonligi bilan aloqalarida Xudoyorxonning qo‘llagan diplomatik yo‘llari haqida muhokama qiladi. Bu fan tashqari Xudoyorxon shaxsiga qarash, uning davrida davlatning ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy holati va Chor Rossiyasining bosqini va Xudoyorxonning keyingi taqdiri haqida ham ma‘lumot beriladi.*

Kalit so‘zlar: *Xo‘jand, zambarak, Koson, qo‘zg‘olon, Chor Rossiyasi, Qo‘qon, qipchoq, mingboshi, Turkiston general-gubernatorligi.*

Vatanimiz tarixida juda ko‘p qizg‘in davrlar va voqealar bo‘lgan. Shuningdek, bir-biridan ajratib turuvchi hukmdorlar bo‘lgan. Shunisi achinarliki, ko‘plab tariximiz voqealari tarixnavislar tomonidan yaxshi yoritilmagan. Bunga sabab sifatida mutaxassislar Sobiq Sovet tuzumi haqiqiy tariximizni namoyish qilishga imkon bermadi, qayerda milliy g‘urur haqida gap ketsa, o‘sha yer shovinistik hukumat vakillari tomonidan yo‘q qilinardi. Turkiston o‘lkasining "Xonliklar davri" Mustaqilligimiz e‘lon qilinganidan keyin asta-sekin yosh olimlar tomonidan yoritila boshlandi. Bu davr haqida manbalar ko‘p emas, lekin shunisi muhimki, yurtimizning tarixnavisligini dunyo hamjamiyatiga olib chiqish payti keldi. Shunday davrlardan biri, Rossiya imperiyasi tomonidan Qo‘qon xonligining bosib olinishi va hukmdor Xudoyorxon davridir. Ba‘zi tarixchilar Xudoyorxonni mamlakatni yaxshi boshqarolmagan, mamlakatni yetarlicha mudofaa qila olmagan desa, boshqa bir guruh olimlar bu masalada boshqacha fikr bildiradilar. Har qanday holatda ham bu masalani holis baholash kerak.

Xudoyorxonning Qo‘qon xonligi taxtiga chiqishi Muhammad Alixon (1822-1841) hukmronligining oxiridagi voqealar bilan bog‘lanadi. Muhammad Alixon Sharqiy Turkistondagi zafarli yurishlari va boshqa siyosiy yutuqlari tufayli XIX asr 30-yillari oxirida aysh-ishrat va maishatga beriladi. Undan norozi bo‘lgan ulamolar va boshqa siyosiy arboblari Buxoro amiri Nasrulloxondan yordam so‘raydilar. Bu paytda Buxoro amirligi Qo‘qon xonligi bilan Xo‘jand, Jizzax va O‘ratepa uchun jang qilayotgan edilar. Buxoro amiri Nasrullo xon uchun Qo‘qon ulamolarining Muhammad Alixon o‘z "o‘gay onasi"ga uylangan degan gaplari bahona bo‘ladi. Bundan tashqari, xon Haqqul mingboshi va boshqa nufuzli shaxslarni qatl ettiradi

.Bu

esa yonib turgan olovga moy sochishdek gap edi. Nasrulloxon Xo‘jand , O‘ratepa, Jizzaxni qo‘lga kiritib, Qo‘qon sari otlanadi. Bu paytda Qo‘qonda xonga qarshi isyon boshlanib , Muhammad Alixon o‘rdadan qochadi. Bir necha kishilar qatl etiladi. Nasrulloxonning Qo‘qonga hujum qilish uchun kelayotganini eshitgan xalq qo‘zg‘olonni to‘xtatadi. Nasrulloxon Beshariqqa kelganda , xon unga qimmatbaho sovg‘alar yuborib, o‘zini Buxoro amirligining noibi deb e‘lon qiladi . Shuning barobarida , Buxoroga Xo‘jand ini topshiradi. Muhammad Alixon yana taxtga qaytib , o‘z zulmini davom ettiradi. Shundan so‘ng , xalq yana qo‘zg‘olon ko‘taradi. Bu safar Muhammad Alixon ukasi Sulton Mahmudxon foydasiga taxtdan voz kechadi. 1842-yil Nasrulloxon yana Qo‘qonga hujum qiladi. Namanganga qochib ketgan Muhammad Alixon, uning ukasi Sulton Mahmudxonni qatl ettiradi. Hattoki , xonning onasi va shoira Nodirabegim , yaqinlari Xushxolbibi, Norbibilar qatl etiladi. Nasrulloxon Qo‘qonni Buxoro amirligiga qo‘shib olinganligini e‘lon qiladi va Ibrohim dodxoh Mang‘itni o‘z noibi deb e‘lon qiladi. Ibrohim dodxon Qo‘qondagi mavjud soliqlar bilan birgalikda Buxoro amirligidagi soliqlarni joriy etgani uchun 3 oydan so‘ng xalq qo‘zg‘olon ko‘taradi. Xalq qo‘zg‘olon ko‘tarib , Norbo‘tabiyning ukasi SHERALIXON (Xudoyorxonning otasi) xon etib saylanadi. Nasrulloxon Qo‘qonda o‘z mavqeyini tiklash uchun qo‘shin tortib keladi va shaharni 40 kun qamal qiladi . Xiva xoni Olloqulixon Chorjo‘yga hujum qilganini eshitgandan so‘ng , orqaga qaytishga va Buxoroda vaziyatni o‘nglashga kirishadi. Shu paytdan boshlab , xonlikda qipchoq qabilalarini mavqeyi kuchaya boshlaydi. Oldingi xon davrida yuzboshi bo‘lgan qipchoqlardan Musulmonqul mingboshi -qo‘shin boshlig‘i , bosh vazir va bosh maslahatchi bo‘lib oladi. Shu davrda qipchoqlarga nisbatan noroziliklar paydo bo‘la boshlaydi. Ko‘chmanchi qipchoqlar aholini uylarini va mol-mulkini tortib ola boshlaydilar. SHERALIXON Musulmonqulni payiga tushadi . Bundan xabar topgan Musulmonqul SHERALIXONGA nisbatan fitna tayyorlaydi. Unga ko‘ra , O‘shda aholi soliqlar tufayli qo‘zg‘olon ko‘taradi, mingboshi Musulmonqul qo‘zg‘olonni bostirishga ketadi. Bu paytda , vafot etgan Olimxonning o‘g‘li Murodxonni xon qilib ko‘taradilar , Musulmonqul esa bir o‘q orqali ikki quyonni urmoqchi bo‘ladi. Rejaga ko‘ra , Isfara hokimi Sotiboldibiy Samarqandga borib , Olimxonning o‘g‘li Murodxonni taxtga o‘tirishga da‘vat qiladi. Murodxon bu taklifni qabul qiladi. Soliqlarni oshganligidan norozi bo‘lgan O‘sh aholisi 1845-yil qo‘zg‘olon ko‘taradi. Mingboshi Musulmonqul isyonni bostirgani yo‘lga chiqadi. Musulmonquldan bexabar Shahrison hokimi O‘shdagi qo‘zg‘olonni bostiradi. Lekin Musulmonqul orqaga qaytmaydi va O‘shda ko‘plab aholini qirg‘in qiladi. Musulmonqulning fitnasini sezgan SHERALIXON Murodxonga taxtni bo‘shatib beradi. Murodxon esa kechasi SHERALIXONNI

o‘ldi

rtiradi. Murodixon esa 11 kun taxtda o'tira oladi xolos. Musulmonqulga u o'z lavozimida qolgani haqida yorliq yuboriladi. Fitnaga ko'ra , Musulmonqul "isyonchilar"ni jazolash maqsadida yo'lga chiqadi. Avvalo , ishni o'sha paytda Namangan hokimi bo'lgan Sheralixonning besh o'g'li bori 13yoshli Xudoyorxonga o'zining 12 yoshli qizini nikohlab beradi. Qo'qonga qaytgan Musulmonqul Murodjon va unga qo'l berganlarni fitnachilar sifatida qatl ettiradi , yosh Xudoyorxonni xon deb e'lon qiladi. Shunday qilib , Musulmonqul hokimiyatni qo'g'irchoq Xudoyorxon orqali boshqara boshlaydi.

Dastlab o'z hukmronligini qaynotasi yordamida boshqargan Xudoyorxon o'z hukmronligi davrida juda ko'p fitnalarga duch keladi, bir necha marta taxtdan tushiriladi .Xudoyorxon 1845-1858-yillar, 1863-yil va 1865-1875/1876-yillarda Qo'qon xonligini boshqaradi . Yosh bo'lganligi tufayli Xudoyorxon davlat bshqarish tizimini mingboshi Musulmonqul o'z qo'liga olgan , va ahgolinig turli qatlamlarini o'ziga qarshi qilib qo'ygan edi. Bundan tashqari bir necha omillar qipchoqlarni hokimiyatini tugatishni talab qilayotgan edi : birinchidan Musulmonqul boshliq qipchoq qabilalari davlatning yuqori lavozimlarini egallab olib , mamlakatni o'z bilganlaricha boshqarishda davom eta'yotgandilar, qipchoq qabilalari mahalliy aholining uy-joylari, molk-mulklarini tortib olishardi va sug'orish inshootlariga egalik qilib , aholidan suv uchun soliq olardilar. Shunday qilib, butun boshli davlatning barcha tabaqalari qipchoqlarga qarshi bo'lib qoladilar. Musulmonqul esa o'z mavqeyini saqlab qolish maqsadida rus qo'mondonligining rasmiy vakili V.V.Velyaminov-Zernov bilan maxfiy ravishda maxfiy tarzda uchrashishi vaziyatni murakkablashtirib yuboradi.

1852-yil 9-oktabrda Toshkentdan chaqirilgan qo'shin bilan Qo'qonda qipchoqlar qirg'ini uyushtiriladi va 20000 qipchoq qirib yuboriladi. Musulmonqul qatl etiladi va qipchoqlarning mol-mulki tortib olinadi. Lekin Xudoyorxonning ba'zi siyosiy tadbirlari va farmonlari tufayli hukmronligi uzoqqa bormadi. Soliqlarning oshirilishi aholini noroziligiga sabab bo'ladi. 1854-yil Andijon va Marg'ilonda , 1855-yil Toshkent , Turkiston va Chimkentda qo'zg'olon ko'tariladi. Buxoro amiri Muzaffarxon qo'zg'olonga amaliy jihatdan yordam beradi.1858 -yil ukasi Mallaxon qo'shin to'playdi va Xudoyorxondan taxtni tortib oladi.Xudoyorxon Buxoroga qochadi. Bu paytda Rossiya imperiyasi Pishpak, To'qmoq, Ashtakni egallaydi. 1862-yil Mallaxonning o'zi saroy to'ntarishi oqibatida taxtdan tushiriladi va qatl etiladi. Bu ishlarning orqasida dastlab Mallaxonga yordam bergan Alimqul(Aliquli) turar edi.Xonlik taxtiga Sheralixonning nabirasi, Sarimsoqbekning o'g'li Shohmurod o'tiradi. Mallaxon davrida ruslarga qarshi kurashgan Toshkent hokimi Qanoatshoh Mallaxon o'limida Shohmurodni ayblab,

Xud

oyorxonni taxtga taklif qiladi. Dastlab O‘ratepa hokimi bo‘lgan, Sangzor qal‘asini egallab olgan Abulg‘afforning Yom, Zomin va O‘ratepani egallab olishi tufayli Xudoyorxon Qo‘qon va Xo‘jandni jangsiz egallaydi. 1863-yil 5-mayda Qo‘qon egallangach, Shohmurod Marg‘ilonga qochadi. Ammo Farg‘ona vodiysining sharqiy hududlarida nazorat o‘rnata olmaydi. 1862-1863-yillarda Xudoyorxon Qo‘qonni boshqaradi. Ammo qirg‘iz-qipchoqlar Koson va Chust atroflarida qo‘zg‘olon ko‘taradilar va biroz vaqtdan so‘ng, tezlik bilan To‘raqo‘rg‘onga hujum qiladilar. Ular qo‘zg‘olonni ommaviylashtirish maqsadida Toshkent atroflariga noma yuborib, qabila boshliqlaridan madad so‘raydilar. Bunga javoban qozoq qabilalari Toshkentni qamal qiladilar. Xudoyorxon yuborgan qo‘shin bilan isyon bostiriladi ammo mahalliy qabila boshliqlari kurashni davom ettiradilar. Xususan, Shodmonxo‘ja, Said Mahmudxonto‘ra, Alimquli va Sulton Saidxonlar birlashib, Marg‘ilondan o‘tib Andijonni bosib oladilar va uning atroflaridagi Baliqchi, Asaka, Shahrixon, O‘sh, Poytug‘, Quva atroflarini talon-taroj qiladilar. 1863-yil 26-aprelda Sulton Saidxon qo‘shini Mingtut mavzesiga kelib, Qo‘qonni qamal qiladi. Amir Muzaffar jo‘natgan qo‘shin tufayli qo‘zg‘olonchilar Asakagacha quvib boriladi. Ular Qoralulcha darasida himoyaga o‘tadilar. Uzoq kurashlardan so‘ng qipchoq va qirg‘iz qabilalarining yordamida 1863-yil 24-iyulda Sulton Saidxon Qo‘qon taxtiga o‘tiradi. Xudoyorxon yana Buxoroga qochadi. 1863-yil iyuldan 1865-yil iyulgacha Qo‘qonni Mallaxonni o‘g‘li Sulton Saidxon boshqaradi. Amalda esa butun hokimiyat Alimqul qo‘lida edi. Bu davr ichida Chor hukumati Qo‘qon xonligiga hujum qilib, sharq tomondan Chernyaev, g‘arb tomondan Verovkin hujum boshlaydilar. Shu orada Avliyota, Suzoq, Turkiston shaharlari ruslar tomonidan bosib olinadi. 1864-yil 22-sentabrda Chimkent ruslar qo‘liga o‘tadi. 1864-yil 2-oktabrda Toshkentga hujum boshlanadi. Ruslar Toshkentning darvozasi - Niyozbek qal‘asini ham bosib oladilar. Bosh qo‘mondon Alimqulining 9-may kuni Salar arig‘i bo‘yida og‘ir yaralanib vafot etishi himoyachilarni ruhiyatini tushirib yuboradi. 1865-yil 17-iyunda Toshkent ham Chor hukumati tarkibida kiritiladi va bosib olingan Toshkent vohasi va Janubiy Qozog‘iston hududlarini o‘z ichiga oluvchi Turkiston viloyati tuziladi. Amir Muzaffar yordami bilan Xudoyorxon Qo‘qonni yana egallaydi. 1867-yildan so‘ng Xudoyorxon Amir Muzaffarga bo‘ysunmay qo‘yadi. Xudoyorxon ruslar bilan aloqani yaxshilash maqsadida har yili Toshkentga sovg‘a-salomlar yuborib turadi. 1867-yanvar Rossiya bilan savdo bitimi, 1868-yil 13-fevralda savdo shartnomasi tuziladi va deyarli Qo‘qon xonligi Rossiyaning vassaliga aylanib qoladi. Rossiya imperiyasi bu xizmati uchun Xudoyorxonga orden va "Aslzoda" unvoni beriladi. Rus hukumati endi Qo‘qon xonligini butunlay qo‘shib olish uchun vaziyat poylardi. Ruslardan polkovnik Shaufus josuslar orqali Qo‘qonning zaif

onlarini qidirar edi. Va nihoyat , bu bahona tug'ildi. Xudoyorxonning o'ylamay chiqargan farmonlari oqibatida xalq turmush tarzi yomonlashadi, soliqlar esa bu vaziyatni yanada chigallashtirardi. O'sh viloyati aholisidan 1873-yil bahor oyida zakot uchun bitta qo'y o'rniga uchta qo'y talab qilinishi yangi bir qo'zg'olon boshlanishiga sabab bo'ladi. Bu qo'zg'olon tarixga "Po'latxon " qo'zg'oloni nomi bilan kiradi. 1873-yil bahor oyida qirg'izlar bu soliqqa nisbatan soliq yig'uvchilarni qo'lidan soliqlarni olib qo'yish bilan javob berdilar. Soliqlar o'z egalariga qaytariladi. Qirg'izlar orasidan Ma'mur, Musulmonqul kabi kishilar edi. Qo'zg'olonni bostirishga xonning ukasi Sulton Murodbek jalb qilinadi, ammo u amalga chora qo'llay olmaydi. Keyin esa Abdurahmon Oftobachi jalb qilinadi. Qo'zg'olonchilar bo'ysunmay, 20000 qirg'iz toqqa chiqib ketadilar. Shu tariqa qo'zg'olon boshlanib ketadi. Qo'zg'olonga g'oyaviy rahbar sifatida Musulmonqul(qipchoqlardan chiqqan Musulmonqul mingboshiga aloqasi yo'q) tomonidan soxta Po'latxon ismi ostida Mulla Is'hoq Mulla Xasan o'g'li taklif etiladi. U Tunqator madrasasida o'qigan , taqdir taqazosi tufayli bu paytda nosfuruslik qilar edi. Aslida esa Olimxonning nabirasi Otaliqxonning o'g'li Po'latxon Samarqandda yashar edi . Unga bu taklif berilganda, otasining o'limi va boshqa sabablarni aytib, rozi bo'lmagan edi. Buni rus sarkardasi Abramov Xudoyorxonning jiyani Nosirxon yordamida 1876-yil bilib qoladi , lekin Rossiya hukumati buni oshkor qilmaydi. 1874-1875-yillar davomida Koson ,Andijon, Marg'ilon va boshqa hududlarda u yoki bu tomonning ustunligi bilan juda ko'p janglar bo'lib o'tadi. Qo'zg'olonchilarga dastlab 3000 sarboz , Abdurahmon Oftobachi Mulla Iso Avliyolar boshchiligidagi 4000 sarboz 1875-yil 17-iyulda , 19-20-avgust kunlari valiahd Nasriddinbek va Sulton Murodbekning qo'shilishi tufayli xonning Kaufmandan yordam so'rashdan boshqa iloji qolmaydi. Xudoyorxon 20-iyunda Kaufmandan hokimiyatini qaytarib olib berishini so'raydi. Toshkentdagi general-gubernatorlik bunga va'da beradilar. 22-iyul kuni Xudoyorxon ahli oilasi bilan jami 643 kishi Qo'qonni tark etadi. Ularning 70 nafari xonning ahli ayollari, Xudoyorxonning kenja o'g'li O'rmonbek , Mahramning sobiq begi Otabek noib , jiyani Mulla Ma'ruf , Mirza Hakim parvonachi bor edi. Shu bilan birga 150 ta zambarak , 22 yoki 40 ta arava oltin ham borligi aytiladi. Xonning qarindoshi Mahmudxonto'ra 3 ta zambarak va 2 arava oltinni Qo'qonga qaytaradi. Xudoyorxon 24-iyul kuni Xo'jandga keladi, 10 kun istiqomat qilgach , Toshkentga yuboriladi. Xon Toshkentda va ruslar orasida katta obro'ga ega Saidazimboydan iltimos qildirib , K.P. Kaufman bilan uchrashmoqchiligini aytadi. Saidazimboy aslida ruslarga sotqin bo'ladi. Saidazimboy xonga Orenburgga borib , imperator bilan uchrashish haqida maslahat beradi. Bu esa ruslar bilan kelishilgan , xonni aldash ,

burgga yuborish to'g'risida xiyla edi. Chunki, Xudoyorxonning Toshkentda qolishi Turkiston general-gubernatorligi uchun ham xavf tug'dirar edi. Qo'zg'olonchilarning bu yerda ko'plab qarindosh va yaqinlari yashar, bu esa Toshkentni ham qo'zg'olon markazlaridan biriga aylanib qolishi muammosini keltirib chiqarishi mumkin edi. Kaufman tilmoch bilan kirganda, tilmoch Xudoyorxonning "gosudar imperatorni ko'rmoqchiligini" aytadi. Xudoyorxon betakalluf xo'p deydi. Xudoyorxonning o'tgan ishlardan toliqqan, nima deyishni bilmas, bo'lib o'tgan ishlar uni ancha dovdiratib qo'ygan edi. Shunday qilib, Xudoyorxon rejalashtirgan so'zlarini aytolmaydi va u Orenburgga jo'natiladi. Chimkentda Otabek noib 150 sarbozi bilan qaytarib yuboriladi.

Qo'qondagi voqealar esa o'zgarib ketadi. 1875-yil 25-iyul kuni Nasriddinbek Abdurahmon Oftobachiga 50000 tillo pul va' da qilib xonlik taxtiga o'tiradi. Bunga Po'latxon tarafdorlari norozi edi. 1873-yil qo'zg'olonchilar tomonidan Po'latxon xon deb e'lon qilingani ikki hokimiyatchilikni vujudga keltiradi. 1875-yil Nasriddinbekning Kaufmanga xat yo'llashi va boshqa sabablar yana qo'zg'olon boshlanishiga sabab bo'ladi. Qo'zg'olonchilarning islom kuchiga va odam soniga ishonib, Qo'qon xonligini oldingi hududlarini tiklash maqsadida Toshkentning Qurama uyezdiga, Abliqqa, To'ytepaga, Parkentga hujum qilishi Rossiya imperiyasi uchun yangi hujum boshlash haqida qaror qabul qilishga turtki bo'ladi. M.D.Skobelov 18 rota piyoda askar, 1 ta sapyor rotasi, 900 kazak otlisi, 20 ta to'p bilan hujum boshlaydi. Dastlab 1875-yil avgustda Mahram qal'asi, 29-avgustda Qo'qon jangsiz egallanadi. 1875-yil 22-sentabrda Marg'ilonda Qo'qon xonligi bilan vassalik to'g'risida sulh tuziladi. Shundan keyin butun xonlik hududini egallashga qaror qilinadi. 9-oktabrda O'rdada qolib bo'lgani tufayli Nasriddinbek qochib ketadi. 23-oktabrda To'raqo'rg'on va Baliqchi, 27-iyulda Namangan egallanadi. Andijonda deyarli atrofdagi barcha kuchli to'plangan edi. Oktabr oyida 1400kishilik qo'shin, 8 ta zambarak, 4 ta raketa otish qurilmasi orqali Andijonga hujum boshlanadi. Bir necha oylik kurashlardan so'ng, 19-yanvarda Andijon qayta taslim etiladi. 8-fevral kuni M.D.Skobelov 400 kazak, 4ta piyoda rota, bir rota otliq o'qchi, bitta raketani batareya, 4 ta zambarak bilan Qo'qonga kirib boradi va O'rdani egallaydi. Abdurahmon Oftobachi esa 1876-yil 20-yanvarda 426 odami bilan taslim bo'ladi va uni Yekaterinoslav guberniyasiga surgun qilish terisida farmon qabul qilinadi. Botir To'ra va Abdulmo'min 9- fevralda asir olinadi. 18-fevraldan 19-fevralga o'tar kechasi Oloy tog'larida Skobelov tomonidan yuborilgan otryad tomonidan qo'lga olinadi. Po'latxonning ushlanishiga sabab, 30 ta qirg'iz yigit, Marg'ilon va O'sh atrofidan to'plangan odamlarni dushmanligini kech sezgan edi. Buni ustiga uning odamlari oz va bir necha kun avval oyog'i singan edi. U

-yil 1-martda Marg'ilon shahrida dorga osiladi. Nasriddinbek esa Vladimir guberniyasiga surgun qilinadi. Shunday qilib, 150 yildan ko'p hukmronlik surgan Qo'qon xonligi 1876-yil 19-fevralda tugatiladi va Farg'ona viloyati tuziladi.

O'z davlatidan quvilgan Xudoyorxonning endi Orenburgga borishdan boshqa chorasi qolmaydi. Chunki u endi Kaufman yordamidan hali ham umid qilar, uchinchi marta yana taxtga o'tirishga hali ham ishonar edi. 1875-yil 12-avgustda Xudoyorxon 50 ta yaqin kishisi bilan Orenburgga surgunga jo'naydi. U bilan kenja o'g'li O'rmonbek, uning tog'asi Eson Ali, sobiq So'x begi Mulla Ma'ruf va bir necha yaqin kishilari bor edilar. Xudoyorxon o'ziga bir kun asqotishini bilan holda, Rossiya Davlat Bankining Toshkent bo'limida 140 ming so'm Qo'qon tangasini qoldiradi. Davlat amaldorlariga o'zida oltin yo'qligini aytadi. Agar aytsa, uning oltinlari tortib olinishi mumkin edi. Xudoyorxon Orenburgga kelib, Vodyanoy va Atamansk ko'chalari kesishgan joyda bitta yogoch uy sotib oladi. "Turkistanskie Vedemosti" gazetasida Xudoyorxon haqida ma'sum va g'amingin holda ko'p vaqt eshik oldida o'tirishini aytishgan. Rossiya hukumati uning avval Qo'qonda hukmdor bo'lganini hisobga olib, Xudoyorxonga 1875-yil 21-noyabr kuni Sankt-Peterburg va Turkiston o'lkasidan tashqari Rossiyaning hamma shaharlarida yashashga ruxsat etiladi. Xudoyorxon Orenburgdagi Rus hukumatiga Makkaga ziyoratga bormoqchiligini, undan keyin esa Peterburda uy sotib olib, yashamoqchi ekanligini aytadi. Lekin imperator Aleksandr II unga ruxsat bermaydi. Bunga esa, endi sobiq xon bilan imperator bilan uchrashishi uchun hech qanday sabab yo'q edi. 1875-yil 12-noyabr tunida Xudoyorxon Orenburgdan kutilmaganda g'oyib bo'ladi. Bundan xabar topgan Orenburg general-gubernatori Krijanovskiy Ural va To'rg'ay viloyatlari harbiy gubernatorlariga uning qochishi haqida xabar beradi. Keyinchalik Turkiston general-gubernatori Buxoro amiri Muzaffarga ham maktub yo'llaydi. Mantiqan "qochoq" sifatida Xudoyorxon Buxoro yerlariga qochishi yoki Farg'ona viloyatiga qaytib yana taxtga qaytish maqsadida isyon ko'tarishi mumkin. Bu esa Rossiyaning O'rta Osiyoda olib borayotgan siyosatiga fojiali muammo tug'dirishi mumkin edi. Xudoyorxon o'zi bilan qarindoshlari Sul-tonxon va Nurmuhammadni olib ketadi. Rus hukumati uning qochishida Orenburgda uy savdosi bilan shug'ullanuvchi Bigjon Jongildin va chekli urug'iga mansub Azbergan Munaytpasov yordamida qochishga uringani haqida surishtiruv ishlari olib boradi. Ularning nomida juda ko'plab hujjatlarda uchratish mumkin. Xudoyorxon haqida Rossiya hukumati yo'lda Xudoyorxonga duch kelgan, unga hamroh bo'lgan qozoq O'tuja Janov tufayli ma'lumot oladi. O'tuja Janov Xudoyorxonni Buxoro tomonga ketayotganini, egnida tulki terisidan tikilgan mo'ynali chopon, qozoqlar kiyadigan quloqchin va qo'lida miltiq borligini aytadi. Xudoyorxonning

keyi

ngi taqdiri haqida xabarlar uzilib qoladi. Sobiq Qo‘qon xoni haqida keyingi xabarlar Rossiya hukumati uchun maxfiy josus bo‘lib ishlagan, Umidov nomi bilan mashhur Mirza Hakim parvonachiga 1880-yil sentabrda kelgan maktub orqali ma‘lum bo‘ladi. Xudoyorxon Qobulga o‘tib, undan Makka va Bag‘dodga boradi, bir qo‘qonlik savdogar taklifiga binoan Hindistonning Bombay shahriga boradi. Keyinchalik mablag‘ini tugatgandan so‘ng yana Rossiya hukumatidan yordam kutadi. Xudoyorxonning bunday qilishiga sabab Rossiya va Angliya O‘rta Osiyo masalasida bir to‘xtamga kelib, kelishishgan edi. Endi esa Angliya uchun Xudoyorxonning hech qanday foydasi yo‘q edi. 1881-yil Orenburg general-gubernatori Krijanovskiy nomiga Konstantinopoldan xat keladi. Bu konvertga Xudoyorxonning rasmiy iltimos onasi, va oila a‘zolari uchun 5 ta maktub ham bor edi. Shuningdek Xudoyorxonning shaxsiy muhri ham bosilgan edi. Maktubda Xudoyorxon Orenburgda uni o‘ldirish haqida gumonlar paydo bo‘lganini, birgina yo‘l Makkada ketmoqlik ma‘qul yo‘lligini, Bombayga esa xonning qo‘lida jiddiy jarohat paydo bo‘lgani, Makkada esa yaxshi duxtirlar bo‘lmay, Bombayda tibbiyot kuchli rivojlangani sababli davolanish maqsadida borganligini aytadi. Ushbu xatida yana o‘g‘li Nasriddinbekni ko‘rmoqchiligini va bu xatni Abdurahim o‘g‘li Og‘a Abdulazizdan berib yuborilganligini aytib o‘tadi. Rossiya hukumati uchun ham haliyam Xudoyorxon ahamiyatli shaxs bo‘lib, uni chet davlatlarda yurishi ortiqcha tashvish bo‘lar edi. Bundan tashqari, xonning jiyani Abdulkarimbek hamon ozodlikda yurar, u yana Qo‘qon xonligini tiklamoqchiligi haqida uzuq-yuluq faollar bor edi. Shuning uchun 1881-yil 1-mart kuni Rossiya tashqi ishlar vazirligidan Kaufmanga Xudoyorxonga qaytib kelishga ruxsat berilishi va unga yaxshi munosabatda bo‘lish haqida telegramma keladi. 1883-yil Turkiston o‘lkasida sobiq Qo‘qon xoni o‘lganligi haqida mish-mishlar paydo bo‘ladi. 1888-yilda Xudoyorxonning Toshkentda yashovchi o‘g‘illari Muhammad Aminbek va Muhammad Umarbek otasining o‘limi haqida guvohnoma so‘rab, Turkiston general-gubernatorligiga murojaat qiladilar. Bu guvohnoma ular uchun otasining Orenburgda saqlanayotgan 32660 so‘m pulini olish uchun kerak edi. Bu masala yuzasidan Bosh shtab Osiyo Departamentida murojaat qiladi. O‘sha yil N.O.Rozenbaxga kelgan maktubda Xudoyorxonning Kobuldan Qandahorga kelayotganda 1882-yil yoz oylarida vafot etgani aytiladi. Bu ma‘lumotni sobiq Qashqar hokimi Muhammad Yoqubbekning o‘g‘li Bek Qulibek yetkazgan va u Xudoyorxonning Afg‘onistonda dafn etgan kishilarni ko‘rgan. Turkiston general-gubernatorligi bunga qoniqmay, bu masalasida Xudoyorxon avlodlariga xonni dafn marosimida qatnashgan kishilardan aniq ma‘lumot berishlari so‘raydi. 1888-yil 13-iyulda Toshkent shahri boshlig‘i, general-gubernator nomiga kelgan raportda

xonni

ing o'g'illari Muhammad Aminbek va Muhammad Umarbekka otalarining o'limi haqida andijonlik Mahmud Ali Bobojonov va Xivalik Turdiboy hoji O'tmishevlar aytishgani bildirilgan. Ular Xudoyorxon bilan birga Makkadan Hirotga qaytib kelayotganlarida Xudoyorxon o'pka kasaliga duchor bo'ladi. Bir oy yotganidan so'ng esa vafot etadi va Hirot yaqinidagi Koruh qishlog'iga dafn etiladi. Uning yonidan topilgan 100 tilla pulni Hirot begi Qunduzxon tortib oladi. Shunga asoslanib, Xudoyorxonni 1882-yil 51 yoshida sarson-sargardonlikda vafot etgani haqida xulosa chiqaramiz.

Vatanimiz tarixida shunday ko'p hukmronlar bo'lganki, ularni har biriga izoh berishga qalam ojizlik qiladi. Turkiston o'lkasi tarixi XIX asrda tubdan inqirozga yuz tutgan uchta xonlikning o'zaro urushlari tufayli zavol bo'ldi. Oxir oqibatda CHor Rossiyasi mustamlakasiga aylandi. Xudoyorxon esa davlatni yaxshi boshqarolmadi, mudofaa tadbirlarini ko'rolmadi, Rossiya yaqinlashib kelayotganini bilsada, o'z davlatidagi vaziyatni to'g'ri baholay olmaydi. Nima bo'lsa ham, 1863-1865-yillarda Rossiya tomonidan Turkiston, Chimkent, Toshkent va boshqa yerlarni bosib olinishida va 1875-yil Qo'qonni mudofaasidagi mag'lubiyatda Xudoyorxonni ayblash mantiqan to'g'ri bo'lmaydi. Chunki Xudoyorxon bu paytda Qo'qon xoni bo'lmagan. Xudoyorxon va boshqa hukmdorlarga baho berishda bir tomonlama yondashish xato hisoblanadi. Agar turli manbalarga va diplomatik yozishmalar va tayanib, xolis mulohaza ishlab chiqilsa, nisbatan tarix to'g'ri yaratilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ayubovna, S. M. (2023). Physical Education And Sports Training Are An Integral Part Of A Healthy Lifestyle. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 338-343.
2. Ayubovna, S. M. (2023). SPORT, ESTETIKA VA ESTETIK TARBIYA. Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research, 1(3), 82-89.
3. Ayubovna, S. M. (2023). Psychological Research Of Coaching Activities In Sports. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 344-352.
4. Saidova, M., & Sayfiyev, H. (2023). CONTENT-IMPORTANCE AND PRINCIPLES OF PHYSICAL EDUCATION CLASSES. Modern Science and Research, 2(9), 192-199.
5. Сайфиёв, Х., & Саидова, М. (2023). БАДМИНТОНИСТЫ ФИЗИЧЕСКИЙ ПОДГОТОВКА И ЕМУ РАЗРАБОТКА МЕТОДЫ. Инновационные

едования в науке, 2(4), 45-54.

6. Sayfiyev, H. X. (2023). SPORT GIMNASTIKASINING PEDAGOGIK O'LCHOV USULLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 307-315.

7. Ayubovna, S. M., & Xayrullayevich, S. H. (2023). YOSH BOLLALARDA SPORT SPORT GIMNASTIKASINING PEDAGOGIK O'LCHOVLAR NAZARIYASI VA TASHKILY-METODIK ASOSLARINI TADQIQ ETISHNING MAQSADI, VAZIFALARI. PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS, 2(22), 108-118.

8. Xayrullayevich, S. H. (2023). Use of Acrobatic Exercises and Their Terms In The Process of Teaching Gymnastics. Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies (2993-2599), 1(9), 80-86.

9. Xayrulloevich, S. H. (2023). Sport gimnastika mashg'ulotlarida asosiy harakat qobilyat (FMS), postural (muvozanat) nazorat va o'zini o'zi idrok etishga sport gimnastikasining ta'sir. Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research, 1(3), 74-81.

9-SINF O'QUVCHILARINI INTERFAOL USULLAR ORQALI TEST JARAYONLARIGA TAYYORLASH

Asamiddinova Mahliyo Fazliddinovna

Annotatsiya: *ushbu maqolada interfaol usullarning matematika darslarida qo'llanilishi – bu o'quvchilarning, ayniqsa, 9-sinf o'quvchilarining test jarayonlariga mustahkam tayyorgarliklarining omili sifatida hamda bu usullar orqali ularning bilim, ko'nikma va malakalarining rivojlanishi haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *interfaol usullar, 9-sinf, o'qituvchi, o'quvchi, test jarayonlari, tayyorgarlik, bilim, ko'nikma va malaka.*

Barchamizga ma'lumki, umumiy o'rta ta'lim maktablarida 4 ta chorak bo'lib, har bir fan o'qituvchisi har chorakda pedagogik yuklamasiga binoan o'quvchilardan nazorat ishi olishadi. Bu jarayonda o'qituvchilardan ba'zilar test sinovlarini olishsa, ba'zilar esa amaliy ishlarni o'quvchilarga bilimlarini sinagani berishadi. O'quvchilarni test jarayoniga tayyorlash uchun o'qituvchidan juda katta bilim va malaka talab qilinadi. Har bir pedagog darsni tashkillashda interfaol usullardan foydalanishi o'quvchilarda fanga bo'lgan qiziqishni uyg'otadi va shu bilan birga o'quvchilarni testga tayyorgarliklarini oshiradi.

Aslini olib qaraganda, interfaol metod - ta'lim jarayonida o'quvchilar hamda o'qituvchi o'rtasidagi faollikni oshirish orqali o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirishini faollashtirish, shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Interfaol metodlarni qo'llash dars samaradorligini oshirishga yordam beradi. Interfaol ta'limning asosiy mezonlari: norasmiy bahs-munozaralar o'tkazish, o'quv materialini erkin bayon etish va ifodalash imkoniyati, ma'ruzalar soni kamligi, lekin seminarlar soni ko'pligi, o'quvchilar tashabbus ko'rsatishlariga imkoniyatlar yaratilishi, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi bo'lib ishlash uchun topshiriqlar berish, yozma ishlar bajarish va boshqa metodlardan iborat bo'lib, ular ta'lim-tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishda o'ziga xos ahamiyatga ega.

Yangi pedagogik texnologiyaning afzalligi zamon sinovidan o'tib, interfaol darsning sifat va samaradorligi oshirishda muhim omil ekanligi o'z isbotini topmoqda.

Bu borada ancha-muncha tajriba to'plagan tadqiqotchilar pedagogik texnologiya darsining muvaffaqiyatlarini kafolotlavchi omil ekanligini ta'kidlab, pedagogik jarayonlarni ilmiy lohihalashtirish, uni amalga oshirish, loyihalashtirilgan ta'lim tarbiya jarayonini amaliyotga aniq va ketma-ket tatbiq qilish xususida o'z fikr-mulohazalarini ommaning diqqat-e'tiboriga havola etayotir.

Yangi pedagogik texnologiyadan kutilgan maqsad nima, uning afzaliklari, darsning samaradorligini oshirish tamoyillari nimadan iborat degan savolga misol tariqasida matematika fanidan 9-sinf o'quvchilarining testga tayyorgarliklarini quyidagicha javob berish mumkin:

1. Yangi pedagogik texnologiya eng qulay va sodda usul bilan berilgan matematik misol va masalalarni yechish;
2. Trigonometrik masalalar bo'yicha mustaqil fikrlash;
3. O'quvchilarda 9 sinf materiallari bo'yicha bilim boyligini oshirish;
4. O'quvchilarda test jarayonida misollarni bajarishda optimal usullardan foydalanish va vaqtdan yutish malakalarini shakllantirish;
5. Matematika darsining qiziqarli o'tishi;
6. Darsning samaradorligini oshishi;
7. O'quvchilarda dunyoqarashining rivojlanishi;
8. O'quvchilar tafakkurini oshirish;
9. O'quvchilarning diqqat-e'tiborini tortadi.

Bundan tashqari, o'qituvchida har bir o'quvchi bilan individual munosabat paydo bo'ladi. Bu interfaol usullar o'quvchi xotirasini kuchaytiradi, uni izlanishga chorlaydi. Ushbu metod o'quvchilarni o'z ustida ishlashga da'vat etadi.

Bizning ta'lim oluvchilar bilan hamkorlikdagi faoliyatimiz, sinf-dars tizimi doirasida, test jarayoniga tayyorgarlikda va ta'limni tashkillashtirish shakllarining quyidagilarida o'z ifodasini topadi:

- frontal ish barcha ta'lim oluvchilar bilan bir vaqtda ishlash;
- guruhlarda ishlash;
- statik juftliklarda ishlash;
- individual ishlash.

Interfaol usullarni amalda qo'llash test jarayonining samarali bo'lishiga va o'quvchilarning unga tayyorgarlik ko'rishida quyidagi metodlar geometriya fanida katta ahamiyatga ega:

a) Kubik metodi. Kubik metodidan darsni mustahkamlash vaqtida foydalansa yaxshi natija beradi. 1 - qadam: o'quvchilarga mavzu o'tilgandan so'ng unga biror tushuncha shakllanadi. Shakllangan tushunchani quyidagicha yozish taklif etiladi.

1. Tasvirlang.
2. Taqqoslang.
3. o'xshating.
4. Tahlil qiling.
5. Ishlating.

6. Foydali va zararli tomonlari.

Masalan mavzu: "Prizma".

Asosi to'g'ri to'rtburchak, qarama qarshi yoqlari o'zaro teng va paralell bo'lgan prizma to'g'ri prizma deyiladi.

To'g'ri paralleloiped va to'rtburchakli prizma.

Sinf xonasi, gugurt quttisi, yashik, shkaf.....

2 ta asos, 4 ta yoq, 4 ta yon qirra, 12 ta umumiy qirra, 8 ta uchi bor.

b) Sinkveyn metodi.

Sinkveyn frantsuzcha so'z bo'lib "besh" degan ma'noni bildiradi. o'quvchilarga darsni mustahkamlash bosqichida biror fizik kattalik, asbob, hodisa nomi, fizik olimni quyidagicha besh qatorli misraga solishni taklif etish lozim.

Ot (1 so'z)

Sifat (2 so'z)

Fe'l (3 so'z)

Ibora (gap bilan ta'rifi beriladi)

Sinonim (1 so'z yoziladi, otga yozilgan so'z bilan ma'nosi bir xil bo'lsin).

Masalan mavzu: "Kesmaning yo'nalishi. Vektor"

Vektor;

Erkin, nol nuqta;

Yasash, yo'naltirish, qabul qilish.

Agar vektorning boshi va oxiri ustma ust tushsa bunday vektor nol vektor deyiladi.

Nur (chegaralangan)

Sinkveyn metodidan foydalanish o'quvchilarni chuqur mulohaza qilishga o'rgatadi.

c) Venn diagrammasi. Bu metod qiyosiy tahlilda juda qo'l kelib, mavzuni sharhlab, ikki muammoni bir-biriga mulohaza qilib o'tishda qulay usuldir. Bu usul ikki doira shaklidagi aylana chiziqlarning qo'shilishi holatida bo'lib doiralarning ikki tarafiga tanlangan mavzuning faqat o'ziga xos individual xususiyatlari yozilib, o'rtada ikki doiraning qo'shilishi natijasida paydo bo'lgan bo'shliqda esa tanlangan ikki mavzuga xos turli fikrlar, xususiyatlar g'oyalar ko'rinishi izohlab boriladi. Bir qarashda oddiydek tuyulgan bu usul o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini oshiradi, xotirani kuchaytiradi. U yoki bu mavzu ustida mustaqil ishlashga undaydi. Ikki mavzuning umumiy va individual, ya'ni faqat o'ziga xos tomonlarini tez farqlaydi. Mavzu tez va uzoq vaqt esda qoladi. « Venn diagrammasi » o'quvchini hushyorlikka, sezgirlikka chorlaydi. O'quvchilar 4—5 tadan uch guruhga, jami 15 taga ajratiladi. 1-guruh doiraning o'ng tomoni, 2-guruh doiraning chap tomoni, 3-guruh ikki doiraning

qo's

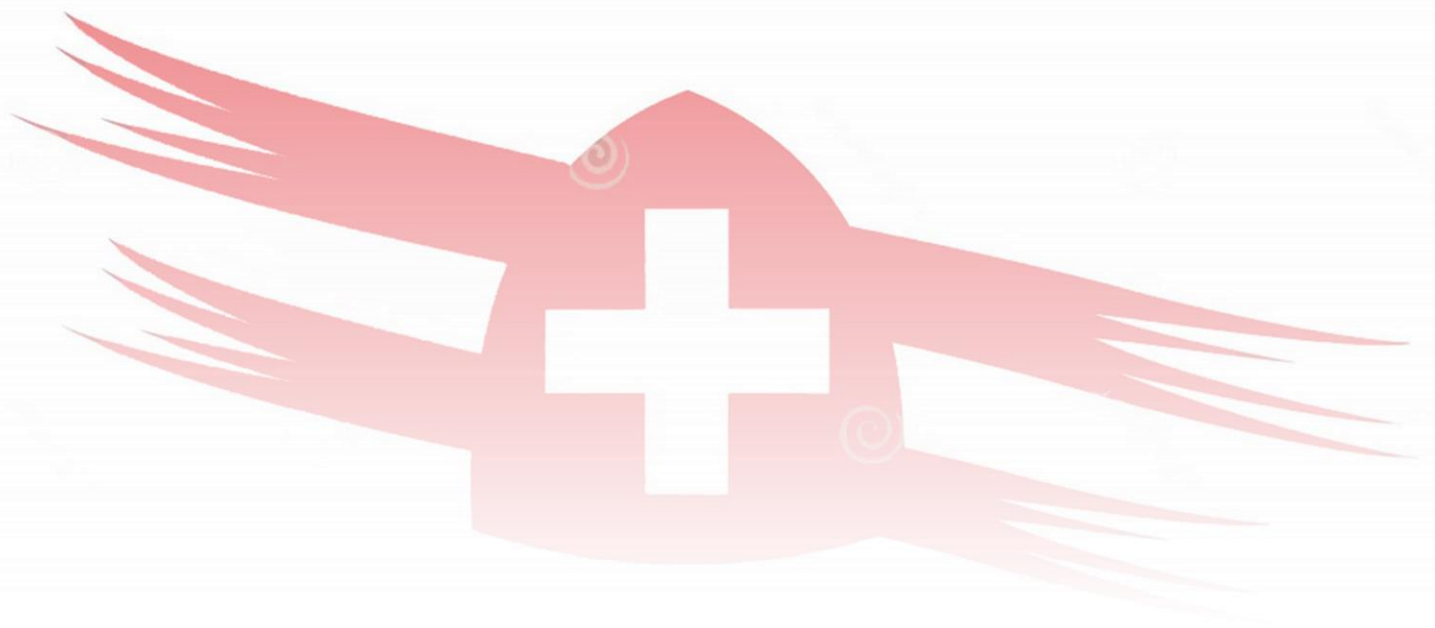
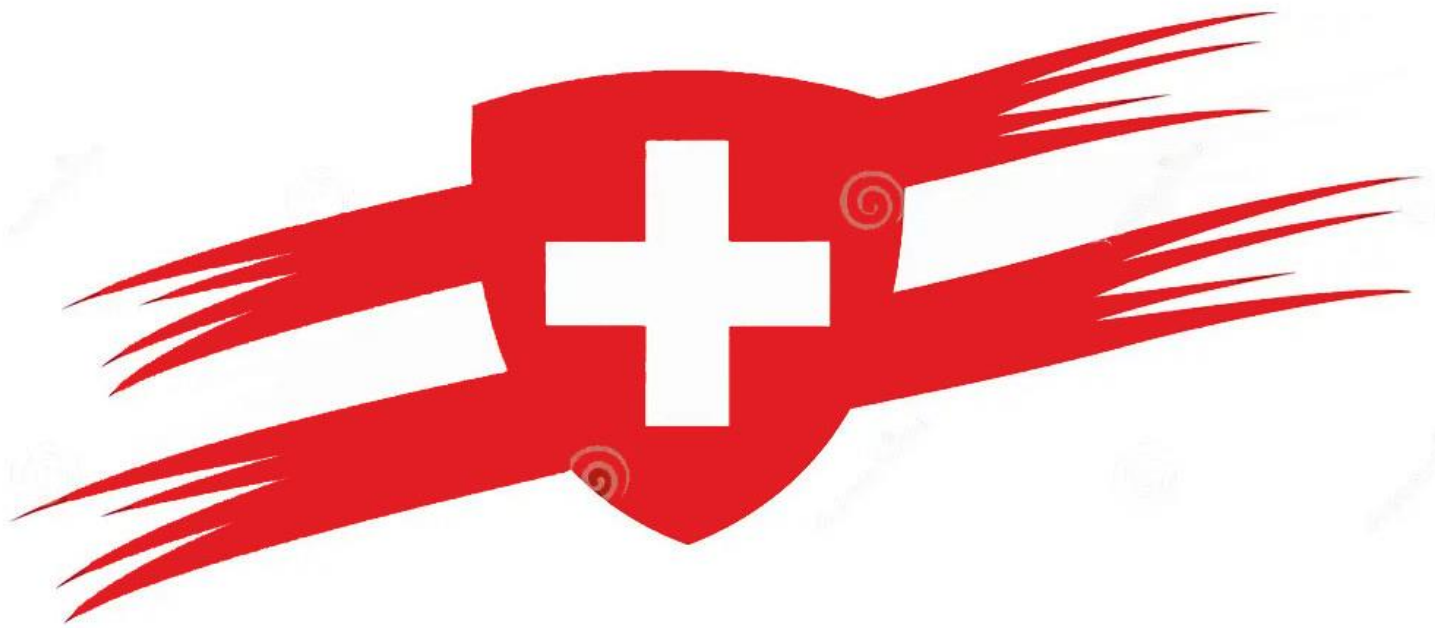
hilishidan paydo bo'lgan bo'shliq ustida ishlaydi. Mavzuni keng qamrovli o'zlashtirib olishga ko'maklashadi. Guruhdagi qolgan o'quvchilar esa kuzatuvchilardir, ya'ni « Venn diagrammasi» ustida ishlayotgan 3 guruhning harakatlarini kuzatadilar. Hatto baholashlari ham mumkin. Dars, mavzu, harakatlar uzoq vaqt esda saqlanib qoladi. « Venn diagrammasi » turli xil g'oya, fikrlar kurashi va hujumini, munozaralarni keltirib chi-qaradi. O'quvchilarni o'ylantiradi, mustaqil fikrlashga undaydi.

Xulosa qilib aytganda, darslarni interfaol usullarda o'tish o'quvchilarning, ayniqsa, 9-sinf o'quvchilarining testga tayyorgarlik bilim va ko'nikmalarini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ayubovna, S. M. (2023). Physical Education And Sports Training Are An Integral Part Of A Healthy Lifestyle. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 338-343.
2. Ayubovna, S. M. (2023). SPORT, ESTETIKA VA ESTETIK TARBIYA. Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research, 1(3), 82-89.
3. Ayubovna, S. M. (2023). Psychological Research Of Coaching Activities In Sports. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 344-352.
4. Saidova, M., & Sayfiyev, H. (2023). CONTENT-IMPORTANCE AND PRINCIPLES OF PHYSICAL EDUCATION CLASSES. Modern Science and Research, 2(9), 192-199.
5. Сайфиёв, Х., & Саидова, М. (2023). БАДМИНТОНИСТЫ ФИЗИЧЕСКИЙ ПОДГОТОВКА И ЕМУ РАЗРАБОТКА МЕТОДЫ. Инновационные исследования в науке, 2(4), 45-54.
6. Sayfiyev, H. X. (2023). SPORT GIMNASTIKASINING PEDAGOGIK O'LCHOV USULLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 307-315.
7. Ayubovna, S. M., & Xayrullayevich, S. H. (2023). YOSH BOLLALARDA SPORT SPORT GIMNASTIKASINING PEDAGOGIK O'LCHOVLAR NAZARIYASI VA TASHKILY-METODIK ASOSLARINI TADQIQ ETISHNING MAQSADI, VAZIFALARI. PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS, 2(22), 108-118.
8. Xayrullayevich, S. H. (2023). Use of Acrobatic Exercises and Their Terms In The Process of Teaching Gymnastics. Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies (2993-2599), 1(9), 80-86.

9. Xayrulloevich, S. H. (2023). Sport gimnastika mashg'ulotlarida asosiy harakat qobilyat (FMS), postural (muvozanat) nazorat va o'zini o'zi idrok etishga sport gimnastikasining ta'sir. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 74-81.



**INGLIZ TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING TANQIDIY
FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH**

Mirahmedova Marg'uba

Annotatsiya: ingliz tili darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi mashg'ulotlardan keng foydalanish ahamiyati borasida fikr yuritilgan. Ingliz tilini o'qitishda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish kabi zamonaviy yondashuvlar va innovatsion usullarni qo'llash natijasida, o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanishi, nutqi ravonlashishi, tez va to'g'ri javob berish malakasi shakllanishi, bilimga ishtiyoq uyg'otishi hamda ingliz tili darslarida kreativ yondashuvning ahamiyati haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: ingliz tilini o'qitish, tanqidiy fikrlash, kreativ yondashuv, nutq ko'nikmalari.

Zamonaviy boshlang'ich ta'limdagi eng asosiy va ijobiy o'zgarishlarga sabab bo'lgan qarorlardan biri bu O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrda "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-1875-sonli Qaroridir. Ushbu qaror asosida chet tillarini, asosan, ingliz tilini o'rganish umumiy o'rta ta'lim maktablarining 1-sinflaridan o'yin tarzidagi darslar va og'zaki nutq darslari shaklida, 2-sinfdan boshlab esa, alifbo, o'qish va grammatikani o'qitish bosqichma-bosqich boshlanadi. Chet tillarni o'rganishni yanada rivojlantirish bo'yicha ta'lim sohasining barcha yo'nalishlarida beqiyos ko'lamli ishlarni amalga oshirishga kirishildi. Masalan, 2013-2014 o'quv yilidan e'tiboran umumta'lim maktablarining birinchi sinflarida xorijiy tillarni o'yin tarzidagi mashg'ulotlar va og'zaki nutq darslari shaklida uzluksiz o'rgatish yo'lga qo'yildi. Shuningdek, ushbu sinflarga mo'ljallangan darslik hamda o'quv-metodik majmualar yaratildi. Diqqatga molik jihati, birinchi sinflar uchun yaratilgan majmualardagi o'yin-mashg'ulotlarning kichkintoylar yoshiga mutanosibli ta'minlanadi.

Hozirgi kunning talabi barkamol va mustaqil fikrlovchi shaxslarni tarbiyalash bo'lib, ta'lim-tarbiya jarayonida bilim berishni takomillashtirish, o'quvchilar bilan ishlashning yangi yo'nalishlarini ishlab chiqish va noan'anaviylikka intilishni taqazo etadi. Shunga ko'ra, kichik yoshdagi o'quvchilarni fikrlash, izlanish va aniq maqsad sari intilib ongli ravishda bilim olish va dunyoqarashini kengaytirish uchun ta'lim-tarbiya berishda metodlarning xilma-xil bo'lishini talab etadi. Ana shunday yangi texnologiyalardan biri o'quvchilarda tanqidiy fikrlash malakasini shakllantirishdir.

Xorijiy tillarni o'qitishda tanqidiy fikrlash ahamiyati beqiyos bo'lib, hozirgi paytda o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni oshirish chet tili o'qituvchilarining vazifalaridan biri hisoblanadi. Ko'p turli omillar o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlariga ta'sir qilishi mumkin. Ta'lim sohasi bo'yicha tadqiqotlar olib borgan olimlar M.Lipman, S.Norris va R.Ennis tanqidiy fikrlashga nizbatan o'z yondashuvlarini tadqim etib kelishgan. Ular tomonidan berilgan ta'rifalrada katta tafovutlar mavjud emas, L.Elder va R.Paul fikrlariga ko'ra tanqidiy fikrlash - bu shaxslarning o'z tafakkurini boshqarish va o'z fikrlarini tahlil qilish uchun tegishli mezon va standartlarni ishlab chiqish qobiliyatini anglatadi. Bundan tashqari, V.Maiorana ta'kidlaganidek, tanqidiy fikrlash bu turli xil qarashlarni tushunishga va baholashga, muammolarni hal qilish echimiga qaratilgan jarayondir. Tanqidiy fikrlashga doir dars mashg'ulotlarini har xil yoshdagi o'quvchilar uchun qo'llashning ahamiyati beqiyos bo'lishiga qaramasdan, biz o'qituvchilik vazifamizni va ularning maqsadiga erishish uchun nima qilishimiz kerakligini yodda tutishimiz kerak va dars jarayonida bu jihatlarni doimo inobatga olib darslarni tashkil etishimiz lozim. O'quvchilarida tanqidiy fikrlashni shakllantirish jarayonining muayyan jihatlari quyidagi asoslarga tayanadi:

5. O'qish jarayoni tezligini muvofiqlashtirish;
6. O'quvchining o'qishga bo'lgan ishtiyoqini oshirib borish;
7. Ilgari egallangan bilimlarni ham inobatga olish;
8. O'quvchi tashabbusi va majburiyatini qo'llab-quvvatlash;
9. Amaliyot orqali o'rganish;
10. Ikki tomonlama fikr-mulohazalar almashinuvini tashkil qilish;
11. O'quv jarayonini baholash.

O'quv biluv jarayonida o'quvchilarning tanqidiy fikrlashi ko'p qirrali faoliyatni vujudga keltirib, bir turdagi faoliyatning ikkinchi turdagi faoliyatga o'tib turishi jarayonida har bir o'quvchida o'zining shaxsiy, aniq maqsadini belgilab olish qobiliyatini rivojlantiradi. Ayni shu maqsad o'quvchilarda mustaqil, ijodiy faoliyatga kirishish uchun zamin yaratadi va ularda qat'iy harakat dasturini ishlab chiqishga asos bo'ladi.

O'quvchilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish texnologiyasi pedagoglar tomonidan maxsus turdagi topshiriqlar, mustaqil faoliyat turlarini bajarish orqali ro'yobga chiqariladi va ularning samaradorligi muayyan mezonlar yordami bilan amalga oshiriladi. Ta'lim jarayoni to'laqonli tarzda o'quvchiga yo'naltirilsa, uning ehtiyoj va imkoniyatlari, qiziqishlari, iqtidorini hisobga olgan holda muayyan tamoyillar asosida tashkil etilsa, bunday ta'lim natijalari, birinchi navbatda, o'quvchi shaxsining o'zini, shu bilan bir qatorda, davlat, jamiyat hamda fan va ishlab

chiq

arishni rivojlantiruvchi omil darajasiga ko'tariladi. Tanqidiy fikrlashni dars jarayonida qo'llashni yosh davrlardan boshlash tavsiya etiladi va dars mashg'ulotlarini bolalarning yoshiga moslashtirish juda muhim, ammo iloji boricha ularning aqliy qobiliyatlaridan foydalanishga imkon berishga qaratilganligi muhim. Ta'lim jarayoni o'quvchilar tomonidan tanlangan turli yo'llarga moslashtirilib, takomillashtirilib borilgandagina ularda tanqidiy fikrlashni shakllantirishga zamin yaratiladi.

Ikkinchi sinfdan boshlab grammatikani o'zlashtirishga qaratilgan boshqa ta'limiy o'yinlarni ham tashkil etish mumkin. Masalan, "Kim savodxon?", Kim zukko?, "Men kimman?", "Zanjir", "Rolli o'yin", "So'z o'rnini top" kabi qiziqarli o'yinlar shular jumlasidandir. "Kim zukko?" o'yini imlo savodxonlikni oshirishda yaxshi natija beradi [4]. Bunda karton qog'ozga 5-6 ta so'z yozilgan bo'lib, so'zlar to'g'ri va noto'g'ri yozilgan bo'ladi. O'quvchilardan noto'g'ri yozilgan so'zni topib, to'g'ri yozib berish talab qilinadi. Qaysi o'quvchi noto'g'ri yozilgan so'zlarni to'g'ri va birinchi bo'lib yozib berishga qarab o'yin g'olibi aniqlanadi. Hozirgi ta'lim jarayonida o'quvchi sub'ekt bo'lishi lozim. Bunda ko'proq interfaol metodlarga e'tiborni qaratish ta'lim samaradorligini oshiradi. Ingliz tili darslariga qo'yilgan eng muhim talablardan biri mustaqil fikrlashga o'rgatishdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tanqidiy fikrlash to'g'ri yoki tabiiy shakllanadigan qobiliyat emas, balki tanqidiy fikrlash o'qitiladi va o'rganiladigan jarayon desak mubolag'a bo'lmaydi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi mashg'ulotlarni dars jarayonida keng foydalanish - chetillari o'qituvchilari o'z o'quvchilariga sifatli o'quv tajribasini taqdim etishlari uchun o'qituvchidan yuksak mahoratni talab etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ayubovna, S. M. (2023). Physical Education And Sports Training Are An Integral Part Of A Healthy Lifestyle. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 338-343.
2. Ayubovna, S. M. (2023). SPORT, ESTETIKA VA ESTETIK TARBIYA. Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research, 1(3), 82-89.
3. Ayubovna, S. M. (2023). Psychological Research Of Coaching Activities In Sports. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 344-352.
4. Saidova, M., & Sayfiyev, H. (2023). CONTENT-IMPORTANCE AND PRINCIPLES OF PHYSICAL EDUCATION CLASSES. Modern Science and

arch, 2(9), 192-199.

5. Сайфиев, Х., & Саидова, М. (2023). БАДМИНТОНИСТЫ ФИЗИЧЕСКИЙ ПОДГОТОВКА И ЕМУ РАЗРАБОТКА МЕТОДЫ. Инновационные исследования в науке, 2(4), 45-54.

6. Sayfiyev, H. X. (2023). SPORT GIMNASTIKASINING PEDAGOGIK O 'LCHOV USULLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 307-315.

7. Ayubovna, S. M., & Xayrullayevich, S. H. (2023). YOSH BOLLALARDA SPORT SPORT GIMNASTIKASINING PEDAGOGIK O 'LCHOVLAR NAZARIYASI VA TASHKILY-METODIK ASOSLARINI TADQIQ ETISHNING MAQSADI, VAZIFALARI. PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS, 2(22), 108-118.

8. Xayrullayevich, S. H. (2023). Use of Acrobatic Exercises and Their Terms In The Process of Teaching Gymnastics. Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies (2993-2599), 1(9), 80-86.

9. Xayrulloevich, S. H. (2023). Sport gimnastika mashg'ulotlarida asosiy harakat qobilyat (FMS), postural (muvozanat) nazorat va o'zini o'zi idrok etishga sport gimnastikasining ta'sir. Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research, 1(3), 74-81.

**LOGISTIKA SOHASIDA AVTOMOBIL
TRANSPORTIDANFOYDALANISH SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH**

Esonboyev Behzodbek Murodjon o'g'li

*Andijon mashinasozlik instituti "Transport logistikasi" stajyor-
o'qituvchisi*

Abdullayev Zikrillo Hayrullo o'gli

Andijon mashinasozlik instituti - Bakalavr talabasi

Zikrillo Abdullayev Hayrullo o'g'li

Transport va logistika fakulteti

Hozirgi davrda har qanday davlatning iqtisodiy taraqqiyotini, uning jahon xo'jalik tizimlariga mujassamlashuvini transportsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Zero, transport bir vaqtning o'zida ham iqtisodiyot tarmog'i yoki infratuzilma elementi va shu bilan birgalikda, ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirish va rivojlantirish omili bo'lib xizmat qiladi. Agarda, jahon xo'jaligini shakllanishi va rivojlanishiga nazar solsak, bunda transport va uning hududiy tizimlari poydevor bo'lib xizmat qilganligini ko'rish mumkin. Binobarin XVII - asrda Angliyadagi "sanoat inqilobi", to'qimachilikning taraqqiy etishi, savdo – sotiqning gullab yashnashida ham transport katta ahamiyatga ega bo'lgan. Transport va uning hududiy tizimlarini shakllanishi va rivojlanishida, nafaqat hududning tabiiy geografik xususiyatlari, aholi joylashuvi to'ri, resurs salohiyati, balki sohada olib borilayotgan iqtisodiy islohatlar, xususan transportni rivojlantirishning meyoriy-huquqiy asosi ham alohida ahamiyat kasb etadi. Bu borada O'zbekistonda, mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab, respublika Hukumati tomonidan mamlakatimizning transport salohiyatini yuksaltirishga, "transport, ya'ni yo'l mustaqqiligi"ni ta'minlashga va uning jahon xo'jalik tizimlariga integratsiyalashuviga davlat siyosati darajasida ustuvor e'tibor qaratilmoqda. Ma'lumki, Sobiq Ittifoq davrida O'zbekiston hududida vujudga kelgan transport hududiy tizimlari umumittifoq mehnat taqsimoti manfaatlariga xizmat qilishga moslashtirilgan bo'lib, bunda respublikamizni turli mintaqalarining mustaqil ravishda o'zaro bog'lovchi, yaxlit transport tizim mavjud emas edi. Bunday ahvolni, eng avvalo Farg'ona mintaqasini respublikamizning poytaxti va qolgan hududlar bilan mustaqil ravishda bog'lovchi ichki transport tizimini yo'qligida, va shuningdek, Quyi Amudaryo hamda Janubiy misolida ham ko'rish mumkin. O'zbekiston transport infratuzilmasining asosi sobiq Ittifoq davrida vujudga keltirilgan bo'lsada, mustaqillikni qo'lga kiritgandan boshlab, mamlakatimiz rahbariyati tomonidan

jud transport infratuzilmasini modernizatsiya qilishga, yangi yo'llarni barpo qilishga, qulay jahon savdo iqtisodiy tizimlariga bog'lanishga muhim strategik vazifa sifatida qaralmoqda. Bular esa o'z navbatida, respublika transport majmuasini kompleks rivojlantirishga doir meyoriy huquqiy bazani mustahkamlashni talab qiladi. O'zbekiston Respublikasi Hukumati Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi Hukumat Boshliqlari tomonidan 1991-yil 30-dekabrda Minsk shahrida imzolangan Transport sohasidagi o'zaro hamkorlik prinsiplari va shartlari to'g'risidagi qonunga, hamda 1944-yilning 7-dekabrda Chikago shahrida imzolanish uchun ochilgan Xalqaro Fuqaro Aviatsiyasi to'g'risidagi Konvensiyaning tomonlari bo'lgani holda, uning prinsiplari va meyorlariga amal qilgan holda, havo transporti sohasida o'zaro hamkorlikni olib boradi.

Mazkur tadqiqotdan bosh maqsad mamlakatimiz va shu bilan birga, uning o'ziga xos ulkan tabiiy resurs, mineral xomashyo, demografik hamda ishlab chiqarish salohiyatiga ega bo'lgan Janubiy mintaqasi xususan Surxondaryo viloyatining transport hududiy tizimlarini shakllanishi va rivojlanishining meyoriy-huquqiy jihatlarini yoritib berishdan iborat.

Mustaqillik yillarida O'zbekiston transportini isloh qilish va uning hududiy tizimlarini takomillashtirishga doir quyidagi muhim davlat hujjatlari qabul qilindi:

- O'zbekiston Respublikasining "Avtomobil yo'llari to'g'risida"gi Qonuni, 1992-yil;
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Navoiy - Uchquduq - Sultonuizdog' - Nukus temir yo'lini qayta qurish va uning yangi liniyasini qurish masalalari to'g'risida"gi 1993 yil 394-son Qarori;
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "G'uzor - Boysun - Qumqo'rg'on yangi temir yo'l liniyasini loyihalashtirish va qurish masalalari to'g'risida"gi 1995-yil 323-son Qarori;
- O'zbekiston Respublikasining "Temir yo'l transporti to'g'risida"gi Qonuni, 1999-yil;
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Qamchiq dovoni orqali barqaror transport aloqasini ta'minlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2010-yil 323-son Qarori.

Ushbu hujjatlar mustaqillik yillarida mamlakatimizning transport salohiyatini mustahkamlash va uning yo'l mustaqilligini ta'minlashda katta ahamiyatga ega bo'ldi. Jumladan, respublikamizning MDH, Yevroittifoq davlatlari bilan tashqi iqtisodiy, siyosiy va madaniy aloqalarida muhim rol o'ynagan Quyiamudaryo mintaqasini mamlakatimizning markaziy poytaht hamda boshqa mintaqalari bilan mustaqil ravishda bog'lanishida "Navoiy –

quduq – Sultonuizdog‘ – Nukus temir yo‘lini qayta qurish masalalari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993-yil 6-avgustdagi 394-son qarori katta ahamiyatga ega bo‘lsa, O‘zbekistonning Janubiy mintaqa bilan mustaqil ichki transport hududiy tizimlariga ega bo‘lishi va qolaversa mamlakatimizning eng yaqin jahon savdo-iqtisodiy tizimlariga ulanishida O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Toshguzar – Boysun – Qumqo‘rg‘on yangi temir yo‘l liniyasi qurilishini jadallashtirish to‘g‘risida”gi 2003-yil 24-yanvar 43-son qarorining ahamiyati juda katta bo‘ldi. Ammo, qo‘shni Afg‘onistondagi notinch geosiyosiy vaziyat respublikamizni Hind okeani portlariga temir yo‘l orqali bevosita bog‘lanishiga monelik qiladi. Shuni ham aytish joizki, mazkur loyihaga hamohang ravishda O‘zbekistonni janubiy okean portlariga, xususan Fors ko‘rfaziga chiqishida 1996-yilda ishga tushirilgan “Toshkent – Chorjo‘y – Tejen – Seraxs – Mashhad – Bandar Abbas” (O‘zbekiston, Turkmaniston, Eron) temir yo‘li katta ahamiyatga ega bo‘ldi. Bugungi kunda, mazkur yo‘nalish hissasiga O‘zbekiston umumiy eksportining 60 % to‘g‘ri kelib, ushbu yo‘nalish O‘zbekistonni Fors ko‘rfaziga chiqishida yagona transport koridori bo‘lib hisoblanadi. Shuningdek, O‘zbekistonni tom ma‘nodagi transport mustaqilligini ta‘minlashda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Qamchiq dovoni orqali barqaror transport aloqasini ta‘minlashga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 2010 yil 323-son Qarori va 2016 yilda “Angren - Pop” temir yo‘lining ishga tushirilishi muhim ahamiyatga ega bo‘ldi. Ushbu yo‘l qurilishi bilan O‘zbekiston transport tizimi yangi pog‘onaga ko‘tarildi.

Istiqbolda “O‘zbekiston – Qirg‘iziston – Xitoy” temir yo‘l loyihasini amalga oshirilishi bilan mamlakatimiz tashqi savdo-iqtisodiy faoliyatida sharqiy transport koridorining ahamiyati ortib borishi shubhasizdir. Ammo, hozirgi davrda O‘zbekistonning xalqaro transport imidjini yaxshilashga “O‘zbekiston–Qirg‘iziston–Xitoy” temir yo‘l qurilishidagi muammolar to‘sqinlik qiladi. Mamlakatimizni Sharqiy Osiyo davlatlari bilan transport iqtisodiy aloqalarni amalga oshirishda ortga surilmoqda. Kelajakda ushbu loyihaning yo‘lga qo‘yilishi orqali Farg‘ona vodiysi hududiy transport tizimlari respublika hamda Sharqiy Osiyo davlatlari o‘rtasida asosiy ko‘prik vazifasini o‘taydi. Shuningdek respublika asosiy transport yo‘laklaridan hisoblangan Shimoliy-G‘arbiy yo‘nalish g‘arb, O‘rtayer davlatlari bilan bog‘lashda “Toshkent – Qo‘ng‘irot - Beynau”, temir yo‘lining ahamiyati yuqori bo‘lib, ushbu temir yo‘l o‘tgan hududlar redefining tekisligi hamda geosiyosiy jihatdan havsiz hamda rivojlangan davlatlar bilan bog‘laydi ammo bu yo‘nalish uzoq masofani tashkil etadi, misol tariqasida Madridgacha 8117 km ni tashkil etadi. (Toshkent – Qo‘ng‘irot – Beyneuv – Saratov – Moskva –

ensk – Brest – (Polsha, Germaniya, Fransiya, Ispaniya va boshqalar)). Sobiq ittifoq davrida (1972 yil) yo‘lga qo‘yilgan “Qo‘ng‘irot Beyneu” (408 km,) muhim temir yo‘l liniyasi hisoblanib, uning ishga tushirilishi natijasida O‘rta Osiyo davlatlari jumladan O‘zbekiston ham g‘arb mamlakatlari bilan iqtisodiy-ijtimoiy, siyosiy, madaniy aloqalarni amalga oshirib kelmoqda.

2020-2030 yillarda O‘zbekiston Respublikasining avtomobil yo‘llarini rivojlantirish to‘g‘risida loyiha mavjud bo‘lib unda, ko‘plab vazifalar qo‘yilgan jumladan hududiy yo‘llar tarmog‘ining takomillashishi va rivojlanishi mintaqaviy darajada, ayniqsa yangi o‘zlashtirilgan tumanlarda o‘zlashtiriladigan resurslarni bozor aylanmasiga jalb qilish masalalari ham kiritilgan.

Xulosa:

O‘zbekiston transport borasidagi loyihalarni amalga oshirishda boshqa davlatlar bilan hamkorlik qilish bilan birga mintaqaviy va xalqaro tashkilotlar hamda transport tashkilotlarning o‘rni yuqori. Ulardan Markaziy Osiyo Mintaqaviy Iqtisodiy Hamkorlik dasturi (MOMIH), Shanhay Hamkorlik Tashkiloti (SHHT), Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi (MDH), TRASEKA, “Buyuk ipak yo‘lining iqtisodiy kamari” kabi tashkilotlar bilan hamkorlikda olib borilmoqda. 2007-yili mamlakatimizning transport mustaqilligini mustahkamlash yo‘lida amalga oshirilgan “Toshg‘uzor-Boysun-Qumqo‘rg‘on” temir yo‘l loyihasi ham respublikaning janubiy hududlari bilan temir yo‘l orqali bog‘lanishda eng yirik loyihalardandir. Ushbu loyihalar, qonunlar mamlakat hududlarining transport sohalari rivojini jadalashtirishda huquqiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ayubovna, S. M. (2023). Physical Education And Sports Training Are An Integral Part Of A Healthy Lifestyle. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 338-343.
2. Ayubovna, S. M. (2023). SPORT, ESTETIKA VA ESTETIK TARBIYA. Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research, 1(3), 82-89.
3. Ayubovna, S. M. (2023). Psychological Research Of Coaching Activities In Sports. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 344-352.
4. Saidova, M., & Sayfiyev, H. (2023). CONTENT-IMPORTANCE AND PRINCIPLES OF PHYSICAL EDUCATION CLASSES. Modern Science and Research, 2(9), 192-199.
5. Сайфиёв, Х., & Саидова, М. (2023). БАДМИНТОНИСТЫ ФИЗИЧЕСКИЙ ПОДГОТОВКА И ЕМУ РАЗРАБОТКА МЕТОДЫ. Инновационные исследования в науке, 2(4), 45-54.
6. Sayfiyev, H. X. (2023). SPORT GIMNASTIKASINING PEDAGOGIK O 'LCHOV USULLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 307-315.
7. Ayubovna, S. M., & Xayrullayevich, S. H. (2023). YOSH BOLLALARDA SPORT SPORT GIMNASTIKASINING PEDAGOGIK O 'LCHOVLAR NAZARIYASI VA TASHKILY-METODIK ASOSLARINI TADQIQ ETISHNING MAQSADI, VAZIFALARI. PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS, 2(22), 108-118.
8. Xayrullayevich, S. H. (2023). Use of Acrobatic Exercises and Their Terms In The Process of Teaching Gymnastics. Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies (2993-2599), 1(9), 80-86.
9. Xayrulloevich, S. H. (2023). Sport gimnastika mashg'ulotlarida asosiy harakat qobilyat (FMS), postural (muvozanat) nazorat va o'zini o'zi idrok etishga sport gimnastikasining ta'sir. Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research, 1(3), 74-81.

**THE COMMON PROBLEMS OF STANDARDIZATION THE
TERMINOLOGY OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES IN LIGHT
INDUSTRY**

Zulhumor Xatamovna Bannopova,
*teacher of filology faculty, department
of the functional lexicon of the
Uzbekistan State World Language University*

Annotation: *In Uzbekistan we have some problems related to making standard of the terminology at almost any field of the light industry. However, when it comes to the solving the problems, they are neglected most of the time, because, we have many obstacles here. In reality, most people do not think that terminology is important. But, still it is an essential part of the field, especially in cloths design and fashion. In detail, although, we can call things, products, materials in many different ways, we do not have the standard one that we need. Since, various names of the same things in the field can pose much more serious problems than we consider. For instance, it becomes obvious when it turns to the education of professionals. As we live in Uzbekistan, we have many local names of materials, plus Russian versions as well. So, any professional has to allocate time and attention to learn everything in detail and it takes extra time and finances to study.*

Key words: *various traditional names of materials, shortage of international co-working between two spheres, local and global marketing, making a standard terminology books, professionals or standardization of terminology*

Introduction. The most common reason to this phenomenon is that we have a lot of local languages in addition to the Uzbek, such as Tajik, Kazakh, Karakalpak and many others. It is evident that any nation has own style of calling things and it can affect the general terminology of light industry in our country. Furthermore, because of the influence of Russian language as well we have another various versions of terms. As an example, just look through the all local names of silk fibers in Uzbekistan. We have ‘шелковые волонка’, ‘jipek talasi’, ‘yipek talasi’, ‘ipak tolasi’, ‘jipak tolasi’ and so on. But, when we look at the global marketing they all are just ‘silk fibers’. To be honest, having many local languages is good when we think about the vocabulary and literature of language. However, it may lead to confusions as well. In this case, cutting others terms of the things is not good choice to standardize everything in a field. Hence, making a standard terminology books or collections can be good way to deal with the problems. For example, some scientific works are being

carri

ed and books are published as well, such as, “Dictionary of textile terms in English, Uzbek, Russian languages” and “English, Uzbek, Russian concise glossary of terms of light industry”. But, still they are not adequate, since we need the dictionary, which includes only the glossary terms of light industry in Uzbek language. Moreover, we have another barrier to tackle with the problem that is lack of international co-working. In technological era, we cannot live without adaptation of new circumstances at any field irrespective of its type.

But, we should work on our capability of competitiveness to do that, because we do not have enough international sphere of working in light industry that we do not face any kind of problem to communicate with foreign professionals or standardization of terminology. As a result, it seems that firstly we should improve our activeness in global marketing to solve the issue, since it can impact on the field as well.

Another reason can be that the negligence of the field linguists, but this is not on purpose. Because, it is obvious that offer will always be based on the rate of demand in market. Due to the fact that, our terminologists work only with depending on the state of the light industry. Since, until we begin to actively participate in international market relations, the problems in the terminology of the light industry have gone unnoticed and ignored. Hence, all the problems the result of complex and mixed process of progress in the light industry.

When we look at the standard terminology in detail, most of the terms are brought from Greek or Latin languages, since they are acknowledged as an international science language. First of all, we should look through the current style of global terminology to make up own collection. But, it is not enough to make it perfect, since, we have many different local languages as it mentioned above. So, the thing is that we should take account into both of them to create the general terminology.

On the other hand, we may accept the two versions of terms by dividing and specializing into local and global marketing. For example, in local market, when we deal with native speakers, it would be more convenient and true to use standard local name terms. In this case, we will be able to shut the two birds with one stone: making a standard terminology and keeping the mother tongue as well.

Conclusion. When it comes to the global marketing, still we should receive one international language to use to name the terms again to enhance our position in global marketing. In addition, it is important that the national and historical methods of terminology should be researched to make up the local standard terminology.

To sum up, we should divide the terminology into global and local groups and both of them should be clear and admitted by the professionals and our society.

REFERENCES:

1. "English, Uzbek, Russian concise glossary of terms of light industry", the dictionary by Yuldasheva D.M, publisher "Tashkent" press, 2021;
2. "Dictionary of textile terms in English, Uzbek, Russian languages" the dictionary by Yuldasheva D.M, publisher "Tashkent" press, 2021;
3. Soyibnazarov, A. (2021, June). THE IMPORTANCE AND ROLE OF ONLINE COURSES IN THE TRAINING SYSTEM. In International Scientific and Current Research Conferences (pp. 129-132).
4. Ikromjonovich, S. A. (2023). INFORMATIKA FANI O'QITUVCHILARINI MALAKASINI OSHIRISHDA ONLAYN O'QUV KURSLARNI YARATISH BOSQICHLARI. *Innovations in Technology and Science Education*, 2(7), 843-851.
5. Сойибназаров, А. И. (2023). МАСОФАВИЙ ТАЪЛИМ УЧУН ОНЛАЙН ХИЗМАТЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 3(1), 79-81.
6. Сойибназаров, А. (2023, November). ФОРМИРОВАНИЕ НОВЫХ УЧАЩИХСЯ И РЕШЕНИЕ ЛОГИЧЕСКИХ ПО ФИЗИКЕ. In *Международная конференция академических наук (Vol. 2, No. 11, pp. 57-65)*.
7. Soyibnazarov, A. (2023, November). UMUMTA'LIM MAKTABLARDA FIZIKA FANIDAN MASALALAR YECHISHDA ZAMONAVIY METODLARDAN FOYDALANISH. In *Conference on Digital Innovation: "Modern Problems and Solutions"*.

NOSTANDART FLIPPED LEARNING TEXNOLOGIYASIDA TA'LIM BERISH NAZARIY ASOSLARI

Baybabayeva Sh.I. Katta o'qituvchi

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, Toshkent

Annotasiya: Hozirgi kunda ta'lim jarayonida innovatsion interfaol pedogogik texnologiyalardan foydalanib dars o'tishning samaradorligi yaqqol ko'zga tashlanmoqda. Zamonaviy pedogogik texnologiyalar qo'llanilgan mashg'ulotlar talabani o'zi izlanishiga ya'ni mustaqil o'rganib taxlil qilishga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: interfaol texnologiyalar, flipped learning texnologiyasi, ta'lim jarayoni, ta'lim turi, texnologik xarita, yakka va guruh mashqlari

N.N.Azizxo'jayeva o'z ilmiy izlanishlarida mustaqil ta'limga tegishli fikrlar bildiradi, unga ko'ra talabalarning faolligi ularning mustaqil ta'limi bilan muhim bog'langan bo'lib, talabani mustaqil izlanishi o'zidayoq talabani faolli namoyon bo'ladi. Bilish mustaqilligi talabani mustaqil fikrlay olishi va shunga intilishi, yangi vaziyatlarda mo'ljalni ola bilish va vazifalarni yechishga o'z yondashuvini topa bilish, tanqidiy yondashish va o'z xukmlarini chiqarish.[2] Bundan kelib chiqadiki, mustaqil ta'lim bilimlarni shakllantirish, ko'nikmalarni mustahkamlash va yangi vaziyatlarda amaliy qo'llash kabi didaktik vazifalar bilan bog'lanadi.

Zamonaviy pedogogik texnologiyalarda foydalanib talabalarni mustaqil ishlash jarayonlarida pedogog turli vazifalarni bajaradi. Birinchidan, u ushbu jarayonda shaxs va jamoaning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi, tarbiyalanishiga sharoit yaratadi. Ikkinchidan, esa pedogog boshqaruvchilik va yo'naltiruvchilik vazifasini bajaradi.[3] Oliy ta'limda innovatsion pedogogik texnologiyalardan foydalanish sifatni yaxshilashga imkon beradi va tez o'zgaruvchan jamiyatning ehtiyojlariga va iqtisodiy sharoitlar mos kelishiga sharoit yaratadi.

“Hozirgi informatsion texnologiyalar jadal rivojlanayotan zamonda har bir sohada turli o'zgarishlar kuzatilmoqda. Informatsion texnologiyalardagi yangidan-yangi innovatsiyalar ta'lim tizimining revolyutsiyasiga sabab bo'ldi”-degan fikr S.Seizi tomonidan bildirilgan bo'lib, u yuqoridagi fikrga qo'shimcha qilib, jahon internet tarmog'i masofaviy ta'lim yoki onlayn ta'lim kabi terminlarni kirib kelishiga sabab bo'ldi deydi.[4] Masofaviy ta'lim aynan yuqori ta'lim tizimida keng qo'llanishi uning samarali va samarasiz tomonlarini o'rganishga keng imkon yaratdi. Hamda an'naviy

ta'li

m hamda masofaviy ta'limni birga biriktirib o'tish texnologiyasi yangi termin paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Ushbu termin fanda blended learning, gibrid yoki aralash o'qitish texnologiyalari bilan tanildi. Ana'naviy ta'lim ham, masofaviy ta'lim ham o'z kamchiliklariga ega, blended learning texnologiyasi maqsadi esa ushbu ikki turdagi ta'limni samarali jihatlarini kombinatsiyasini amalga oshirishdan iboratligi ta'kidlaydi.[5]

Shunday qilib, "Blended learning" texnologiyasi turli ta'lim turlarining strategiyalarini qamrab oladi. Bugungi kunda "Blended learning" texnologiyasi asosidagi dasturlar bir necha ta'lim turlarini birlashtirish orqali, ulardan ustunlikka ega bo'lmoqda.

Bundan tashqari ular talabalarni mustaqil ishlarini tashkil etish haqida so'z yuritishar ekan, uning asosiy sharoitlari quyidagilar deb belgilashgan: jadval dars davomida mustaqil fikrlash faoliyati; darsdan tashqari vaqtda mustaqil ishlar; oilaviy sharoitda mustaqil ishlar; AKT bilan muloqot davomidagi mustaqil ishlar; ijodiy tadqiqot ishlariga yaqin harakatlar; talabalarda mustaqil muammolarni yechishidagi harakatlar; individual va guruhviy xususiyatlar; individualizatsiyalashtirilgan mustaqil ishlar; yordam hamda ijodiy yordamni tashkil qilish uchun harakatlar. Yuqorida keltirilgan "Blended learning" texnologiyasi amalda qo'llaydigan vositalar ushbu ta'limning muvaffaqiyatini ta'minlash uyaun faol qo'llaniladi.

Mustaqil talim talabalarga bir qator jihatlarini bilan samarali hisoblanadi, ya'ni talaba maustaqil fikrlay olishi bilan bir qatorda qarorlar qabul qilishga o'rganadi, metodik vazifalarni hal qila oladi, darsning maqsad va vazifalarini belgilay oladi, dars bosqichlarini, ularda qilinadigan vazifalarni aniqlay oladi o'rgatiladigan til va nutq materiallarini taxlil qila oladi va tayyorlay biladi, texnik vositalarni qo'llay oladi deb izohlanadi.[6]

Yuqorida mustaqil ta'limni amalga oshirish jarayonidagi sharoitlarini muhokama qilar ekanmiz, ingliz tili metodikasida mustaqil ishlarni tashkil qilish oliy ta'lim muassasalarida keng yo'lga qo'yish muxim ahamiyat kasb etadi deb ishonamiz, bundan tashqari mustaqil ta'limda mustaqil ishlar tizimini to'g'ri amalga oshirish ham muhim o'ringa ega ekanligiga urg'u beramiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Azizan, F.Z. Blended Learning in Higher Education Institution in Malaysia. Rroseedings of Regional Sonferense on Knowledge Integration in IST. 2010.
2. Azizxojayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. O'quv qo'llanma.-T.:O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamgarmasi nashriyoti.2006, 160 b. (36b)
3. Ishmuxammedov R., Abduqodirov A., Pardayev A., Ta'limda innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari pedogog-o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar). -T:Iste'dod,2008.-180b-14b.
4. Одилов, Х. А., Эминов, Р. И., & Одилов, Ж. А. (2023). БОЛАЛАРДА БУЙРАКЛАР ИККИ ТОМОНЛАМА СИЙДИК ТОШ КАСАЛЛИГИ ДАВОЛАШ ТАКТИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. Engineering problems and innovations.
5. Odilov, X. A., Mirzajonova, S. A., & Rustamov, A. (2023). АТЕРОСКЛЕРОЗ ТИВВИЙОТДАГИ ДОЛЗАРБ МУАММО ВА УНГА АМАЛИЙ ТАВСИЯЛАР. Engineering problems and innovations.
6. Odilov, X. A., & Eminov, R. I. (2023). CLINICAL OBSERVATIONS AND DIAGNOSTIC TECHNIQUES IN CHILDREN WITH COVID-19. Экономика и социум, (6-1 (109)), 343-349.
7. Odilov, X. A., & Kh, K. S. (2023). INDICATORS OF CENTRAL HEMODYNAMICS, VENTILATION, OXIMETRY AND BLOOD FILLING OF THE BRAIN DURING INDUCTION OF ANESTHESIA WITH SEVOFLURANE IN CHILDREN. Экономика и социум, (6-2 (109)), 313-319.
8. Аллаев, М. Я., Мирзакаримов, Б. Х., Одилов, Х., Абдувалиева, Ч. М., Кадиров, К. З., & Халилов, Ш. К. (2022). Выбор оптимальных методов лечения при инвагинационной кишечной непроходимости у детей. Вестник экстренной медицины, 15(6), 19-22.
9. Мамасайдов, Ж. Т., & Ганижонов, П. Х. (2023). МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СЛИЗИСТЫХ ОБОЛОЧЕК ПИЩЕВАРИТЕЛЬНОГО ТРАКТА ПРИ СТЕССЕ. Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 4(5), 541-546.
10. Мамасайдов, Ж. Т., & Ганижонов, П. Х. (2023). МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СЛИЗИСТЫХ ОБОЛОЧЕК ПИЩЕВАРИТЕЛЬНОГО ТРАКТА ПРИ СТЕССЕ. Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 4(5), 541-546.

СОПРОВОЖДЕНИЕ ИНОСТРАННЫХ ТУРИСТОВ В УЗБЕКИСТАНЕ: ВОЗНИКНОВЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

И.И.Хакназарова

Студент 2 курса переводческого факультета (направление: сопровождение гида и переводческая деятельность) Узбекского Государственного университета мировых языков

*Научный руководитель: **Ахмедова Анорхон Насивали кизи**
доктор философских наук, доцент*

Аннотация: Настоящее исследование посвящено вопросу сопровождения иностранных туристов в Узбекистане и проблемам, возникающим в данном процессе. Описано место туристических маршрутов и место в нем гида. Сформулированы основные и необходимые профессиональные качества гида, а также представлен опросник между студентами разных университетов. При этом указывается, что многие проблемы не связаны напрямую с лингвистическими особенностями иностранных туристов, и больше имеют психологические аспекты сопровождения. В ходе исследования и на основании авторского опыта сопровождение иностранных туристов, были выявлены проблемы данной сферы туризма, с которыми обычно связываются гиды-переводчики и туристические компании.

Ключевые слова: знание языков, маршрут, страхование, международный туризм, профессиональная информация, мнения студентов и работников

Профессия гида – это одна из самых захватывающих и уникальных сфер деятельности. Гид – это специалист, который знакомит туристов с туристическим объектом или местностью, рассказывая им о его истории, особенностях и достопримечательностях. Гиды могут работать на экскурсионных автобусах, в музеях, на пляжах, в парках и на многих других туристических объектах. Для работы гидом нужно иметь определенные качества. Прежде всего, гид должен обладать отличной коммуникативной и ораторской способностью, чтобы легко и интересно подавать информацию туристам. Он также должен обладать глубокими знаниями о туристическом объекте и его истории. Гид должен быть готов к физическому напряжению, так как его работа связана с постоянным перемещением и проведением экскурсий на открытом воздухе. Важными качествами гида являются также умение быстро ориентироваться в ситуации и решать проблемы,

икающие у туристов во время поездок. Профессия гида предлагает множество перспектив. Следовательно, гиды могут развиваться в сфере туризма и стать менеджерами туристических компаний. Кроме того, гиды могут специализироваться на определенных типах экскурсий, таких как экскурсии для детей или экзотические путешествия. В целом, профессия гида обещает продолжать расти в будущем и предлагает интересные и разнообразные возможности для карьерного роста. Таким образом, профессия гида может быть отличным выбором для тех, кто любит путешествовать и делиться своими знаниями и опытом с другими. Работа гида требует не только профессиональных навыков, но и страсти к туризму и взаимодействию с людьми. Гиды играют ключевую роль в туристической индустрии, помогая туристам получить незабываемые впечатления и открывая им новые миры.

Роль гидов в туризме Узбекистана бесконечна и очень глубоко развита и в том числе очень важна, так как туризм Узбекистана тесно связана с историей великих предков, а про жизнь, культуру и достижения проще и проверено узнать от людей, которые с рождения изучают именно эти истории, личную жизнь великих предков Узбекистана и которые с легкостью смогут ответить на все вопросы и подозрения о войнах в истории Средней Азии и не только. Работа гида требует обширных знаний о местной истории, культуре, географии, архитектуре и других аспектах, связанных с туристическим местом. Они должны быть в состоянии объяснить и рассказать о каждом месте, которое посещают туристы, а также ответить на любые вопросы, которые могут возникнуть. Гид должен быть коммуникабельным и внимательным к нуждам и интересам туристов. Они должны быть хорошо организованы и способными держать внимание группы людей в течение всего тура или экскурсии. Гидам также важно уметь адаптироваться к различным типам путешественников, учитывая их возраст, национальность и язык. Знание и опыт гида позволяют создать уникальный и персонализированный опыт путешествия для каждого туриста. Они могут предложить интересные факты, истории и анекдоты, которые непосредственно связаны с местами, посещаемыми во время тура. Гиды также способны управлять группой и обеспечивать ее безопасность. [2]. Несомненно, работа гида очень важна, но и предохранение от ошибок не менее важна такие как:

- Монотонный голос (от которого туристам может стать не интересен рассказ)
- Отсутствие управления (отсутствие у гида – переводчика управления, а также туристического плана может плохо отразиться на четкость проведения плана)
- Не следования личных границ гостей (спрос у туристов о семье, о браке, о

ой состоянии...)

- Отсутствие внимание к вопросам и обратной связи. (гиды должны быть открыты к всем вопросам и обратной связи от гостей.)
- Недостаточная информация и подготовка к экскурсии (подготовка физически и эмоционально, а также информационно)

По опросу студентов города Ташкент было выявлено, что именно роль гидов имеет громадный вклад в развитии туризма и в нынешнее время в Узбекистане открыты важные перспективы в сфере работы гидов и экскурсоводов, а также ходе интервью с Ольгой Кремер (популярный гид и экскурсовод в мировом туризме) было учтено, что:

Экскурсия должна быть разнообразной. Развлекательной, да, но и познавательной... Например, экскурсии, которые проводят сами виноделы. Производство армянка то есть, это не просто-приедешь, попробуешь, выпьешь... Там сами виноделы все вам покажут и расскажут. Или фермы, где производят фуагра или устричные фермы... Там тоже вам все покажут и расскажут и о продукте, и о том, как его производят. А я перевожу.

Ой. Сейчас такой тренд, что этим производителям многие начнут такие претензии предъявлять...

Нет, ну я же никогда не показываю gavage (насильственное кормление) и прочие такие вещи. Я сама этого не люблю. Но блюдо любят многие. А те, кто не любит — они и не спрашивают.

Перспективы экскурсовода могут быть разными в разных регионах? У вас ведь в вашем регионе и направленность достопримечательностей несколько иная — чем в Париже, скажем, или на Лазурном берегу.

Ну конечно. Это другая история, да и вообще все другое. Тем не менее я знаю, что некоторые делают маршруты только по памятникам, скажем. Или только гастрономию. Я предпочитаю составлять поездки так, чтобы было всего понемногу. Как правило, тогда все лучше и запоминается. То есть вы считаете, что никакое онлайн-приложение, никакой аудиогид вас не заменит никогда? Нет. Не заменит. Отлично. Давайте теперь про то, где вы живете. Я живу в Тулузе. Как вы там оказались? Это не секрет?

Нет, не секрет, просто это довольно долгая история. Всю ее не рассказать. Около 15 лет назад я поехала во Францию — но не в Париж, а в гости к своей старой приятельнице. У нее к западу от Тулузы дом, и она меня пригласила. Я приехала в Тулузу, почти сразу заблудилась, кстати. Но я совершенно в нее влюбилась. Попала на площадь, где базилика, и подумала — как хорошо было бы здесь водить экскурсии... Это для меня было не ново, я

еще

в юности, после университета этим занималась. Была музейным гидом в Москве. В США тоже водила экскурсии, в Нью-Йорке и Бостоне. И потом так получилось, совпадения некоторые, почти невероятные, что я оказалась в Тулузе. [3] Исходя из информации в статье роль гидов и их проблемы очень актуальны в наше время и разрешив их можно достичь идеально продвинутого туризма.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1-<https://www.study.net/>

2-<https://uzbektourism.uz/>

3. Мамасайдов, Ж. Т., & Ганижонов, П. Х. (2023). МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СЛИЗИСТЫХ ОБОЛОЧЕК ПИЩЕВАРИТЕЛЬНОГО ТРАКТА ПРИ СТЕССЕ. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 4(5), 541-546.

4. Мамасайдов, Ж. Т., & Ганижонов, П. Х. (2023). МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СЛИЗИСТЫХ ОБОЛОЧЕК ПИЩЕВАРИТЕЛЬНОГО ТРАКТА ПРИ СТЕССЕ. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 4(5), 541-546.

5. Юсупова, Д. А., Сирожиддинова, С. З., & Толипов, Ж. (2023, November). ИССЛЕДОВАНИЕ ФИЗИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ, ПРОТЕКАЮЩИХ В МНОГОКОМПОНЕНТНЫХ СОЕДИНЕНИЯХ Теллуридов висмута и сурьмы. In *Fergana state university conference* (pp. 71-71).

6. Yusupova, D. A., & Sirojiddinova, S. Z. (2023, November). АТОМ FIZIKASI FANIDAN LABORATORIYA MASHG 'ULOTLARINI VAJARISHDA INTERNET RESURSLARDAN FOYDALANISH. In *Fergana state university conference* (pp. 164-164).

7. Юсупова, Д. А., & Сирожиддинова, С. З. (2021). ИЗУЧЕНИЕ СВОЙСТВ ПОВЕРХНОСТИ И ГЕТЕРОФАЗНОЙ ГРАНИЦЫ РАЗДЕЛА СТРУКТУРЫ НА ОСНОВЕ ТОНКИХ ПОЛИКРИСТАЛЛИЧЕСКИХ ПЛЕНОК ТЕЛЛУРИДОВ ВИСМУТА-СУРЬМЫ.

METHODS OF TEACHING MATHEMATICS IN PRIMARY CLASSES

Yulchubayeva Gulnoza Bakhodirovna

*Math teacher at Ferghana Academic Lyceum of the
Ministry of Internal Affairs*

Abstract: *This article is about the classification and generalization of common tasks for all didactic materials in elementary school mathematics.*

Key words: *teaching materials, arithmetic materials, didactic materials.*

In the methodology of teaching mathematics in elementary school, effective means of conducting independent and control work, individual written survey of students have been created. Some didactic materials are designed to control the mastery of a limited range of problems of the program in the rating system, others are designed to control all the main topics of the elementary school mathematics course. Some didactic materials (especially those intended for a low-equipped school) contain more instructional materials, while others contain more control materials.

7 Effective Strategies for Teaching Elementary Math

1. Make it hands-on. ...
2. Use visuals and images. ...
3. Find opportunities to differentiate learning. ...
4. Ask students to explain their ideas. ...
5. Incorporate storytelling to make connections to real-world scenarios. ...
6. Show and tell new concepts. ...
7. Let your students regularly know how they're doing.

In primary school mathematics, common tasks for all didactic materials are classified by complexity. According to the idea of the creators of these materials, the completion of a certain method of the assignment on a certain topic testifies not only that the student has mastered this topic, but also that he has mastered it to a fully defined level.

A necessary and important condition for the effectiveness of teaching is control over students' mastery of the studied material. Various forms of its implementation have been developed in didactics. This is to ask students orally; supervisory work and independent work; methods such as checking homework, tests, testing with technical means. Didactics depends on the type of lesson, age characteristics of students, etc. depending on it, the questions of the appropriateness of using one or another form of control, as well as the methodology of control implementation, have been sufficiently developed.

In the methodology of teaching mathematics, the meaning of the concept of "level of learning the learning material" is not fully

reve

aled. In the manuals for teachers, there are no clear criteria that allow to determine to which level one or another task of the didactic material is suitable. In practice, teachers often say that one method of a task is simpler or more complicated than others. In addition, no matter how artistically structured didactic materials are, no matter how fruitful and deep ideas are implemented in their content and structure, they are still not able to quickly solve all methodological tasks, because no teaching machine can match the teacher's intuition. , that is, he cannot change his feelings.

Thus, didactic materials should be considered as one of the methods of controlling the level of students' mastery of educational material. At the same time, a certain method may not be the best method for this class and this teacher. For this reason, didactic materials cannot free the teacher from creating types of control for individual verification that will allow determining the level of knowledge acquisition of students. This is one of the main tasks of general methodology. Arithmetic material is the main content of the course. The main core of the elementary course consists of the arithmetic of natural numbers and basic quantities. In addition, this course integrates the basic concepts of geometry and algebra.

The primary grade mathematics course is an organic part of the school mathematics course. The most basic and age-appropriate elementary concepts of mathematics taught in grades 1-4 are given. In higher grades, these concepts are taught in an expanded, deepened and enriched manner. So, the content of elementary school mathematics determines the content of high school mathematics. The structure of elementary mathematics has its own characteristics:

1. Arithmetic material is the main content of the course. Arithmetic of natural numbers, basic quantities, introductory courses of elements of algebra and geometry are taught in addition to arithmetical material without being taught in the form of a main section.

2. Primary grade material is structured concentrically. For example, if numbering skills are taught first, then counting to 100 and performing arithmetic operations are taught. After that, perform arithmetic operations within 1000, then multi-digit numbers. Along with teaching these, numbering, quantities, fractions, algebraic and geometrical materials are also taught.

3. Theory and practical issues are organically connected.

4. Mathematical concepts, properties, and the discovery of legal connections are interconnected in the course.

5. Each concept is explained in detail. For example, before teaching arithmetic operations, its exact essence is revealed, then the properties of the operation, then the connection between the components, then the result of the operation, and finally the connection between the operations is given.

At the heart of the systemic reforms aimed at ensuring the quality of teaching in modern educational institutions are the professional skills of future teachers, their modern education and innovative technologies, modern knowledge of mastering advanced foreign experience, Development of skills and abilities is one of the urgent tasks. Due to the importance of modernizing the process of training teachers in our country, improving the content of education and the quality of teaching on the basis of modern development trends in the field, advanced foreign experience and innovative approaches, it has risen to the level of public policy. Economic, political and legal conditions have been created for the continuous development of general secondary schools in the country. In particular, a number of normative documents adopted by our government have launched a number of measures to raise the quality of education to a new level. In particular, special attention is paid to teaching in primary education, and the training of future primary school teachers as qualified personnel in accordance with modern requirements is one of the urgent problems of today. As you know, primary education is a very complex process. Organizing this process in accordance with the requirements of the time, that is, ensuring continuity in the system of continuing education, requires a great deal of responsibility, knowledge and skills from primary school teachers. Since mathematics lessons in grades 1-4 are the foundation of general secondary school mathematics, it is a modern requirement to raise the teaching of mathematics in these grades to the level of the most modern requirements.

Because. the elementary concepts that children then need for math and other sciences are inculcated in these classes. One of the requirements of modern mathematics lessons is to develop students' independent thinking and creative activity. The student develops mental operations such as analysis, synthesis, comparison, generalization, and inference.

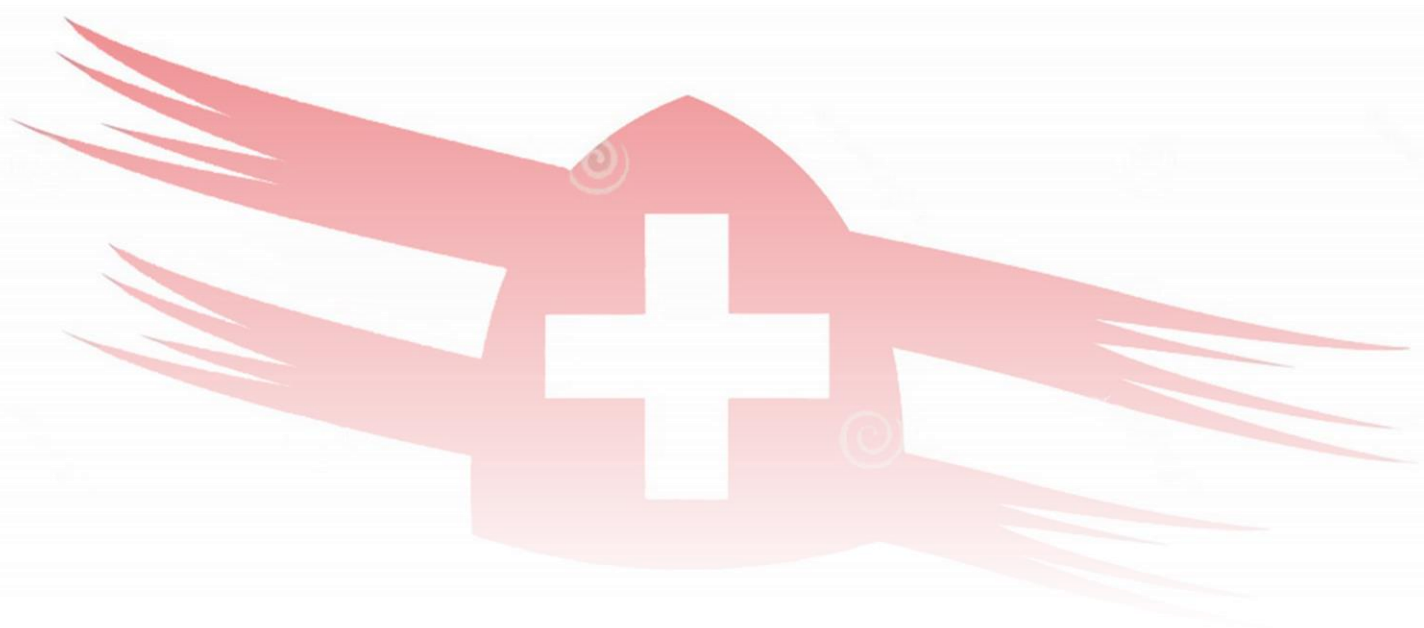
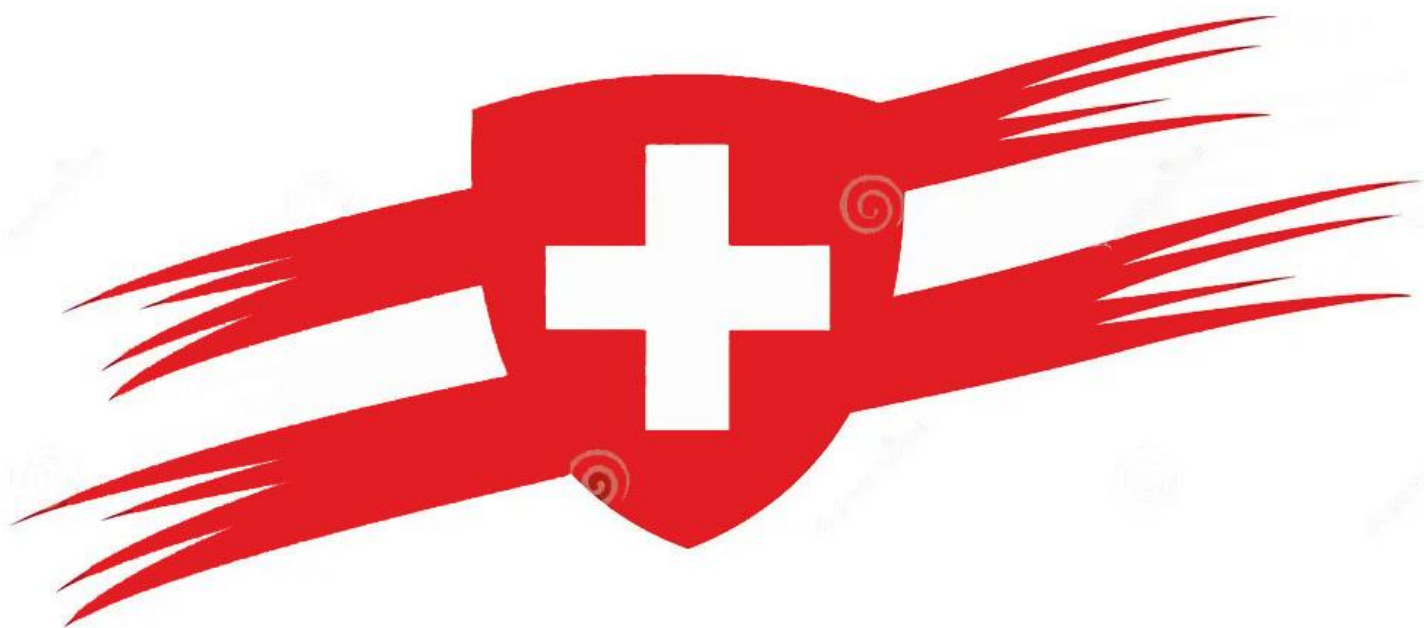
REFERENCES:

1. Saidova, M. A. (2023). SPORT VA FALSAFANING ALOQASI. SALOMATLIKGA TA'SIRI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 288-293.
2. Ayubovna, S. M. (2023). Physical Education And Sports Training Are An Integral Part Of A Healthy Lifestyle. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 338-343.
3. Ayubovna, S. M. (2023). Physiological Basics of Forming Movement Skills and Teaching Sports Techniques. Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies (2993-2599), 1(9), 87-94.
4. Ayubovna, S. M. (2023). Physical attributes (capabilities) of development of the main legality. Research Journal of Trauma and Disability Studies, 2(12), 373-380.
5. Сайфиев, Х., & Саидова, М. (2023). БАДМИНТОНИСТЫ ФИЗИЧЕСКИЙ ПОДГОТОВКА И ЕМУ РАЗРАБОТКА МЕТОДЫ. Инновационные исследования в науке, 2(4), 45-54.
6. Sayfiyev, H. X. (2023). SPORT GIMNASTIKASINING PEDAGOGIK O 'LCHOV USULLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 307-315.
7. Xayrulloevich, S. H. (2023). Sport gimnastika mashg'ulotlarida asosiy harakat qobilyat (FMS), postural (muvozanat) nazorat va o'zini o'zi idrok etishga sport gimnastikasining ta'sir. Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research, 1(3), 74-81.
8. Xayrullayevich, H. (2023). The Initial Exercise of Teaching Methodology to Gymnastics. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 329-337.
9. Xayrullayevich, S. H. (2023). Acrobat exercise and sports gimnastika sessions through the power of development method. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 460-467.
10. Xayrullayevich, S. H. (2023). Methods and methods of teaching sports gymnastics in young boles. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 453-459.
11. Мамасайдов, Ж. Т., & Ганижонов, П. Х. (2023). МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СЛИЗИСТЫХ ОБОЛОЧЕК ПИЩЕВАРИТЕЛЬНОГО ТРАКТА ПРИ СТЕССЕ. Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 4(5), 541-546.
12. Мамасайдов, Ж. Т., & Ганижонов, П. Х. (2023). МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СЛИЗИСТЫХ ОБОЛОЧЕК ПИЩЕВАРИТЕЛЬНОГО ТРАКТА ПРИ СТЕССЕ. Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 4(5), 541-546.

13. Tulanovna, S. M. (2023). The importance of diet in iron deficiency anemia. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 4(6), 767-770.

14. Mirzaakhmatovich, S. D., & Tulanovna, S. M. (2023). CLINIC, DIAGNOSIS AND TREATMENT OF OCCLUSIVE HYDROCEPHALUS IN CHILDREN. *International Journal of Medical Sciences And Clinical Research*, 3(02), 32-38.

15. Kholikov, K., Kitaeva, N., & Saidumarova, M. (2022). TYPE 2 DIABETES MELLITUS PATHOGENESIS AND ITS COMPLICATIONS. *Евразийский журнал медицинских и естественных наук*, 2(12), 237-239.



THE FUSULIVOR SPIRIT OF KHAN'S CREATION

NURIDDIN RAHMONOV

Uzbek language teacher at Fergana branch of UzDJTSU

Abstract: *In this article, the Kokan ruler Muhammad Alikhan, who created under the pseudonym Khan, continued the traditions of the Azerbaijani poet Muhammad Fuzuli, issues of literary influence, and information about Khan's manuscripts kept in museums. Also, samples of Khan's work were analyzed artistically.*

Key words: *Literary tradition, Muhammad Fuzuli, Muhammad Alikhan, manuscript, language and style, tazmin, takhmis, artistic expression.*

The literary atmosphere of Kokan, formed at the beginning of the 19th century, played an important role in the cultural life of the khanate. A number of representatives of the Kokan rulers continued the tradition of the Timurids, engaged in science and education, and made great efforts to develop this field. Especially, in the works of Umar Khan and Muhammad Ali Khan of the Kokan khans, along with the traditions of Navoi, the traditions of Fuzuli are clearly visible.

Muhammad Alikhan makes compensation for the beautiful ghazal of Muhammad Fuzuli.

Qil tafoxurki, saning ham vor mandak oshqing,

Laylining Majnuni, Shirinning agar Farhodi vor. [1]

-V--/-V--/-V--/-V-

Ramali musammani maxzuf

"You should be proud that if Laila has Majnuni and Shirin has Farhad, you have a lover like me!"

This verse further develops matla, i.e. the first verse, and the simile of love is again connected to Majnuni Farhad. And this verse was taken as a verse for the work of the sensitive writer Abdulla Qadiri "The Scorpion from the Altar":

"If Farhad's Shirin is Madnun's Laila,

The fate of death is the Queen of flowers for me."

V--- /V---/V---/V---

Xazaji musammani solim

It also reminds me of the verses.

Ghazal by Muhammad Ali Khan

Yuz-u qadingga ermas bu chamanning sarv ra'nosi

Shu hayvon chashmasiga bo'lsa bil Isoning anfosi.

V--- /V---/V---/V---

Xazaji musammani solim

It seems that Muhammad Alikhan and Abdullah Qadiri got the content from Fuzuli, and Abdulla Qadiri got the form from Muhammad Alikhan.

Muhammad Alikhan cites exactly the first line of Alisher Navoi's ghazal, which begins with "O saba, go and tell my dearest cypress" in his poem as compensation.

Ghazali mat by Alisher Navoi

Ey sabo, holim borib sarvi xiromoning'a ayt,
Yig'larimning shiddatin gulbargi xandoning'a ayt [2]

- V — — / - V — — / - V — — / - V —

foilotun / foilotun / foilotun / foilon

Ramali musammani maqsur

Khan's ghazal

Sabo bir lutf go'rsaturmi dildora izhor et,
Yetur arzimni ul janona xabardor et. [3]

V — — — / V — — — / V — — — / V — — — mafoilun / mafoilun / mafoilun / mafoilun

Although the content of Tazmin ghazal is the same as the content of Navoi's ghazal matla, it seems that the language and method are similar to Fuzuli's method.

It is recognized that there are many poets who wrote poems in Fuzuli's style, especially Muhammad Alikhan, the son of Umar Khan and Nadira, deeply mastered Fuzuli's style, and it is even difficult to distinguish his poems from Fuzuli's.

In his work "Tuhfat-ul Ashab" Voze'h himself wrote, "Regardless of his khanate, we recognize him as a talented Khoqand poet who follows Fuzuli. The lyrics are powerful." said and gave examples of his poems.

Ohkim do'kdi falak qonimi mujgonidin

Qilmadi bok damodam to'kulan qonimdin. [4]

The ghazal of this line, which begins with "Ohkim, dokdi falak kanim mujgonimdim" is written in a very harmonious way to Fuzuli's poems. Poet Muhammad Alikhan incorporates not only the formal aspects of Fuzuli's poems, but also the style of expression and their ideological essence in the poem.

Vadud Mahmoud pays particular attention to the issue of literary influence in one of his analytical articles. The section of the article "Fuzuli's influence on Turkestan" provides information about this. Fuzuli's strong influence on the work of Turkestan poets, the fact that his works are widely distributed as "one of the most famous books", and the emergence of bilingualism under Fuzuli's influence. [5]

Khan writes tributes to Navoi and Fuzuli. Fuzuli's ghazals are filled with reparations and speculations. The mystical foundations of Khan's poetry go back to the Naqshbandi sect. He uses various mystical symbols in his work and creates artistic ghazals. Our opinion is confirmed in the following manuscripts of Muhammad Ali Khan.

1. Foundation of the Institute of Oriental Manuscripts of the St. Petersburg FA of Russia, manuscript number D400. [6] This term

is a

complex of divans, which contains a selection of poems by Navoi, Fuzuli and Khan.

This source contains 20 Uzbek ghazals, 2 muhammas, 1 Persian rubai and 2 fards. On page 3b of the preface, information is given that he read Navoi and Fuzuli a lot.

2. Manuscript No. 157 of the Fund of the Alisher Navoi State Literature Museum of the Republic of Uzbekistan [7] is called "Ash'ori Fuzuliy and Khan". It is said that Fuzuli's poems were inspired by Khan's poems and the poems of both poets. The source gives 36 ghazals of Khan.

Tabibo, sonmakim chashmim yoritmish to'tiyolardur,
Bu ravshandur bangakim, gardi rohi dilrabolardur (157)

3. National Library of France in Paris, manuscript number 1446 [8]. In one small manuscript in the form of Bayoz, there are 2 Uzbek ghazals of the khan, the problem of Muhammad Sharif Dabir's ode to Muhammad Ali Khan and the problem of Abdurahman Jami's ode to Husayn Baiqaro.

4. Foundation of the Institute of Oriental Studies named after FA Beruniy of the UzR, manuscript number 1808 [9] (I got acquainted with this manuscript) In the card file of this resource, it is written "Devoni Khan Muhammad Alikhan". Texts are tabulated. While the source is called "Devoni Khan", some examples of Khan's poems are given in the order of Devoni. 48 ghazals and 1 mukhamas are given in Uzbek language.

Ajoyibki, bu bir necha dilrabo
Demaslarki, bu shah erur yo gado
Agar chandi Xoni zamonam bango
Hama eldin ortiq qilur jafo

Ajab yorlardur, ajab yorlar.(1808 tabi' xud muxammas)

Jonim veraram orazi dil jo'ying uchundur,

Oh ayladug'um zulfi suman bo'ying uchundur. (1808)

Bag'irning qon o'ldig'in qabolardin so'rung,

Ashkimni xunobasin ilgi xinolardin so'rung. (1808)

5. Manuscript No. 401 of the Foundation of the State Literary Museum of the Republic of Uzbekistan. [10] On pages 209a-210b of this bayaz belonging to the second half of the 19th century, there are 2 verses to Khan's Fuzuli ghazals.

Muxammas: (Following Maulana Fuzuli Baghdadi)

Inju dishi jon qulzumi ichra guharimdur

Ikki labi dil mahzanida la'llarimdur

Bul juzvaya mahrum alardin nazarimdur

Namlu edajak domanimni chashmi tarimdur

Pur la'l edan chashmimi xuni jigarimdur

In these verses, the poet said that the teeth of the yor are pearls, the jewel in the soul of the poet, that the two lips of the lover are like a

mute

in the heart of the lover, when I see such a beauty of the yor, especially because of the muteness of the two lips, blood flows in my liver like a spring. .

We can see the expression of the poet's use of words in the Oghuz dialect in these verses: it is evidenced by the word "tooth" instead of "tooth".

6. Foundation of the Gafur Ghulam Kokan Literary Museum, manuscript number 256. On pages 173-174 of this 19th-century bayoz, there is a complete copy (10 paragraphs) of the famous poem "Ajab yordur, ajab yorur" with the title "Mukhammasi Muhammad Alikhan Marhum". [11]

Your eyes are plotting against me,
You are making noise over my head,
I am disgraced by the world,
You fill the heart with joy,

These are tricksters, these tricksters (1808,256,v.h)

In his tazkiras, Vozech also gave short, interesting information about Khan that was not found in other sources, 1 Uzbek ghazal and 2 Persian rubai. Then Polotjon gave examples of information and poems about the Khan in the works of Qayumi's Tazkiras and Khoqand History and Ava Literature.

Xonki be mahvashim sha'm ruhan yod etaram
Yonajakdur falak ohi dili so'zonimdin.
Muhammad Ali ("Tuhfat-ul-ashob", 105-bet).

Qit'a

Bog' mendek sarg'ayib bulbul meningdek bo'ldi lol
Go'iy o bundoq emish bir guldin ayrilganda hol.

(Xo'qand tarixi v ava adabiyoti)

So, the creative heritage of Khan, which has been identified so far, consists of about 100 poems and several letters. These poems in the genres of ghazal, mukhammas, musaddas, rubai and fard qita show Khan's poetic talent and show that he was a creative poet with a unique potential. Ruboyi and Fards are Uzbek. Almost all of his poems presented in these manuscripts contain words in the Oghuz dialect, which shows that Fuzuli's influence was strong in the poet's work.

If we dwell on the opinions of scientists about Muhammad Alikhan, in the work "Tazkirai Qayumi" by Polotjon Domulla Qayyumov, Khan is mentioned in the 57th place and says "...The poet often follows the Azerbaijani poet Fuzuli in his poetry...". [12] Academician Aziz Qayyumov, in his 10-volume book "Works", while thinking about Khan's place in literature, says: "...In Nazm, his nickname was Khan. Khan was a poet influenced by Fuzuli. Fuzzy spirit and exciting artistic expressions are clearly noticeable in his poems. [13]

Khan's ghazals and poems are beautiful and pure. Citing excerpts from poems in the poet's book, the scientist emphasizes that "... it

is

not important that the poet repeats a theme, but how he repeats it." [14] Academician Aziz Qayumov also mentions the poet's unique findings in classical literature.

“Yorning yuzini quyoshga oxshatish ifodasini Xon topgan:

Munavvar orazing tobina betob o‘ldig‘im andin,

Ki, qilmas zarracha orom xurshidi jahon ko‘rgach.

But if that unkind person were to ask about the condition of his beloved young man, this word would be higher and more valuable for Khan than the air of the kingdom" [15] Thus, in the scientific research of these scholars who commented on the Sahibdevan Shah and the poet Muhammad Ali Khan Khan ordered the devan not only wrote ghazals similar to the ghazals of Muhammad Fuzuli, but also wrote a poem similar to the epic "Laylov-u Majnun" (which has not reached us), but it was not finished [16], There are opinions among the people that Muhammad Ali Khan and his wife Aikhonposhsha, whose love was incomparable in beauty, were called "Layli and Majnun", that Muhammad Ali Khan made two cannons and named one "Layli" and the other "Majnun".

LIST OF REFERENCES:

1. Saidova, M. A. (2023). SPORT VA FALSAFANING ALOQASI. SALOMATLIKGA TA’SIRI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 288-293.
2. Ayubovna, S. M. (2023). Physical Education And Sports Training Are An Integral Part Of A Healthy Lifestyle. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 338-343.
3. Ayubovna, S. M. (2023). Physiological Basics of Forming Movement Skills and Teaching Sports Techniques. Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies (2993-2599), 1(9), 87-94.
4. Ayubovna, S. M. (2023). Physical attributes (capabilities) of development of the main legality. Research Journal of Trauma and Disability Studies, 2(12), 373-380.
5. Сайфиев, Х., & Саидова, М. (2023). БАДМИНТОНИСТЫ ФИЗИЧЕСКИЙ ПОДГОТОВКА И ЕМУ РАЗРАБОТКА МЕТОДЫ. Инновационные исследования в науке, 2(4), 45-54.
6. Sayfiyev, H. X. (2023). SPORT GIMNASTIKASINING PEDAGOGIK O‘LCHOV USULLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 307-315.
7. Xayrulloevich, S. H. (2023). Sport gimnastika mashg'ulotlarida asosiy harakat qobilyat (FMS), postural (muvozanat) nazorat va o'zini o'zi idrok etishga sport gimnastikasining ta'sir. Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research, 1(3), 74-81.
8. Xayrullayevich, H. (2023). The Initial

cise of Teaching Methodology to Gymnastics. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 329-337.

9. Xayrullayevich, S. H. (2023). Acrobat exercise and sports gymnastika sessions through the power of development method. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 460-467.

10. Xayrullayevich, S. H. (2023). Methods and methods of teaching sports gymnastics in young boles. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 453-459.

11. Мамасайдов, Ж. Т., & Ганижонов, П. Х. (2023). МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СЛИЗИСТЫХ ОБОЛОЧЕК ПИЩЕВАРИТЕЛЬНОГО ТРАКТА ПРИ СТЕССЕ. Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 4(5), 541-546.

12. Мамасайдов, Ж. Т., & Ганижонов, П. Х. (2023). МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СЛИЗИСТЫХ ОБОЛОЧЕК ПИЩЕВАРИТЕЛЬНОГО ТРАКТА ПРИ СТЕССЕ. Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 4(5), 541-546.

13. Tulanovna, S. M. (2023). The importance of diet in iron deficiency anemia. Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 4(6), 767-770.

14. Mirzaakhmatovich, S. D., & Tulanovna, S. M. (2023). CLINIC, DIAGNOSIS AND TREATMENT OF OCCLUSIVE HYDROCEPHALUS IN CHILDREN. International Journal of Medical Sciences And Clinical Research, 3(02), 32-38.

15. Kholikov, K., Kitaeva, N., & Saidumarova, M. (2022). TYPE 2 DIABETES MELLITUS PATHOGENESIS AND ITS COMPLICATIONS. Евразийский журнал медицинских и естественных наук, 2(12), 237-239.

16. Rahmonov, N. (2023). XON DEVONINING BIR NUSXASI XUSUSIDA. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 19-24.

XON IJODINING FUZULIYVOR RUHIYATI

Nuriddin Nazirjonovich Rahmonov

O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti Farg'ona filiali o'zbek tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolamizda Xon taxallusi bilan ijod qilgan Qo'qon hukmdori Muhammad Alixonning Ozarbayjon shoiri Muhammad Fuzuliy an'alarini davom ettirganligi, adabiy ta'sir masalalari, Xonning muzeylarda saqlanayotgan qo'lyozmalari haqida ma'lumot berilgan. Shuningdek Xon ijodidan namunalar badiiy taxlil qilingan.

Kalit so'zlar: Adabiy an'ana, Muhammad Fuzuliy, Muhammad Alixon, qo'lyozma, til va uslub, tazmin, taxmis, badiiy ifoda.

Abstract: In this article, the Kokan ruler Muhammad Alikhan, who created under the pseudonym Khan, continued the traditions of the Azerbaijani poet Muhammad Fuzuli, issues of literary influence, and information about Khan's manuscripts kept in museums. Also, samples of Khan's work were analyzed artistically.

Key words: Literary tradition, Muhammad Fuzuli, Muhammad Alikhan, manuscript, language and style, tazmin, takhmis, artistic expression.

Аннотация: В данной статье представлена информация о коканском правителе Мухаммеде Алихане, творившем под псевдонимом Хан, продолжателе традиций азербайджанского поэта Мухаммеда Физули, вопросах литературного влияния, ханских рукописях, хранящихся в музеях. Также образцы творчества Хана подверглись художественному анализу.

Ключевые слова: Литературная традиция, Мухаммад Физули, Мухаммад

Алихан, рукопись, язык и стиль, тазмин, тахмыс, художественное выражение.

XIX asr boshlarida shakllangan Qo'qon adabiy muhiti xonlikning madaniy hayotida katta o'rin tutgan. Qo'qon hukmdorlarining qator namoyondalari temuriylar an'anasini davom ettirib, o'zlari ham ilm-ma'rifat bilan shug'ullanib, bu sohani ravnaq topdirishga katta sa'y-harakat qilganlar. Ayniqsa, bunda Qo'qon xonlaridan Umarxon va Muhammad Alixon ijodida Navoiy an'analari bilan bir qatorda Fuzuliy an'analari ham yaqqol ko'rinadi.

Muhammad Fuzuliyning vor radifli g'azaliga Muhammad Alixon tazmin bog'laydi.

Qil tafoxurki, saning ham vor mandak oshqing,
Laylining Majnuni, Shirinning agar Farhodi vor. [1]

-V--/V--/V--/V-

Ramali musammani maxzuf

“Sen iftixor qilginki, agar laylining Majnuni, Shirinning Farhodi bo'lsa, sening ham mendek oshig'ing bor!”

Bu bayt matla'ni, ya'ni ilk baytni yanada rivojlantiradi va ishq qiyosi yana Majnuni Farhodga bog'lanadi. Yana mazkur bayt hassos adib Abdulla Qodiriy "Mehrobdan chayon" asariga shohbayt qilib olingan:

"Agar Farhodning Shirin, bo'lsa Majnunlarning Laylosi,
Nasib o'lmish menga gullar aro gullarning Ra'nosi"

V--- /V---/V---/V---

Xazaji musammani solim

Degan misralarni ham esga soladi.

Muhammad Alixon g'azali

Yuz-u qadingga ermas bu chamanning sarv ra'nosi
Shu hayvon chashmasiga bo'lsa bil Isoning anfosi.

V--- /V---/V---/V---

Xazaji musammani solim

Ko'rinadiki, Muhammad Alixon va Abdulla Qodiriy Fuzuliydan mazmuni, Abdulla Qodiriy Muhammad Alixondan shaklni olgan.

Muhammad Alixon Alisher Navoiyning "Ey sabo, holim borib sarvi xiromoning'a ayt," deb boshlanuvchi gazalining aynan 1- misrasini tazmin sifatida o'z she'rida keltiradi.

Alisher Navoiy g'azali matlasi

Ey sabo, holim borib sarvi xiromoning'a ayt,
Yig'larimning shiddatin gulbargi xandoning'a ayt [2]

- V--- / - V--- / - V--- / - V-

foilotun / foilotun / foilotun / foilon

Ramali musammani maqsur

Xon g'azali

Sabo bir lutf go'rsaturmi dildora izhor et,
Yetur arzimni ul janona xabardor et. [3]

V--- /V---/V---/V--- mafoilun / mafoilun / mafoilun / mafoilun

Tazmin g'azalning mazmuni Navoiy g'azali matlasi mazmuni bilan bir hil bo'lsa ham, tili va usuli Fuzuliy usulida ekanligi ko'rinadi

Fuzuliy usulida she'r yozgan shoirlar ko'pligi, ayniqsa, bularning ichida Umarxon va Nodiraning o'g'li Muhammad Alixon Fuzuliy uslubini chuqur o'zlashtirganligi, hatto she'rlarini Fuzuliylikidan ajratish qiyinligini e'tirof etiladi.

Voze' o'zing "Tuhfat-ul as'hob" asarida "Xonligidan qat'i nazar Fuzuliyga ergashuvchi talantli Xo'qand shoiri deb taniymiz. Lirikalari kuchlidir." degan va she'rlaridan namunalar keltirgan.

Ohkim do'kdi falak qonimi mujgonidin
Qilmadi bok damodam to'kulan qonimdin. [4]

Shu yo'ldagi "Ohkim, do'kdi falak qonimni mujgonimdan" deb boshlanuvchi g'azali Fuzuliy she'rlariga juda hamohang tarzda bitilgan. Shoir Muhammad Alixon she'rda Fuzuliy she'rlarining shakliy jihatlarinigina emas, balki ifoda tarzi hamda g'oyaviy mohiyatini ham singdiradi.

Vadud Mahmud bir tahliliy maqolasida adabiy ta'sir masalasiga alohida e'tibor qaratadi. Maqolaning "Fuzuliyning Turkistonga ta'siri" bo'limida aynan shu haqda ma'lumot berilgan. Fuzuliyning turkistonlik shoirlar ijodiga kuchli ta'siri, uning asarlari eng "ma'ruf kitoblardan biri" sifatida keng tarqalganligi, Fuzuliyning ta'sirida ikki tillilik paydo bo'lgani haqida alohida qayd etadi. [5]

Xon Navoiy va Fuzuliyga tatabbu'lar yozadi. Fuzuliy g'azallariga tazmin va taxmislar bitadi. Xon she'riyatining tasavvufiy asoslari naqshbandiylik tariqatiga borib taqaladi. U o'z ijodida turli tasavvufiy timsollarni qo'llab, badiiyati pishiq g'azallar yaratadi. Muhammad Alixonning quyidagi qo'lyozmalarida fikrimiz tasdiqlanadi.

1. Rossiya FA Sankt-peterburg Sharq qo'yozmalari instituti fondi, D400 raqamli qo'lyozma. [6] Bu terma devonlar majmuasi bo'lib, Unda Navoiy, Fuzuliy va Xon she'rlaridan saylanma qilingan.

Bu manbada Xonning o'zbekcha 20 ta g'azali, va 2 muhammas, forscha 1 ruboiy va 2 fard o'rin olgan. Debochaning 3 b varog'ida Navoiy va Fuzuliy ko'p o'qigani haqida ma'lumot berilgan.

2. O'zR FA Alisher Navoiy nomidagi davlat adabiyot muzeyi fondi 157-raqamli qo'lyozma [7 "Ash'ori Fuzuliy va Xon" deb nomlanadi. Fuzuliy she'rlariga Xonning tayabbu'lari va har ikki shoir she'rlaridan namunalar keltirilgani aytiladi. Manbada Xonning 36 ta g'azali berilgan.

Tabibo, sonmakim chashmim yoritmish to'tiyolardur,

Bu ravshandur bangakim, gardi rohi dilrabolardur (157)

3. Parijdagi Fransiya milliy kutubxonasi, 1446-raqamli qo'lyozma [8]. Bayoz shaklidagi bir kichik qo'lyozmada xonning 2 ta o'zbekcha g'azali, Muhammad Sharif Dabirni Muhammad Alixonga bag'ishlangan qasida muammosi va Abdurahmon Jomiyning Husayn Bayqaroga bag'ishlangan qasida muammosi o'rin olgan.

4. O'zR FA Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti fondi, 1808-raqamli qo'lyozma [9] (Shu qo'lyozma bilan tanishdim) Bu manba kartatekasida "Devoni Xon Muhammad Alixon" deb yozilgan. Matnlar jadvalga olingan. Manba "Devoni xon" deb yuritilsada Xon she'rlaridan ayrim namunalar devon tartibida berilgan, xolos. O'zbek tilida 48 ta g'azal va 1 muhammas berilgan.

Ajoyibki, bu bir necha dilrabo

Demaslarki, bu shah erur yo gado

Agar chandi Xoni zamonam bango

Hama eldin ortiq qilur jafo

Ajab yorlardur, ajab yorlar. (1808 tabi' xud

mux

ammas)

Jonim veraram orazi dil jo'ying uchundur,
Oh ayladug'um zulfi suman bo'ying uchundur. (1808)
Bag'irning qon o'ldig'in qabolardin so'rung,
Ashkimni xunobasin ilgi xinolardin so'rung. (1808)

5. O'zR FA Davlat adabiyot muzeyi fondi 401- raqamli qo'lyozma. [10] XIX asrning ikkinchi yarmiga mansub ushbu bayozning 209a-210b varaqlarida Xonning Fuzuliy g'azallariga 2 taxmisi o'rin olgan.

Muxammas: (Mavloni Fuzuliy Bag'dodiyga ergashib)

Inju dishi jon qulzumi ichra guharimdur
Ikki labi dil mahzanida la'llarimdur
Bul juzvaya mahrum alardin nazarimdur
Namlu edajak domanimni chashmi tarimdur
Pur la'l edan chashmimi xuni jigarimdur

Shoir ushbu misralarda yorning tishlari inju ekanligi, shoirning joni ichidagi guhari ekanligini, yori ikki labi oshiq yorning dil mahzanida xuddi la'ldek, men yorning bunday go'zalligini ko'rib, ayniqsa, ikki labining la'l ekanligidan jigarimda qon misoli chashm singari oqajak. Shoir bu misralarida o'g'uz lahjasidagi so'zlaradan foydalanganining ifodasini ko'rishimiz mumkin: tishi o'rniga dishi buning isboti.

6. G'afur G'ulom nomidagi Qo'qon adabiyot muzeyi fondi, 256- raqamli qo'lyozma. XIX asrga mansub ushbu bayozning 173-174 varaqlarida "Muxammasi Muhammad Alixon marhum" sarlavhasi bilan "Ajab yorlardur, ajab yorlar" mashhur she'rining to'liq (10 band) nusxasi bor. [11]

Ko'zingdur menga fitna barpo qilan,
Boshim uzra yuz sho'r-u g'avg'o qilan,
Meni olam ahlig'a rasvo qilan,
Ko'ngul maxzani ichra yag'mo qilan,
Bu ayyorlardur, bu ayyorlar (1808,256,v.h)

Voze ham o'z tazkiralarda Xon haqida qisqa, boshqa manbalarda bo'lmagan qiziq ma'lumot, 1 o'zbekcha g'azal va 2 forscha ruboyisini bergan. So'ngra Po'lotjon Qayumiy tazkisasi va Xo'qand tarixi v ava adabiyoti asarida Xon xususida ma'lumot va she'rlaridan namuna bergan.

Xonki be mahvashim sha'm ruhan yod etaram
Yonajakdur falak ohi dili so'zonimdin.
Muhammad Ali ("Tuhfat-ul-ashob", 105-bet).

Qit'a

Bog' mendek sarg'ayib bulbul meningdek bo'ldi lol
Go'iy o bundoq emish bir guldin ayrilganda

hol.

(Xo‘qand tarixi v ava adabiyoti)

Demak shu kunga qadar aniqlangan Xon ijodiy merosi 100 ta atrofidagi she‘r va bir necha maktubdan iborat. G‘azal, muxammas, musaddas, ruboiy va fard qit‘a janridagi bu she‘rlar Xonning she‘riy iqtidoridan darak berib, o‘ziga xos salohiyatli shoir ekanligidan ijodkor bo‘lganligini ko‘rsatadi. Ruboyi va fardlari forscha bo‘lib qolganlari o‘zbekcha. Mazkur qo‘lyozmalarda keltirilgan she‘rlarining deyarli barchasida o‘g‘uz lahjasidagi so‘zlar mavjud bo‘lib, shoir ijodida Fuzuliyning ta‘siri kuchli ekanligini ko‘rsatadi.

Muhammad Alixon haqida olimlarning fikrlariga to‘xtaladigan bo‘lsak –Po‘lotjon Domulla Qayumovning “Tazkirai Qayumiy” asarida Xonni 57- o‘rinda keltiriladi va “...Shoir ko‘pincha she‘rida Ozarbayjon shoiri Fuzuliyga ergashadi...” –deydi. [12] Akademik Aziz Qayumovning “Asarlar” 10 jildli kitobida Xonning adabiyotdagi tutgan o‘rni haqida fikr yuritir ekan shunday deydi: “...Nazmda uning taxallusi Xon edi. Xon Fuzuliy ta‘siriga berilgan shoir bo‘lgan. Uning she‘rlarida Fuzuliyvor ruh, hayajon badiiy ifodalar aniq sezilib turadi. [13]

Xonning g‘azal va muxammaslari go‘zal va purma‘nodir. Olim shoir devonidagi she‘rlardan parchalar keltirib, “...shoirning biror mavzuni takrorlashini emas, bu takrorning qanday amalga oshirgani muhim” ligini ta‘kidlaydi. [14] Akademik Aziz Qayumov shoirning mumtoz adabiyotdagi o‘ziga xos topilmalarini ham keltirib o‘tadi.

“Yorning yuzini quyoshga oxshatish ifodasini Xon topgan:

Munavvar orazing tobina betob o‘ldig‘im andin,
Ki, qilmas zarracha orom xurshidi jahon ko‘rgach.

Ammo o‘sha nomehribon agarda sevguchi yigitning ahvolini so‘ragudek bo‘lsa, bu so‘z Xon uchun saltanat havosidan ham balandroq va qimmatliroq bo‘lar edi” [15] Xullas sohibdevon shoh va shoir Muhammad Alixon haqida fikr bildirgan mazkur olimlarning ilmiy izlanishlarida Xonning devon tartib bergani Muhammad Fuzuliyning nafaqat g‘azallariga o‘xshatib g‘azallar yozgani “Laylov-u Majnun” dostoniga o‘xshatib bir poema yozgani(Bizgacha yetib kelmagan) bo‘lsa ham tamom bo‘lmay qolgan”i [16], xalq orasida Muhammad Alixon va uning xusnda tengsiz turmush o‘rtog‘i Oyxonposhsha muhabbatlari ardoqlanib, “Layli va Majnun” deyilgani, Muhammad Alixon ikkita zambarak yasattirib, biriga “Layli” ikkinchisiga “Majnun” deb nom berganligi haqida fikrlar mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Saidova, M. A. (2023). SPORT VA FALSAFANING ALOQASI. SALOMATLIKGA TA'SIRI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 288-293.
2. Ayubovna, S. M. (2023). Physical Education And Sports Training Are An Integral Part Of A Healthy Lifestyle. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 338-343.
3. Ayubovna, S. M. (2023). Physiological Basics of Forming Movement Skills and Teaching Sports Techniques. Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies (2993-2599), 1(9), 87-94.
4. Ayubovna, S. M. (2023). Physical attributes (capabilities) of development of the main legality. Research Journal of Trauma and Disability Studies, 2(12), 373-380.
5. Сайфиев, Х., & Саидова, М. (2023). БАДМИНТОНИСТЫ ФИЗИЧЕСКИЙ ПОДГОТОВКА И ЕМУ РАЗРАБОТКА МЕТОДЫ. Инновационные исследования в науке, 2(4), 45-54.
6. Sayfiyev, H. X. (2023). SPORT GIMNASTIKASINING PEDAGOGIK O'LCHOV USULLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 307-315.
7. Xayrulloevich, S. H. (2023). Sport gimnastika mashg'ulotlarida asosiy harakat qobilyat (FMS), postural (muvozanat) nazorat va o'zini o'zi idrok etishga sport gimnastikasining ta'sir. Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research, 1(3), 74-81.
8. Xayrullayevich, H. (2023). The Initial Exercise of Teaching Methodology to Gymnastics. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 329-337.
9. Xayrullayevich, S. H. (2023). Acrobat exercise and sports gimnastika sessions through the power of development method. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 460-467.
10. Xayrullayevich, S. H. (2023). Methods and methods of teaching sports gymnastics in young boles. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 453-459.
11. Мамасайдов, Ж. Т., & Ганижонов, П. Х. (2023). МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СЛИЗИСТЫХ ОБОЛОЧЕК ПИЩЕВАРИТЕЛЬНОГО ТРАКТА ПРИ СТЕССЕ. Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 4(5), 541-546.
12. Мамасайдов, Ж. Т., & Ганижонов, П. Х. (2023). МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СЛИЗИСТЫХ ОБОЛОЧЕК

ЩЕВАРИТЕЛЬНОГО ТРАКТА ПРИ СТЕССЕ. Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 4(5), 541-546.

13. Tulanovna, S. M. (2023). The importance of diet in iron deficiency anemia. Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 4(6), 767-770.

14. Mirzaakhmatovich, S. D., & Tulanovna, S. M. (2023). CLINIC, DIAGNOSIS AND TREATMENT OF OCCLUSIVE HYDROCEPHALUS IN CHILDREN. International Journal of Medical Sciences And Clinical Research, 3(02), 32-38.

15. Kholikov, K., Kitaeva, N., & Saidumarova, M. (2022). TYPE 2 DIABETES MELLITUS PATHOGENESIS AND ITS COMPLICATIONS. Евразийский журнал медицинских и естественных наук, 2(12), 237-239.

16. Rahmonov, N. (2023). XON DEVONINING BIR NUSXASI XUSUSIDA. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 19-24.

17. Saidova, M. A. (2023). SPORT VA FALSAFANING ALOQASI. SALOMATLIKGA TA'SIRI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 288-293.

18. Ayubovna, S. M. (2023). Physical Education And Sports Training Are An Integral Part Of A Healthy Lifestyle. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 338-343.

19. Ayubovna, S. M. (2023). Physiological Basics of Forming Movement Skills and Teaching Sports Techniques. Intersections of Faith and Culture: American Journal of Religious and Cultural Studies (2993-2599), 1(9), 87-94.

20. Ayubovna, S. M. (2023). Physical attributes (capabilities) of development of the main legality. Research Journal of Trauma and Disability Studies, 2(12), 373-380.

21. Сайфиев, X., & Саидова, M. (2023). БАДМИНТОНИСТЫ ФИЗИЧЕСКИЙ ПОДГОТОВКА И ЕМУ РАЗРАБОТКА МЕТОДЫ. Инновационные исследования в науке, 2(4), 45-54.

22. Sayfiyev, H. X. (2023). SPORT GIMNASTIKASINING PEDAGOGIK O'LCHOV USULLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 307-315.

23. Xayrulloevich, S. H. (2023). Sport gimnastika mashg'ulotlarida asosiy harakat qobilyat (FMS), postural (muvozanat) nazorat va o'zini o'zi idrok etishga sport gimnastikasining ta'sir. Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research, 1(3), 74-81.

24. Xayrullayevich, H. (2023). The Initial Exercise of Teaching Methodology to Gymnastics. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(9), 329-337.

25. Xayrullayevich, S. H. (2023). Acrobat exercise and sports gimnastika sessions through the power of development method. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 460-467.

26. Xayrullayevich, S. H. (2023). Methods
and

methods of teaching sports gymnastics in young boles. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(10), 453-459.

27. Мамасайдов, Ж. Т., & Ганижонов, П. Х. (2023). МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СЛИЗИСТЫХ ОБОЛОЧЕК ПИЩЕВАРИТЕЛЬНОГО ТРАКТА ПРИ СТЕССЕ. Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 4(5), 541-546.

28. Мамасайдов, Ж. Т., & Ганижонов, П. Х. (2023). МОРФОФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ СЛИЗИСТЫХ ОБОЛОЧЕК ПИЩЕВАРИТЕЛЬНОГО ТРАКТА ПРИ СТЕССЕ. Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 4(5), 541-546.

29. Tulanovna, S. M. (2023). The importance of diet in iron deficiency anemia. Central Asian Journal of Medical and Natural Science, 4(6), 767-770.

30. Mirzaakhmatovich, S. D., & Tulanovna, S. M. (2023). CLINIC, DIAGNOSIS AND TREATMENT OF OCCLUSIVE HYDROCEPHALUS IN CHILDREN. International Journal of Medical Sciences And Clinical Research, 3(02), 32-38.

31. Kholikov, K., Kitaeva, N., & Saidumarova, M. (2022). TYPE 2 DIABETES MELLITUS PATHOGENESIS AND ITS COMPLICATIONS. Евразийский журнал медицинских и естественных наук, 2(12), 237-239.

32. Rahmonov, N. (2023). XON DEVONINING BIR NUSXASI XUSUSIDA. Educational Research in Universal Sciences, 2(10), 19-24.